

Høgskulen på Vestlandet

Spesialpedagogikk 2, emne 2 - Masteroppgave

MGUSP550-O-2023-VÅR2-FLOWassign

Predefinert informasjon

Startdato:	02-05-2023 09:00 CEST	Termin:	2023 VÅR2
Sluttdato:	15-05-2023 14:00 CEST	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	Masteroppgave - Bergen		
Flowkode:	203 MGUSP550 1 O 2023 VÅR2		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Deltaker

Kandidatnr.:	218
---------------------	-----

Informasjon fra deltaker

Antall ord *:	30902
----------------------	-------

Egenerklæring *: Ja

Jeg bekrefter at jeg har Ja registrert oppgavetittelen på norsk og engelsk i StudentWeb og vet at denne vil stå på vitnemålet mitt *:

Jeg godkjenner autalen om publisering av masteroppgaven min *

Ja

Er masteroppgaven skrevet som del av et større forskningsprosjekt ved HVL? *

Nei

Er masteroppgaven skrevet ved bedrift/uirksomhet i næringsliv eller offentlig sektor? *

Nei

Høgskulen
på Vestlandet

MASTEROPPGAVE

En studie av diskurser i fremstillinger av funksjonsnedsettelse i barne- og ungdomslitteratur

A study of discourses in the representations of disabilities in children's and youth literature

Julie Belden Rasmussen
Kandidatnummer 219

MGUSP550 Master i spesialpedagogikk
Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett
Institutt for pedagogikk, religion og samfunnsfag
Bergen, 15.05.23

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Sammendrag

Denne masteroppgaven undersøker diskurser i fremstillingen av karakterer med funksjonsnedsettelse i et utvalg av barne- og ungdomslitteratur. Dette er blitt undersøkt ved hjelp av kritisk diskursanalyse og hovedvekten har vært på Faircloughs tredimensjonale modell. Datamaterialet består av tre barne- og ungdomsbøker som omhandler tre ulike karakterer med funksjonsnedsettelse. På bakgrunn av dette ble følgende problemstilling utarbeidet: *Hvilke diskurser om karakterer med funksjonsnedsettelse er fremtredende i et utvalg av barne- og ungdomslitteratur?*

En av de mest sentrale kildene i teorien er boken til Lars Grue (2004) *Funksjonshemmet er bare et ord: Forståelser, fremstillinger og erfaringer*. Denne masteroppgaven har et spesialpedagogisk perspektiv og det er derfor blitt brukt teorier som er relevante innenfor dette feltet. I teorien står funksjonsnedsettelsesbegrepet sentralt, samt at det gis et historisk bakteppe på hvordan dette begrepet har endret seg over tid. Det ser også ut til at det fortsatt er i endring. I tillegg er normalitetsideologien, normalitet/avvik, stigma og identitet viktige begreper og teorier i denne masteroppgaven.

Ved å anvende kritisk diskursanalyse som metode har det gitt innsikt i hvordan språket har makt til være med på å skape eller opprettholde stereotyper om individer med funksjonsnedsettelse. Det ble identifisert fire diskurser i de tre bøkene: Diskursen om normalitet og avvik, diskursen om identitet, diskursen om stigma og stigmatisering, og diskursen om oss/de. Funnene tilsier at det fortsatt er stereotypiske fremstillinger av funksjonsnedsettelse i de utvalgte bøkene. Funnene var ikke utelukkende negative, ettersom noen av fremstillingene tyder på positive og fruktbare representasjoner av karakterer med funksjonsnedsettelse. De negative fremstillingene var med på å konstruere den stereotypiske oppfatningen om at de var ofre, mistilpasset eller at de ikke passet inn i den sosiale normen.

Nøkkelbegreper: funksjonsnedsettelse, barne- og ungdomslitteratur, kritisk diskursanalyse, normalitet og avvik, stigma og identitet

Abstract

This master's thesis examines discourses in the representation of characters with disabilities in a selection of children's and youth literature. This has been explored by using critical discourse analysis mainly using Fairclough's three-dimensional model. The selection consists of three children's and youth books that deals with three different characters with disabilities. Based on this, the following problem statement was formulated: *Which discourses about characters with disabilities are prominent in a selection of children's and youth literature?*

One of the most central theoretical sources is the book by Lars Grue (2004). One of the aims of this book is to demonstrate the diversity of the term "disability". Another aim is to illustrate personal experiences of individuals who are commonly referred to as disabled, in addition, to get an insight into how they perceive their social status. This master's thesis has a special educational perspective and theories relevant within this field have therefore been used. In the theory, the concept of disabilities is central, as well as providing a historical backdrop to how this term has changed over time. It also appears that it is still changing. In addition, the ideology of normality, normality/deviation, stigma, and identity are important concepts and theories in this master's thesis.

Using critical discourse analysis as a method has provided insight into how language has the power to help create or maintain stereotypes about individuals with disabilities. Four discourses were identified in the three books: the discourse of normality and deviance, the discourse of identity, the discourse of stigma and stigmatization and the discourse of us/them. The findings indicate that there are still stereotypical representations of disabilities in the selected books. The findings were not exclusively negative, as some of the portrayals suggest positive and fruitful representations of characters with disabilities. The negative portrayals helped construct the stereotypical perception that they were victims, misfits or that they did not fit into the social norm.

Key terms: functional impairments, children's and youth literature, critical discourse analysis, normality, deviation, stigma, identity

Forord

Mitt femårige studieløp som lærerstudent er nå nær slutten og det har vært en betydelig reise som har gitt meg erfaringer jeg ikke ville vært foruten. Jeg har opplevd alt fra skiturer på Geilo til forelesning i en fullsatt Mimes Brønn, samt Zoom-forelesning som følge av koronapandemien. Det har også vært gjennom disse årene at jeg har opparbeidet meg kunnskap som har vært til inspirasjon til denne masteroppgaven. I tillegg har jeg blitt introdusert til dyktige fagfolk som har vært med på å tenne en gnist som derfor har gjort det mulig for meg å gjennomføre masterstudiet.

Nå som jeg endelig er ferdig, kjenner jeg på en blanding av følelser. På den ene siden ser jeg frem til å legge fra meg denne masteroppgaven, men samtidig kjenner jeg at det er litt utfordrende å gi slipp på noe jeg har investert så mye tid og krefter i.

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært krevende til tider og jeg vil rette en stor takk til veilederen min, Ingvild Bjørkeng Haugen, for støttende og beroligende ord. Jeg har lært utrolig mye av deg og entret lesesalen med stor arbeidslyst og motivasjon etter samtalene våre. En siste takk rettes til mamma og pappa som har støttet meg gjennom alle årene på studiet, og takk for hjelp med korrekturlesing og støtte gjennom dette innholdsrike året.

Jeg er takknemlig over å ha fått muligheten til å ta en master i spesialpedagogikk og jeg vil ta med meg erfaringer, refleksjoner og kunnskap videre.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	ii
Abstract	iii
Forord	iv
1. Innledning	1
1.1 Oppgavens problemstilling	1
1.2 Formålet med oppgaven	2
1.3 Begrunnelse for valg av tema	3
1.4 Oppgavens struktur	4
2. Tidligere forskning	5
2.1 Representasjoner av funksjonsnedsettelse i lærebøker	5
2.2 Representasjoner av funksjonsnedsettelse i media	6
2.3 Representasjoner av funksjonsnedsettelse i barnebøker og litteratur for ungdom	7
2.4 Stereotypier av funksjonsnedsettelse i media og litteratur	8
3. Teori	10
3.1 Funksjonshemming, funksjonsnedsettelse og funksis	10
3.1.1 «Funktis»	12
3.1.2 Fire forståelser av funksjonsnedsettelse	13
3.2 Normalitetsideologien	14
3.2.1 Normalitetsprinsippet	15
3.2.2 Normalitetsforståelser	16
3.3 Stigma	17
3.3.1 Offentlig stigma og selv-stigma	18
3.3.2 Synlig stigma og ikke-synlig stigma	19
3.3.3 Identitet og selvoppfatning	20
3.3.4 Medborgerskap, inkludering og tilhørighet	21
3.4 Barne- og ungdomslitteratur	22
3.4.1 Barne- og ungdomslitteratur i skolen	22
3.5 Kritisk diskursanalyse	23
3.5.1 Diskursbegrepet	24
3.5.2 Maktbegrepet	25
3.5.3 Ideologi	25
3.6 Oppsummering	26
4. Metode	29
4.1 Vitenskapsteoretisk perspektiv	29
4.2 Faircloughs tredimensjonale modell	30
4.2.1 Tekstanalyse	32
4.2.2 Antagelser og modalitet	32
4.3 Fremgangsmåte	33
4.3.1 Kriterier for valg av datamaterialet	33
4.3.2 Tekstuttrekking	34
4.3.3 Analyse av tekstuttrekkingen	35
4.3.4 Identifisering av diskurser	36

4.4 Validitet og reliabilitet	37
4.5 Forskerens rolle	38
4.5.1 Etske refleksjoner.....	39
4.5.2 Avsluttende refleksjon	40
5. Funn	41
5.1 Datamateriale	41
5.1.1 Helhetsinntrykk av bøkene.....	42
5.2 Temaer	43
5.2.1 Utenfor normen	43
5.2.2 Skam og en bevissthet rundt seg selv.....	45
5.2.3 Ideen om hjelp og vennskap.....	48
5.2.4 Sårbarhet	49
5.2.5 Å ta ansvar.....	53
5.2 Oppsummering	55
6. Drøfting.....	57
6.1 Diskursen om normalitet og avvik	58
6.1.1 Akkurat som alle andre	59
6.1.2 Unik eller bare litt annerledes?	61
6.2 Diskursen om identitet	63
6.2.1 Identiteten blir utfordret	63
6.2.2 Mer enn en merkelapp.....	65
6.3 Diskursen om stigma og stigmatisering.....	66
6.3.1 Språket skaper mindreverdighet og utenforskap.....	66
6.3.2 Opplevelsen av stigma	68
6.3.3 Bruken av stereotyper i de tre bøkene.....	69
6.3.4 En stereotypisk fremstilling av autismespekterforstyrrelser	71
6.4 Diskursen om oss/de	73
6.4.1 En verden uten merkelapper: er det mulig?	74
6.4 Oppsummering	75
7. Avslutning.....	78
7.2 Videre forskning.....	81
Litteraturliste	84

Liste over figurer:

FIGUR 1: FAIRCLOUGHS TREDIMENSJONALE MODELL (FAIRCLOUGH, 2013)	31
FIGUR 2: UTDRAK FRA ANALYSEARBEID MED SKILPADDER HELE VEIEN NED	35
FIGUR 3: FIRE IDENTIFISERTE DISKURSER.....	58

1. Innledning

Ifølge Utenriksdepartementet (2022, s.12) er det omtrent 240 millioner barn i verden som regnes å ha en funksjonsnedsettelse. Med andre ord, gjelder det omtrent 1 av 10 barn. Grue (2011, s.532) påpeker at den største minoriteten vi har i samfunnet er mennesker som har en eller annen form for en funksjonsnedsettelse og i tillegg har denne gruppen vært utsatt for undertrykking, diskriminering og stigma. Utenriksdepartementet (2011, s.11) fremhever også at det er essensielt å forstå at mennesker med funksjonsnedsettelse er en sammensatt og heterogen gruppe, bestående av enkeltindivider med ulike utfordringer og behov. Eide et al. (2014) poengterer at nedsettende ord fortsatt blir brukt for å beskrive mennesker med funksjonsnedsettelse.

Dette har ledet meg inn på interessen av å undersøke språkbruken i barne-og ungdomslitteratur. Er det en endring av fremkomsten av stereotypisk språkbruk om mennesker med funksjonsnedsettelse? Til tross for at Eide et al. (2014) påpeker at det fortsatt brukes stigmatiserende ord og begreper, kan det likevel virke som at det er noen endringer på gang i samfunnet. Begreper belyses oftere, samt at det jobbes med betydningen av ord og begreper som brukes om mennesker med funksjonsnedsettelse. En kan se på dette som en form for bevissthet rundt språkbruken. Dette kan blant annet sees ved bruken av ordet «funkis» som fungerer som et nøytralt ord for personer med funksjonsnedsettelse (Ravneberg, 2021, s.133). Dette begrepet vil jeg gå nærmere inn på i teorikapittelet.

1.1 Oppgavens problemstilling

Denne masteroppgaven tar for seg det sammensatte feltet som omhandler funksjonsnedsettelse og barne-og ungdomslitteratur. Følgende problemstilling har blitt utarbeidet:

Hvilke diskurser om karakterer med funksjonsnedsettelse er fremtredende i et utvalg av barne-og ungdomslitteratur?

Jeg kommer til å knytte dette til teorier innenfor det spesialpedagogiske feltet, og oppgaven vil derfor ha et spesialpedagogisk perspektiv. Funksjonsnedsettelse og barne-og ungdomslitteratur omhandler hele samfunnet, og det er derfor interessant å undersøke dette

som kommende lærer. Et spesialpedagogisk perspektiv vil legge vekt på inkludering og mangfold, samt hvordan litteratur kan fremme slike verdier. Kurtts og Gavigan (2017, s.22) påpeker hvordan bøker og annen litteratur kan brukes som verktøy for å fremme aksept, inkludering og forståelser for mennesker med funksjonsnedsettelse. Med andre ord, vil denne oppgaven ha et spesialpedagogisk fokus, men som ser vekk i fra den typiske skolekonteksten. Dette vil si at masteroppgaven vil kunne knyttes til et samfunnsnivå. I tillegg vil jeg påpeke at til tross for at det handler om tekst, er det ikke selve språket som språkssystem som vil bli satt i fokus, men betydninger og meninger som ligger bak.

1.2 Formålet med oppgaven

Formålet med denne oppgaven er å utforske hvordan karakterer med funksjonsnedsettelse blir fremstilt i barne- og ungdomslitteratur ved hjelp av kritisk diskursanalyse. Konkret vil det bli gjennomført en analyse av tre utvalgte bøker som har karakterer med ulike funksjonsnedsettelse, med søkelys på hvordan forfatterne beskriver, representerer og konstruerer disse karakterene gjennom språket. Målet er å belyse hvordan funksjonsnedsettelse blir presentert i barne- og ungdomslitteratur, og om det finnes gjentakende mønstre eller stereotyper som går igjen i disse tekstene. Ifølge Grue (2011, s.532) er funksjonsnedsettelse et lite utforsket tema innenfor kritisk diskursanalyse.

Begrepet diskurs er ikke noe vi kan definere helt uavhengig, men i et samfunnsvitenskapelig perspektiv forstås begrepet som en bestemt måte å forstå og snakke om verden på (Gleiss og Sæther, 2021, s.126). Derfor er det hensiktsmessig å forstå begrepet i en større sammenheng samtidig som en kan komme til en forståelse av den ved å analysere et sett av relasjoner. Deretter vil det være mulig å se på hva diskursen bringer inn i de komplekse relasjonene som utgjør det sosiale livet som består av mening og meningsskaping (Fairclough, 2013, s. 3). Fairclough (2013, s.4) påpeker at kritisk diskursanalyse ikke er en analyse av diskurs «i seg selv», men det er en analyse av dialektiske relasjoner mellom diskurs og andre objekter og elementer. En analyse av slike relasjoner vil gå på tvers av konvensjonelle grenser mellom disipliner slik som lingvistikk, politikk og sosiologi, og det blir derfor sett på som en transdisiplinær form for analyse.

Videre vil oppgaven vurdere om de undersøkte bøkene bidrar til å fremme en mer inkluderende og mangfoldig litteratur for unge lesere, eller om de opprettholder eksisterende

fordommer og forestillinger om funksjonsnedsettelse. Det er av betydning å reflektere over hvilken rolle barne- og ungdomslitteratur kan ha i å skape et mer inkluderende samfunn, og hvordan litteraturen kan bidra til å øke forståelsen om funksjonsnedsettelse. Mennesker med funksjonsnedsettelse lever i et spenningsfelt mellom en medisinsk og sosial forståelse av «funksjonshemming» (Grue, 2006, s.42). Derfor vil jeg også se på hvordan forståelsen av funksjonshemming og funksjonsnedsettelse blir fremstilt i utvalget av bøkene.

Ved å benytte kritisk diskursanalyse som analysemetode, vil oppgaven kunne identifisere og utforske de underliggende maktforholdene og diskursive praksisene som er involvert i representasjonen av funksjonsnedsettelse i barne- og ungdomslitteratur. Diskursanalysen er en metodologisk tilnærming som har som mål å forstå hvordan språk og kommunikasjon bidrar til å forme den sosiale virkeligheten. Denne tilnærmingen vektlegger betydningen av hvordan språk er med på å skape og reprodusere sosiale relasjoner, samt hvordan språkbruk er knyttet til maktforhold i samfunnet (Gleiss og Sæther, 2021, s.132). Det er viktig å ha en kritisk tilnærming til hvordan personer med funksjonsnedsettelse blir fremstilt, fordi en blir påvirket av det en leser. Derfor kan bestemte fremstillinger være med på å skape eller utfordre fordommer og stigmatisering om funksjonsnedsettelse.

1.3 Begrunnelse for valg av tema

Grunnen til at jeg har valgt å skrive om barne- og ungdomslitteratur er fordi jeg synes det er interessant hvordan bøker kan vekke følelser hos et individ. Leahy og Foley (2018, s.2) fremhever viktigheten av at barn og ungdom blir representert på likt nivå og at alle har muligheten til å lese om karakterer som både er like og ulike seg selv. Litteratur spiller også en viktig rolle når det gjelder utvikling av «sympatisk fantasi» (Nussbaum, 1997, s. 86). Her er tanken at en må utvikle sin kapasitet til å forstå og utforske mennesker rundt oss, samt respektere ulike identiteter og perspektiver på livet. Mpike (2019, s.54) påpeker at barn og ungdom vil dra nytte av å lese om ulike karakterer og det er essensielt at en føler seg inkludert i vårt mangfoldige samfunn. Ifølge Curwood (2013, s.17) viser forskning at mange tidligere representasjoner av personer med funksjonsnedsettelse innenfor klassisk litteratur har vært negative eller begrensede, og at noen representasjoner har vært ment for å vekke medlidenhet og sentimentalitet hos leseren.

I løpet av de siste to tiårene har forskere viet oppmerksomheten til betydningen av nøyaktige framstillinger av personer med funksjonsnedsettelse. Dette har dreid seg både om en kritisk analyse av verkene og bruken av realistiske beskrivelser. I et historisk lys har karakterer med funksjonsnedsettelse stått sentralt i den moralske utviklingen hos de andre karakterene. I tillegg har de også tjent som litterære symboler. Størsteparten av forskningen hittil har dreid seg om representasjoner av funksjonsnedsettelse i bildebøker for barn, og ikke skjønnlitteratur som er beregnet for ungdom (Curwood, 2013, s.17).

Vi har sett at funksjonsnedsettelse kan fremstilles på ulike måter og det kommer frem av tidligere forskning at personer med funksjonsnedsettelse stort sett har blitt fremstilt på en stereotypisk og negativ måte. Disse fremstillingene varierer ut ifra tv-programmer, reklamer og lærebøker. Jeg mener derfor at det er viktig å undersøke hvordan funksjonsnedsettelse blir fremstilt i barne- og ungdomslitteraturen. Barn blir introdusert til litteratur i tidlig alder og det kan ha stor betydning for deres utvikling av holdninger og empati for andre.

1.4 Oppgavens struktur

Innledningsvis er det gitt en kort oversikt over tema, formål og bakgrunn for oppgaven. Kapittel 2 omhandler tidligere forskning som er gjort på dette feltet og som vil ha relevans for videre lesning av masteroppgaven. Kapittel 3 er teorikapittelet, her vil jeg definere og forklare viktige begrep. Her vil begrepet om *funksjonsnedsettelse* stå sentralt. I tillegg vil jeg forklare betydningen av *funksjonshemming*, *nedsatt funksjonsevne* og *funkis*, samt presentere og diskutere andre viktige begreper som normalitet/avvik, stigma og identitet. Kapittel 4 omhandler metodologien, der jeg presenterer hva som har blitt gjort og refleksjoner rundt arbeidet. I kapittel 5 vil jeg vise til funnene som er blitt gjort i de tre bøkene, og disse vil bli presentert i fem temaer. Drøftingskapittelet, kap.6, omhandler de identifiserte diskursene og hvordan disse kommer frem i bøkene. Kapittel 7 er avslutningen, samt videre forskning. Litteraturliste følger til slutt.

2. Tidligere forskning

I dette kapitlet vil en nærmere gjennomgang av tidligere forskning som er relevant for denne masteroppgaven bli utført. De sentrale funnene som har relevans for den aktuelle problemstillingen vil bli diskutert, samtidig som fokuset vil ligge på hvordan den tidligere forskningen kan danne et godt utgangspunkt for videre arbeid. Videre vil dette kapitlet bli sett på som et fundament for analyse og tolkning av eget datamateriale, med det formål om å identifisere eventuelle sammenhenger mellom funnene og tidligere forskning. I denne delen vil jeg vise til tidligere forskning som har blitt gjort om representasjoner av funksjonsnedsettelse i lærebøker, media, barnebøker og litteratur for ungdom. I tillegg vil jeg vise til forskning som beskriver at virkemidler kan bli brukt for å beskrive personer med funksjonsnedsettelse på en negativ og stereotypisk måte.

Det er av særlig interesse å påpeke at det fortsatt gjenstår en betydelig mengde arbeid med å inkludere personer med funksjonsnedsettelse i litteraturen, samt å sikre at fremstillingene er korrekte og fruktbare. Valg av artikler som er presentert i dette kapitlet spenner fra 2009 til 2023. Med en grundig gjennomgang av tidligere forskning vil det være mulig å oppnå en mer helhetlig forståelse av det aktuelle forskningsområdet og bidra til en mer oppdatert og mangfoldig litteratur.

2.1 Representasjoner av funksjonsnedsettelse i lærebøker

I en studie gjort av Herrebrøden, Jensen og Andreassen (2021), undersøkte de både *om* personer med funksjonsnedsettelse er representert og *hvordan* de er representert. De undersøkte lærebøker på mellom- og ungdomstrinnet, der funnene var ganske oppsiktsvekkende. Jeg har valgt å inkludere denne artikkelen til tross for at den ikke direkte tar for seg barne- og ungdomslitteratur, men lærebøker. Dette er fordi funnene er svært relevante for videre arbeid, og hvordan en person med en funksjonsnedsettelse framstilles i lærebøker kan ha betydning for hvilke holdninger som utvikles hos elever med en funksjonsnedsettelse, og hos medelever.

Herrebrøden et al. (2021, s.314) nevnte at et av hovedfunnene i deres gjennomgang av forskning på feltet, var at det er lite å finne om temaet som omhandler representasjoner av funksjonsnedsettelse i lærebøker. I deres gjennomgang av forskning på feltet, ble derfor noen barnebøker regnet med i tillegg. Herrebrøden et al. (2021, s.315) fremhever at fysiske, eller

såkalte synlige funksjonsnedsettelse er overrepresentert sammenlignet med mentale funksjonsnedsettelse. I tillegg kom det frem at funksjonsnedsettelse ofte blir omtalt som en feil ved personen, eller som noe negativt.

For å undersøke det valgte temaet tok Herrebrøden et al. (2021, s.317) kontakt med de tre største lærebokforlagene i Norge, for å få tilsendt de mest brukte lærebøkene for 5-10 trinn i fagene norsk, KRLE, naturfag og samfunnsfag. De endte opp med et utvalg på 78 lærebøker, og det kom tydelig fram at det var en stor mangel på lærebøker som hadde positive fremstillinger av personer med funksjonsnedsettelse. Av de 78 bøkene var det kun 21 fremstillinger av personer med funksjonsnedsettelse og 12 av disse hadde en negativ fremstilling (Herrebrøden et al., 2021, s.312). For det første, var et av funnene at personer med dysleksi var i tre av fire tilfeller negativt fremstilt. Dette er noe urovekkende da dysleksi er en av de vanligste læringsvanskene i Norge. For det andre, var fire av fem fremstillinger som omhandlet psykiske lidelser negativt fremstilt (Herrebrøden et al., 2021, s.320).

2.2 Representasjoner av funksjonsnedsettelse i media

I januar 2014 kom det ut en rapport som omhandlet medierepresentasjoner av mennesker med funksjonsnedsettelse (Eide et al., 2014). Denne rapporten bekrefter en del av den tidligere forskningen som har blitt gjort, samtidig som den er med på å bringe noe nytt til feltet.

Et av funnene var at det ikke ble brukt sterkt nedsettende ord som «evneveik» eller «åndssvak», men at enkelte funn viste til at stigmatiserende og fordomsfulle ord ikke er helt utryddet. Bruken av ord som «Nedsatt-metaforer», «lenket» og «bundet» var fortsatt noe som ble hyppigere brukt. Når det gjaldt pressdekning, ble det vist til en nedgang fra 1993-2013, noe som kan indikere marginalisering av store grupper mennesker (Eide et al., 2014, s.3). En kan se på det som noe urovekkende at pressdekningen hadde en nedgang, spesielt siden mediene bidrar sterkt til å sette dagsorden (Eide et al, 2014, s.244). «Psykisk utviklingshemmede» ble ansett som den største kategorien i deres funn, samt at synshemming og bevegelsehemming ble fremhevet i like store deler (Eide et al., 2014, s.3). I tillegg påpekte Eide et al. (2014, s.26) at det virker som funksjonsnedsettelse er et spørsmål om identitet, i større grad enn tidligere. Dette har gjort at diskursen om identitet har gjort sin fremtreden innenfor dette feltet, ved at det virker mer akseptert enn tidligere å ha en identitet som en person med funksjonsnedsettelse.

2.3 Representasjoner av funksjonsnedsettelse i barnebøker og litteratur for ungdom

I 2021 gjennomførte Lemoine og Schneider en kvalitativ analyse av 61 barnebøker som var rettet mot alderen 3-11 år. Alle bøkene inneholdt en eller annen fremstilling av autismspekterforstyrrelser (ASF). De undersøkte blant annet i hvilken grad fremstillinger av autismspekterforstyrrelser samsvarte med DSM-5 sine diagnostiske kriterier for ASF. I de 61 barnebøkene var det flere fremstillinger som var negative. Det ble blant annet dratt paralleller mellom barn med ASF og en animalisering i halvparten av bøkene. Det var også flere fremstillinger der barna «overreagerte» med skriking, vold og kraftige raserianfall (Lemoine og Schneider, 2021, s.7).

I mer enn halvparten av bøkene ble barn med ASF beskrevet som mystiske, der de bor på en annen planet eller en plass som er ukjent i den virkelige verden. Dette kan også være med på å symbolisere at de føler seg fremmed i den virkelige verden. Andre diagnostiske kjennetegn for ASF ble også nevnt i noen få bøker, slik som spiseforstyrrelser, søvnforstyrrelser, rømme hjemmefra, sette seg selv i fare og se ting i et annerledes perspektiv samt være ekstremt kreativ og oppfinnsom (Lemoine og Schneider, 2021, s. 11).

I en studie gjennomført av Koss og Teale (2009), ble det undersøkt hvilke trender som var mest påfølgende i litteratur for ungdom. Studiet fokuserte på hvilke sjangre og representasjoner som var presentert, samt hvilket innhold bøkene hadde. De undersøkte til sammen 59 bøker, der de blant annet satte søkelys på representasjon av funksjonsnedsettelse. Koss og Teale (2009, s.567) viser til funn av bøker der de fleste karakterene med en funksjonsnedsettelse var hovedkarakteren. Over halvparten av representasjonene inneholdt en fremstilling der funksjonsnedsettelsen omhandlet psykiske lidelser. I de resterende bøkene var det jevnt fordelt mellom bøker som fremstilte fysiske funksjonsnedsettelse, og bøker som omhandlet en karakterer der en sykdom forårsaket funksjonsnedsettelsen.

Det ble også vist til et skifte mellom historier som omhandlet «coming of age» til et større fokus på temaer som fremstilte å passe inn, finne seg selv og håndtere endringer i livet. «Coming of age» blir beskrevet som en persons overgang fra å være barn til å bli voksen. I tillegg var det et større søkelys på mobbing og overgrep, mens funn av temaer som alkohol, sex og kjærlighet var lavere enn hva som var forventet ifølge Koss og Teale (2009, s.568).

Det er mulig å tolke denne endringen som en parallell til dagens samfunn for ungdom. Ungdommer blir påvirket av og eksponert for sosiale medier, der de kan se livsstilen til rike, kule og populære tenåringer som «har alt».

Koss og Teale (2009, s.569) fastslår at ungdommer har behov for å oppdage hvem de er, uten å bli alt for påvirket av hva de ser på skjermen. Ungdommer har behov for å lære seg å være kritisk til hva de ser, og at de ikke skal føle et behov for å akseptere alt de blir eksponert for. Litteraturen endres i takt med samfunnet. Desto mer «kompliserte» livene til ungdommene utvikler seg, desto mer blir litteraturen skrevet for å gjenspeile livene deres. Lesing er med på å la ungdommer leke med sin identitet på en trygg og kontrollert måte. De får muligheten til å utforske hvem de ønsker å være i et samfunn som stadig er med på en endring (Koss og Teale, 2009, s. 570).

2.4 Stereotypier av funksjonsnedsettelse i media og litteratur

Hvilke virkemidler som benyttes til å omtale personer med ulike typer funksjonsnedsettelse er svært interessant. Fysiske nedsettelse kan fremstilles som både en årsak og som et synlig bilde på ondskap hos en karakter. Funksjonsnedsettelse kan også fremstilles som noe sårbart eller uskyldig, og at personen ikke er i stand til å ta vare på seg selv. Funksjonsnedsettelse har blitt artikulert som et tydelig mønster av undertrykkelse, diskriminering og stigma. Vi trenger ikke å gå så langt tilbake i tid før en kalte personer med funksjonsnedsettelse for krøplinger, misfoster, de blinde, de døve eller de dumme (Grue, 2011, s. 532).

Eide (2012, s.7) fremhever at det er 12 «vanlige» stereotypier som brukes i fremstillingen av funksjonsnedsettelse. Disse er ofte knyttet til media og litteratur. Noen av de vanligste stereotypene er blant annet å fremstille personer med funksjonsnedsettelse som ofre, latterlige, en byrde, mistilpasset, seksuelt unormal eller med et behov for medlidenhet. Slike fremstillinger kan bidra til å fremme negative holdninger og fordømme mot personer med funksjonsnedsettelse. Derfor er det viktig å være oppmerksom på hvordan funksjonsnedsettelse blir fremstilt i media og litteratur (Eide, 2012, s.8). På denne måten kan en jobbe for å motvirke slike negative stereotyper.

Ifølge Grue (2023) er språket mektig og har makt, men det står aldri alene. Dette forstås med at det ikke vil ha noen formål å vise til en høfligere tone, hvis det ikke vil ha noen effekt for å

opphøve koblingen mellom kropp og sjel. Grue (2023) fremhever at språket er flettet sammen med politikk, kultur og historie, og fiktive fortellinger har blitt brukt til å ytre forskjeller i århundrer. Med dette menes at karakterene sine moralske og fysiologiske trekk har speilet hverandre opp gjennom historien. I tillegg har funksjonsnedsettelsen blitt brukt til å forklare personens motivasjon og narrative funksjon.

I James Bond filmene viser Grue (2023) til et eksempel på bruken av fysiske nedsettelse som litterære virkemidler. Raoul Silva, som er antagonisten i filmen Skyfall, avslører seg selv som en skurk ved å fjerne sine skjulte ansiktsproteser. Dermed får publikum sett hvem han *egentlig* er. I disse historiene blir funksjonsnedsettelsen brukt som en hovedfunksjon for å fremstille et ytre synlig tegn på en indre kvalitet. I dette tilfellet blir funksjonsnedsettelsen brukt for å få frem en negativ egenskap eller å antyde at noen er ond.

Ifølge Grue (2011) har fremstillingene av personer med funksjonsnedsettelse forandret seg mye de siste 20 årene. Historisk sett har personer med funksjonsnedsettelse blitt fremstilt villedende og stereotypisk, samtidig som de har blitt behandlet på umenneskelige måter. I det gamle Hellas kunne barn med misdannelser bli forlatt i skogen for å dø. Foreldre kan reagere med avsky, også den dag i dag, dersom de får vite at deres barn har noen synlige former for funksjonsnedsettelse. I USA og Storbritannia er hatvold mot personer med funksjonsnedsettelse også et stort problem (Grue, 2011, s.530).

3. Teori

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for teorier som jeg har benyttet meg av og som har vært med på å danne grunnlaget for denne oppgavens perspektiv. Først vil jeg definere og diskutere begrepene som omhandler «funksjonsnedsettelse», «funksjonshemming», «nedsatt funksjonsevne» og «funkis». Disse begrepene vil også bli satt opp imot et historisk perspektiv. Deretter har jeg satt søkelys på å definere de fire paradigmene fra Grue (2004), som omhandler teorier som kan fungere som en støtte i å se på hvordan en person med en funksjonsnedsettelse er fremstilt. Jeg har valgt å ta med dette fordi jeg ønsker å se på hvilke av disse forståelsene som kommer frem i de tre valgte bøkene, samt om det er noen av forståelsene som ikke er til stede.

Videre i oppgaven vil jeg forklare normalitetsideologien og normalitetsprinsippet, der danske Niels Erik Bank-Mikkelsen og svenske Bengt Nirje står i spissen. Normalitetsprinsippet springer ut ifra normalitetsideologien og det omhandler å gi personer med funksjonsnedsettelser retten til et normalt liv (Askheim, 2003, s.17). I tillegg vil jeg gå inn på tre normalitetsforståelser som fungerer som strategier for å skille mellom normalt og ikke-normalt (Hausstätter, 2022, s.81). Jeg har valgt å sette dette i søkelys siden normalitet endres over tid og på tvers av kulturer, og det gjør at hva som oppfattes som normalt eller avvikende også endres. Derfor vil det være hensiktsmessig å forklare forståelser om normalitet, for å kunne diskutere hvordan karakterene fremstilles som «normale» eller «avvikende» i de tre utvalgte bøkene. Deretter har jeg fokusert på begrepet stigma i form av offentlig-og selvstigma, samt synlig- og ikke synlig stigma. Etter dette vil jeg forklare hvordan en identitet kan bli påvirket av de rundt, samt hvordan dette har en innvirkning på ens selvoppfatning. Deretter vil jeg forklare hva som menes med barne- og ungdomslitteratur før jeg til slutt vil gå inn på det teoretiske grunnlaget for kritisk diskursanalyse, samt definere diskurs- og maktbegrepet.

3.1 Funksjonshemming, funksjonsnedsettelse og funkis

De aller fleste mennesker har mest sannsynlig en eller annen forståelse av hva som menes med begrepet funksjonshemming. Dette begrepet er langt fra eksplisitt og jeg vil derfor gjøre rede for min egen forståelse rundt dette begrepet. I et historisk perspektiv har begrepet funksjonshemming blitt forstått på forskjellige måter. Begreper som vanfør, krøpling og

tulling kunne bli brukt til å omtale personer med funksjonshemning før i tiden (Grue, 2004, s.12).

Forståelsen av begrepet har en stor betydning siden språket man bruker for å beskrive personer med en funksjonshemning påvirker forventinger og interaksjoner en kan ha til menneskene (Haegele og Hodge, 2016, s. 193). Ifølge Grue (2011, s.535) har selve betydningen av hva som ligger i psykiske eller fysiske svekkelser variert enormt, men i et historisk perspektiv har personer med en funksjonshemning vært et mål for intervensjoner istedenfor en kilde til sosiopolitisk endring. Med dette menes at de enten har blitt institusjonalisert, kurert, rehabilitert eller overlatt til seg selv. En kan forstå dette som at samfunnet har vært «bra» som det har vært, så lenge personer med funksjonsnedsettelse har blitt tatt hånd om.

Ifølge NOU (2005:8, kap. 3.3) har det i løpet av de siste tiårene skjedd en endring i forståelsen av begrepet funksjonshemning. Tidligere ble funksjonshemning ansett som en egenskap ved personen, basert på en medisinsk og biologisk tilnærming. Dette førte til at funksjonshemning ble oppfattet som et resultat av skade eller sykdom. Som følge av dette ble målet å rette opp «problemet» hos personen ved hjelp av medisinsk behandling og rehabilitering. Denne tilnærmingen har møtt kritikk i og med at det biologisk/medisinske synet ikke tar hensyn til miljøet og omgivelsene. En person i rullestol vil erfare mindre funksjonshemning i et miljø uten trapper og en blind person vil ikke erfare funksjonshemning ved å prate i telefonen. Med andre ord, er funksjonshemning ikke kun knyttet til de individuelle egenskapene og biologiske forholdene, men også graden av påvirkning fra omgivelser og miljøet rundt (NOU, 2005:8, kap. 3.3).

Ifølge Grue (2004) er funksjonshemning et brukbart begrep, som forteller noe om at en funksjon er hemmet uten nødvendigvis å si hva som er årsaken. I senere tid har også begrepet funksjonsnedsettelse blitt tatt i bruk og det brukes offisielt i Norge (Ravneberg, 2021, s.145). Ifølge NOU (2005:8, kap. 3.3) sin definisjon på begrepene *funksjonsnedsettelse* og *nedsatt funksjonsevne*, forstås det som at en kroppsdel eller en fysisk/kognitiv funksjon er tapt, skadet eller på en måte nedsatt. Begrepet *funksjonshemning* forstås som at det kan oppstå i møte med samfunnet, der individets deltakelse begrenses grunnet en nedsatt funksjonsevne.

3.1.1 «Funkis»

I Norge har det dukket opp en politisk bevegelse kjent som "Funkisbevegelsen", og slangordet "funkis" har sin opprinnelse fra 2011. Funkisbevegelsen avviser den medisinske tilnærmingen til funksjonshemning og fokuserer i stedet på en samfunnsorientert forståelse. Som nevnt av Ravneberg (2021, s.133), blir slangordet "funkis" benyttet som et uttrykk for en ny forståelse av og budskap om hva funksjonshemning egentlig innebærer, og dermed ikke behandlet som en enkel forkortelse av ordet "funksjonshemmet". Dessuten understrekes det at det norske språket mangler uttrykk som beskriver holdninger og manglende bevissthet om diskriminering av personer med funksjonshemning. I Sverige har ordene "funkofobi" og "funkofob" blitt introdusert for å beskrive personer som har fordommer mot "funkiser" (Ravneberg, 2021, s.144).

En kan forstå denne bevegelsen som en motmakt og til tross for at denne bevegelsen ikke er like radikal i Norge som i andre land, viser den til en utvikling for personer med funksjonsnedsettelse. Bevegelsen sikter til at personer som selv kaller seg for «funkis» ikke ser på seg selv som funksjonsnedsatt, men at samfunnet er funksjonshemmende (Ravneberg, 2021, s. 144). Dette feltet er i en konstant utvikling, der nye begreper får sin inntreden mens andre faller ut. Jeg ønsker derfor å forklare og begrunne min begrepsbruk nedenfor.

Det er essensielt å forstå at funksjonsnedsettelse er et bredt begrep som tar for seg flere dimensjoner slik som fysiske og psykiske vansker. Med dette menes slik som Autismespekterforstyrrelser, Downs syndrom, Cerebral Parese, hørselshemning, synshemning, ADHD etc. Gjennom denne masteroppgaven vil jeg ta i bruk begrepet funksjonsnedsettelse når jeg videre diskuterer ulike elementer innenfor feltet. Til tross for at funkis-begrepet er nyere, er det ikke regnet som et begrep, men det er brukt som slangord for å beskrive funkisbevegelsen. Dette er et nøytralt begrep som ikke sier noe om en person er «hemmet» eller «nedsatt». Til tross for dette, ønsker jeg å konsentrere oppgaven min rundt begrepet *funksjonsnedsettelse*, der jeg også vil ta i bruk *nedsatt funksjonsevne* siden disse blir sett på som synonyme (NOU 2005:8). I noen deler av oppgaven blir begrepet *funksjonshemning* brukt, avhengig av hvilken historisk kontekst eller sammenheng de står i. Jeg kommer til å forklare bruken av begrepene underveis.

3.1.2 Fire forståelser av funksjonsnedsettelse

Grue (2004) peker på fire paradigmer eller såkalte posisjoner for teorier om funksjonsnedsettelse; individbaserte materialistiske modeller, individbaserte idealistiske modeller, sosiomaterialistiske modeller og sosiokulturelle modeller.

Den første, som heter individbaserte materialistiske modeller, representerer den medisinske forståelsen av funksjonsnedsettelse. Historisk sett har sykdom og funksjonsnedsettelse vært knyttet til individet. Dersom vi ser på begrepet gjennom et medisinsk perspektiv blir det beskrevet som: «Et individ eller medisinsk fenomen som skyldes svekkelser i kroppsfunksjoner eller strukturer; en mangel eller unormalitet.» (Hægele og Hodge, 2016, s. 194). Dette perspektivet setter søkelys på det som individet ikke får til eller ikke kan gjøre. Dette kan igjen være med på å sette begrensninger istedenfor å rette søkelyset mot muligheter. Funksjonsnedsettelsen forstås her som et individuelt problem (Grue, 2004, s.103; Grue, 2006, s.27). Til tross for at dette perspektivet representerer en funksjonsnedsettelse som et resultat av biologisk eller fysiologisk sykdom/skade, bør den ikke oppfattes som «bare» negativ. Siden det er den individuelle sykdom eller skade som blir satt i fokus, handler det om at denne tilnærmingen ikke er egnet til å forstå funksjonsnedsettelse som et sosialt fenomen.

Den andre posisjonen er den individbaserte idealistiske modellen og den viser også til en individuell tilnærming, men fokuset rettes mot kognitiv interaksjon og affektive erfaringer og opplevelser. Her vil det være naturlig å se på identitet og erfaring siden fokuset flyttes fra den «svekkede» kroppen til personlige erfaringer. Denne posisjonen åpner for inkludering, samt at den setter søkelys på funksjonsnedsettelsen som situert erfaring (Grue, 2004, s. 129-130).

Den tredje posisjonen blir kalt den sosiomaterialistiske modellen eller «den sosiale modellen» og blir best definert som "uttrykk for en fysisk eller mental begrensning i en sosial kontekst - gapet mellom en persons evner og omgivelsenes krav" (Peters, 1993, s. 6). I dette perspektivet blir funksjonsnedsettelse sosialt konstruert av omgivelsene. Med andre ord, så er det omgivelsene som er med på å konstruere og kontrollere i hvilken grad man regnes som funksjonsnedsatt. Denne modellen blir også beskrevet som en «sosial undertrykkingsmodell (Askheim, 2003, s.137). Her vil det være naturlig å se på strukturelle og fysiske barrierer i samfunnet som påvirker funksjonsnedsettelsen. Denne modellen beskriver den sosialt skapte

funksjonsnedsettelsen. En fysisk barriere skapt av samfunnet kan være en bygning uten heis for et individ som sitter i rullestol.

Den siste posisjonen, kalt sosiokulturelle modeller, blir også sett på som en slags sosial modell. Her er fokuset flyttet over på den kulturelle representasjonen av funksjonsnedsettelsen. Denne tilnærmingen ser på hvordan funksjonsnedsettelse blir konstruert som et resultat av bestemte historiske og kulturelle forhold (Grue, 2004, s. 130; Grue, 2006, s.28)

3.2 Normalitetsideologien

Ifølge Askheim (2003, s.17) var utgangspunktet for normalitetsideologien en kritikk av sentralinstitusjonene for psykisk utviklingshemmede, eller åndssvake, som betegnelsen var tidligere. Dersom vi ser på normalitetsideologiens fremvekst i Skandinavia, er det naturlig å nevne danske Niels Erik Bank-Mikkelsen som tok begrepet i bruk da han var arkitekten bak den danske åndssvake-loven i 1959, som omhandlet å gi personer med funksjonsnedsettelse retten til et normalt liv. Tankegangen omhandlet likestilling, slik at individer med nedsatt funksjonsevne skulle ha like rettigheter som alle andre samfunnsborgere med tanke på utdanning, arbeid, bolig og fritid. Bank-Mikkelsen argumenterte for at det var mulig å kunne få til en slik tilrettelegging, men han hevdet at dette kun var mulig ved å «etterligne» et normalt liv. Med andre ord, så mente han at det skulle foregå en sammenligning mellom de med funksjonsnedsettelse og de uten funksjonsnedsettelse for å få til en tilrettelegging (Askheim, 2003, s.17-18). I tillegg ønsket Bank-Mikkelsen å normalisere omgivelsene rundt individene, istedenfor å forandre på egenskapene hos personene med funksjonsnedsettelse (Grue, 2006, s.30). Gjennom en slik tankegang ble annerkjennelse og aksept for annerledeshet satt i fokus.

Normalitetsbegrepet ble senere videreutviklet av Bengt Nirje, som var leder for den svenske foreldreforeningen for psykisk utviklingshemmede (Askheim, 2003, s.18). Nirje ga en forsterket betydning til denne tenkningen ved å introdusere normalitetsbegrepet i artikkelen “The Normalization Principle and its Human Management Implications” i 1969 (Nirje, 1994). Rundt 1960-tallet var det Nirje som utformet normalitetsprinsippet. I Nirjes argumentasjon stod kravet om at individer med funksjonsnedsettelse sine livsvilkår skulle ligge så nær som mulig opp mot det «normale» i samfunnet (Grue, 2004, s.187). Disse prinsippene skulle

fungere som en veiledning for alle aktører og organisasjoner som arbeider med mennesker med funksjonsnedsettelse (Askheim, 2003, s. 75). Nirje (1994, s.19) påpeker at normalitetsprinsippet kan og bør brukes for å hjelpe alle personer med funksjonsnedsettelse, uansett hvor de bor og uavhengig av hvilken grad de har en nedsatt funksjonsevne. Han påpeker at prinsippene er nyttig i ethvert samfunn, med alle aldersgrupper og at de kan tilpasses sosiale endringer og den individuelle utviklingen.

I sin teori om funksjonsnedsettelse og sosial inkludering bruker ikke Nirje (1994) begrepet «ideologi» helt eksplisitt. Likevel ønsker jeg å benytte begrepet normalitetsideologi på grunn av at flere fagbøker omtaler det som en ideologi. Jeg har valgt å omtale det som normalitetsideologi fordi jeg forstår normalitetsprinsippet som prinsipper innenfor teorien. På denne måten kan en forstå normalitetsideologien både som en ideologi og teori, ved at den kan spores til både ideologiske forbindelser og teoretiske tilnærminger til normalitetsbegrepet.

3.2.1 Normalitetsprinsippet

Bank-Mikkelsen og Nirje fremhever at normalitetsprinsippet er ukomplisert og at dette kan sees på som en naturlig og logisk konsekvens av at mennesker med funksjonsnedsettelse blir sett på som fullverdige samfunnsborgere (Askheim, 2003, s.18). Som det tidligere har vært nevnt, utformet Nirje normalitetsprinsippet og delte det inn i åtte hovedpunkter som utgjorde essensen i normalitetsideologien. Disse åtte punktene består av fundamentale rettigheter og krav for mennesker med funksjonsnedsettelse. Formålet med normalitetsprinsippet er å skape inkludering for mennesker med funksjonsnedsettelse ved å normalisere omgivelsene rundt individet (Nirje, 1994, s.19-20). Nirje (1994) understreker at normaliseringen må innebære disse åtte punktene:

1. Normal døgnrytme
2. Normal ukerytme
3. Normal årsrytme
4. Muligheten til å vokse opp i trygge og stabile hjem, samt oppleve de ulike utviklingsfasene slik som barndom, ungdom, voksen alder og alderdom.
5. Muligheten til å delta og ta beslutninger om eget liv, ha privatliv og venner. Deres meninger skal respekteres, og ulike former for språkvansker og kognitive nedsettelse skal ikke stå i veien for deres meninger og ytringer.

6. Rett til å ha normal sosial kontakt med andre mennesker uten spesielle begrensinger. Dette krever at en må fjerne holdninger om ekskludering og stigmatisering av mennesker med funksjonsnedsettelse.
7. Muligheten til å ha en normal økonomisk standard og være i stand til å disponere penger, samt gjøre uavhengige valg.
8. Muligheten til å ha normale bosteder med hensyn til lokalisering, standard og størrelse.

Normaliseringsprinsippet ble sett på som en ordning for både medisinske og politiske tiltak. Målet var hele veien å normalisere livssituasjonen til de enkelte, for å kunne åpne opp for deltakelse i samfunnet. Det gjaldt først og fremst en tilrettelegging av samfunnet, og ikke selve individet (Grue, 2004, s.188). Ved å følge normalitetsprinsippet vil mennesker med funksjonsnedsettelse bli ansett som samfunnsborgere på lik linje som alle andre borgere.

Muligheten til medbestemmelse over sosial omgang, rutiner i hverdagen og det økonomiske aspektet, uavhengig av selve funksjonsnedsettelsen står sentralt i disse punktene. Ravneberg (2021, s.137) påpeker at det er viktig at definisjonen av normalitet sees opp imot definisjonen av avvik, fordi disse er nært tilknyttet hverandre. Med andre ord, vil det som sees på som «normalt» være med på å bestemme hva som sees på som «avvik».

3.2.2 Normalitetsforståelser

Hausstätter (2022, s.81) hevder at det er tre hovedstrategier for å skille mellom normalt og ikke-normalt. Disse tre strategiene kalles for medisinsk normalitet, statistisk normalitet og moralsk normalitet. Den medisinske normaliteten bygger på biologiske ytterpunkter, slik som liv og død. Innenfor disse, kan de menneskelige ferdighetene måles fra full funksjonsevne (liv) til ingen funksjonsevne (død). I vårt samfunn brukes dette til å definere normalitetsrammer innenfor ulike områder, slik som hørsel, syn og andre fysiske funksjoner. Her kan det bli satt et skille på normalitet, for eksempel ved å se på motsetninger som perfekt hørsel eller døv, perfekt syn eller blind eller antall armer og ben.

Ifølge Hausstätter (2022, s.82) tar den statistiske normaliteten utgangspunkt i gjennomsnittet av en representert gruppe som en ønsker å si noe om. I denne strategien blir unormalitet representert ut ifra hvor langt hver enkelt befinner seg fra gjennomsnittet. Moralsk normalitet

er basert på normer og regler som er en del av samfunnets verdier. Denne forståelsen om normalitet skiller seg ut ifra de to andre, fordi den ikke bygger på vitenskapelige etablerte systemer. En kan likevel se på denne formen som en del av samfunnet og et syn på hva som er forventet atferd av mennesker (Hausstätter, 2022, s.82).

Ved å se på hva som er normalt og ikke-normalt vil en kunne skille mellom mennesker. Dette skillet kan være med på å skape ubehag for de ikke-normale ved at de får blikk, uønsket sympati eller oppmerksomhet, eller opplever fordommer. Nedenfor vil jeg derfor definere og forklare begrepet stigma, og hvordan personer med stigmatiserte tilstander kan oppleve dette.

3.3 Stigma

Begrepet stigma kan dateres helt tilbake til antikkens Hellas, der de skar eller brente merker inn i huden på kriminelle, slaver og forrædere for å kunne identifisere dem som umoralske mennesker som burde unngås (Bos et al., 2013, s. 1). I dag ser en ikke på stigma bare som et fysisk merke, men også en egenskap som diskrediterer en sosial forskjell. Grue (2004, s.136) trekker frem Goffmans stigmabegrep og forklarer at stigma omfatter «mennesker med ulike fysiske deformiteter» eller «mennesker med avvikende kropper». Derfor kan en forstå stigma som at det omhandler ulike egenskaper ved enkeltmennesket, og at det er en type ulikhet i forhold til det «normale» (Green et al., 2005, s.197).

Ifølge Bos et al. (2013, s.1) vil det være en samfunnsmessig enighet mellom «de normale» og «de stigmatiserte» om hvem som tilhører kategorien «de normale» og hvem som ikke gjør det. Det påpekes at stigma ikke ligger i selve personen, men snarere i den sosiale konteksten. Dette vil si at samfunnet er med på å skape og bestemme stigma ovenfor personer. I tillegg kan det som er stigmatiserende i en sosial kontekst kanskje ikke være stigmatiserende i en annen. Bos et al. (2013) forklarer videre at stigmatisering kan både være åpenlyst og subtilt. Åpenlys stigmatisering kan utfolde seg som unngåelse, sosial avvisning og depersonalisering. Stigmatisering kan også manifesteres ved ikke-verbale uttrykk for å skape ubehag, slik som mangel på øyekontakt. Dette kan resultere i ansente interaksjoner mellom de stigmatiserte og ikke-stigmatiserte individer.

En kan forstå stigmat teorien ved å se på normalitet og avvik i forhold til hverandre. Slik som det er forklart ovenfor er samfunnets syn på hva som er normalt, også knyttet til hva som sees

på som avvik. En kan derfor argumentere for at samfunnet er med på å bestemme hva som tilhører det normale og det avvikende.

3.3.1 Offentlig stigma og selv-stigma

Videre vil jeg redegjøre og forklare to ulike former for stigma; offentlig stigma og selv-stigma, samt diskutere påvirkningen av synlig- og ikke-synlig stigma. Bos et al. (2013, s.2) fremhever at stigma er en negativ oppfatning om en person eller en gruppe mennesker og det kan føre til diskriminering og utstøting, samt ha alvorlige konsekvenser for de enkeltes psykiske og sosiale velvære. Offentlig stigma refererer til negative oppfatninger eller atferd som blir uttrykt av samfunnet, mens selv-stigma referer til de negative selvoppfatningene som kan komme av å bli stigmatisert. I tillegg kan stigma være synlig eller ikke synlig. Uansett om det er synlig eller ikke-synlig, kan stigma føre til at et individ føler seg sårbar, utstøtt og uten noen form for makt (Bos et al., 2013, s.3). Derfor er det viktig å forstå formene for stigma og hvordan de kan påvirke livskvalitet til den enkelte.

Bos et al. (2013) og Grue (2004) nevner at selve opprinnelsen til stigmatisering ligger i de kognitive representasjonene som mennesker har angående de som har den stigmatiserte tilstanden. Disse kognitive representasjonene eller trekk ved en stigmatisert tilstand kan utløse negative følelsesmessige og adferdsmessige reaksjoner (Bos et al., 2013, s.2). Det vil også være en ulik følelsesmessig reaksjon fra mennesker. Bos et al. (2013, s.3) beskriver at dersom en blir tilskrevet et personlig ansvar for den «avvikende» tilstanden kan en bli møtt med sinne og stigmatiserende adferd, slik som tilfellet ved en røyker som får lungekreft. På den andre siden vil individer med et ikke-personlig ansvar gi følelsen av sympati og derfor større tendenser til å gi hjelp, som for eksempel en kvinne som får brystkreft.

Selvstigma kan være et resultat av en bevissthet om offentlig stigma, ettersom personer med stigmatiserte tilstander er klar over den sosiale devalueringen som er knyttet til deres tilstand. Bos et al. (2013, s.3) viser til at offentlig stigma kan påvirke selv-stigma på tre måter: (a) gjennom vedtatt stigma, som er den negative behandlingen av en person som har en stigmatisert tilstand; (b) gjennom følt stigma, som er opplevelsen eller forventningen om stigmatisering fra personen med en stigmatisert tilstand; og (c) gjennom internalisert stigma, som er reduksjon av egenverd og medfølgende psykiske plager som oppleves av personer med en stigmatisert tilstand.

3.3.2 Synlig stigma og ikke-synlig stigma

Det blir gjort et skille mellom synlig stigma og ikke-synlig stigma. På den ene siden kan de individene som har et synlig stigma forsøke å svekke denne synligheten ved å prøve å normalisere utseende eller gjennomføre oppgaver som trekker oppmerksomheten vekk fra selve stigmaet. På den andre siden kan de individene som ikke har et synlig stigma forsøke å holde stigmaet skjult, slik at de ikke blir «avslørt» (Grue, 2004, s.137; Green et al. 2005, s.198).

Her kommer det frem tre strategier som ofte blir benyttet, når et individ med en form for «annerledes» har en interaksjon med andre. Det første er «passing» som omhandler at et individ med et ikke-synlig stigma bruker ulike strategier for å holde annerledesheten skjult (Grue, 2004, s. 137). Det andre går ut på «covering», der individet med et synlig stigma bruker strategier for hindre at annerledesheten overskygger andre personlige egenskaper i møte med andre. Det tredje går ut på «withdrawal», der et individ vil prøve å unngå et møte med «de normale» (Grue, 2004, s.138; Johnstone, 2004, s.4-5).

Grue (2004, s.233) argumenterer for at mennesker med en skjult funksjonsnedsettelse kan ha en fordel når det gjelder å unngå stigmatisering sammenlignet med personer med synlige funksjonsnedsettelser. Dette skyldes at de i mange situasjoner kan "passere" som ikke-funksjonsnedsatt, noe som kan gi dem en større grad av selvbestemmelse og flere muligheter i livet. Imidlertid kan det være situasjoner hvor det er nødvendig å gjøre funksjonsnedsettelsen synlig, for eksempel for å få tilgang til tilpassede tjenester eller tilrettelegginger. Det er viktig å ta hensyn til at selv om en nedsatt funksjonsevne kan være skjult, kan den likevel påvirke en persons liv og velferd på betydelig vis.

Som nevnt ovenfor er det først og fremst de med en synlig funksjonsnedsettelse som erfarer «blikk», noe som kan sees på som en slags invadering av individet. Personer med funksjonsnedsettelser opplever også den dag i dag at deres ulikhet tiltrekker seg oppmerksomhet fra folk rundt seg. Grue (2004, s.153) snakker om «blikkets makt» og hvordan dette kan være påvirket av stereotypiske forestillinger av funksjonsnedsettelser. I tillegg viser forskning at personer som assosieres med stigmatiserte individer, slik som familie, venner og omsorgspersoner, opplever en devaluering som et resultat av deres relasjon med noen med en stigmatisert tilstand (Bos et al., 2013, s.4).

Askheim (2003, s.138) påpeker at den sosiale modellen av funksjonsnedsettelse, den sosiomaterialistiske modellen, har fremsatt kritikk mot Goffmans stigmatteori for å være preget av individualistiske konsekvenser. Selv om stigmatteorien tar hensyn til sosiale sammenhenger, interaksjoner og prosesser, anses den allikevel som individualistisk på grunn av dens manglende evne til å belyse årsakene til stigmatisering. Stigmatteorien beskriver hva som skjer med personer med funksjonsnedsettelse og de prosessene de utsettes for, men det kan ikke belyse hvorfor stigmatiseringen oppstår. Derfor kan en forstå det slik at teorien blir rettet mot å endre holdninger hos de ikke-funksjonshemmede i samfunnet, uten å ta hensyn til samfunnsmessige strukturer og maktforhold.

3.3.3 Identitet og selvoppfatning

Stereotype oppfatninger om personer med funksjonsnedsettelse dannes ofte tidlig i livet, og det kan føre til stigmatisering av denne gruppen i samfunnet. Ifølge Grue (2004, s.236-237) er det en samfunnsmessig oppfatning at mennesker enten har en funksjonsnedsettelse eller ikke. På grunn av stigmatisering og stereotype oppfatninger kan det føre til alvorlige konsekvenser for hvordan personer med funksjonsnedsettelse ser på seg selv. De kan oppleve forventningspress med tanke på å spille rollen som en med nedsatt funksjonsevne. Personer med enten fysiske- eller psykiske funksjonsnedsettelse kan oppleve å bli belønnet dersom de lever opp til den stereotypiske oppfatningen. Samtidig som de også kan bli straffet dersom de bryter med den. Dette viser til at vår egen selvoppfatning blir påvirket av hvordan mennesker ser oss og forholder seg til oss, samt hvordan vi forholder oss til andre mennesker (Grue, 2004, s.238).

Grue (2004, s.239) fremhever at personer med funksjonsnedsettelse kan bli tildelt en form for identitet ved at en egenskap eller et kjennetegn blir regnet som det ene fellestrekket som visker ut de andre kjennetegnene slik som alder, kjønn, ferdigheter m.m. Dette fokuset blir dermed såpass vektlagt at funksjonsnedsettelsen blir regnet som deres identitet. Higgins et al. (2002, s.10) påpeker at mennesker med funksjonsnedsettelse opplever «labeling». Dette kan sees på som å sette en merkelapp på mennesker som er basert på utseende eller andre fysiologiske trekk. Mennesker med funksjonsnedsettelse vil kunne oppleve en form for «labeling» fordi andre mennesker prøver å finne ut hva som er «galt» med dem, og at de ønsker en årsak for hvorfor noen skiller seg ut (Higgins et al., 2002, s.11).

Det kan være viktig for personer med funksjonsnedsettelse å ha tilgang til et forum der de kan dele og diskutere felles erfaringer og opplevelser. Dette kan gi muligheten for støtte og forståelse fra andre som også opplever de samme utfordringene. På denne måten kan en føle seg mindre ensom og isolert i å håndtere sine utfordringer. Samtidig står betydningen av nære relasjoner høyt i denne prosessen. Venner, familie og kjæreste er med på å representere viktige sosiale speil for de fleste mennesker, og det er gjennom interaksjon med disse at en lærer å se seg selv og etablerer sin identitet (Forber-Pratt et al., 2017, s.15; Savaria et al., 2011, s. 95; Grue, 2004, s. 239-240).

Det er essensielt at barn får muligheten til å se karakterer som både er like og ulike fra dem selv. Barn blir stimulert av, og i høy grad påvirket av det de leser. Dersom det er en begrensning på representasjoner av ulike karakterer kan dette ha innvirkning på barnas syn på hva som er tilstrekkelig og "normen" (Leahy og Foley, 2018, s. 2). Ifølge Blaska (2004), vil bøker fungere som et speil der barn har muligheten til å se karakterer som opplever situasjoner og følelser likt som dem selv. Det er også viktig at barn føler seg anerkjent ved å bli representert i litteraturen, og at dersom en blir utelatt kan dette tolkes som at en blir "usynliggjort" eller ikke anerkjent som en del av samfunnet (Mpikie, 2019, s. 54).

Til slutt, kan en slik identitetsforming inneholde både inkluderende og ekskluderende tendenser, og det vil derfor være viktig å være bevisst på hvordan en uttrykker og forstår begrepet identitet. Dette vil ha en stor betydning for å utvikle et mer mangfoldig og rettferdig samfunn. Videre vil jeg forklare medborgerskap og inkludering, samt hvordan dette kan kobles til identitet og tilhørighet

3.3.4 Medborgerskap, inkludering og tilhørighet

Ifølge Lid (2017, s.188) omhandler medborgerskap blant annet en persons rettigheter og plikter i et samfunn. Dette inkluderer blant annet sivile, politiske og sosiale rettigheter, slik som ytringsfrihet, tilgang til utdanning, helsetjenester og retten til å stemme. Til tross for at dette er en essensiell del av begrepet medborgerskap, handler det også om inkludering, anerkjennelse, deltakelse og likeverd. Dette begrepet kan også forstås som viktig for fellesskapet ved at en tar ansvar og fremmer likestilling og rettferdighet i samfunnet. Grunnen

til dette er at begrepet medborgerskap er satt sammen av to ord; «med» og «borger», noe som kan indikere at det er snakk om et felleskap og ikke isolert til et enkelt individ.

Lid (2017, s.198) påpeker at det er en politisk målsetting å få til en realisering av et universelt medborgerskap som inkluderer alle mennesker uten unntak. Her kan en forstå at universelt medborgerskap omhandler at det skal gjelde for alle mennesker generelt, uansett om de har en funksjonsnedsettelse eller ikke. Ifølge Yuval-Davis (2010, s.266-267) er det et menneskelig behov å føle på en tilhørighet. I tillegg er det viktig å føle på en tilhørighet for å føle seg trygg. For at en person skal kunne føle denne tilhørigheten, kreves en kombinasjon av felleskap, trygghet og en følelse av mulighet.

3.4 Barne- og ungdomslitteratur

"Alle vet hva barnelitteratur er, helt fram til de blir bedt om å definere det» (Gubar, 2011, s. 209). Det er naturlig at en tenker på fargerike bøker med bilder av dyr og eventyrlige verdener når vi snakker om barnelitteratur. Det kan også tenkes at en ser for seg noveller eller romaner som omhandler kjærlighet og vennskap hvis vi snakker om ungdomslitteratur. Forskere er svært uenige i hvordan man skal definere barne-og ungdomslitteratur, men det kan på enklest mulig måte forklares som bøker eller tekster skrevet av voksne for å bli lest av barn og ungdom. Jeg kommer ikke til å skille mellom begrepene barne- og ungdomslitteratur, siden det ikke er noen klar definisjon på hva som er spesifikt ment mot barn eller hva som er ment mot ungdom.

3.4.1 Barne-og ungdomslitteratur i skolen

Alle barn har rett til grunnskoleopplæring (opplæringsloven, 1998, § 2-1). Det kommer tydelig fram i overordnet del i læreplanverket at skolen skal «utvikle inkluderende fellesskap som fremmer helse, trivsel og læring for alle» (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 1). Det vil dermed være viktig å inkludere litteratur som omhandler personer med ulike funksjonsnedsettelser, siden dette kan være med på å bidra til et inkluderende og læringsrikt fellesskap. Beckett et. al. (2010, s.374) beskriver at selve fremstillingen av en karakter med en funksjonsnedsettelse kan ha stor betydning for hvilke holdninger som utvikles. Ved å gi barn og ungdom tilgang til god litteratur, vil de få muligheten til å utvikle empati, forståelse og at de kan utfordre stereotypier.

Lærere har en viktig rolle når det gjelder å vise og tilgjengeliggjøre mangfoldig litteratur for elever. Til tross for at lærere ikke er direkte nevnt i min problemstilling, har deres rolle en stor innvirkning på barn og unge sin utvikling. Lintner (2011, s.201) argumenter for at læreren kan være med på å fremme utviklingen av positive holdninger blant elevene og en aksept av at alle er forskjellige gjennom å gi elevene tilgang til en inkluderende litteratur. Blaska (2004) forklarer en tendens hvor lærere har valgt å inkludere litteratur som omhandler funksjonsnedsettelse først når de har fått et medlem i klassen. Dette handlet blant annet om at lærere ikke visste hvilken litteratur de skulle bruke eller hvor den var tilgjengelig. Det påpekes at barn bør bli introdusert til ulike funksjonsnedsettelse i tidlig alder slik at de får en kunnskap og forståelse om ulike vansker og tilpasninger som kan oppstå.

Kurtts og Gavigan (2017, s.22) holder med Lintner (2011, s.201) sin forståelse om at litteratur som omhandler funksjonsnedsettelse, kan brukes for å øke forståelsen av individuelle forskjeller. Lærere kan dermed vise til eksempler på hvordan man kan eller ikke kan forholde seg til individuelle forskjeller. I tillegg til dette kan barne- og ungdomslitteratur som omhandler funksjonsnedsettelse gi et innsyn til hvordan enkeltpersoners liv påvirkes, samt deres venner og familie (Kurtts og Gavigan, 2017, s. 23).

Frem til nå har jeg forsøkt å legge til grunn for den generelle teorien som blir viktig å ta med seg videre i denne oppgaven. Jeg har blant annet definert og forklart begrepene som omhandler funksjonsnedsettelse, samt satt disse opp imot et historisk perspektiv. I kombinasjon med dette har fire ulike paradigmer eller såkalte forståelser om funksjonsnedsettelse blitt beskrevet. Utover dette har normalitetsideologien blitt beskrevet i sammenheng med hvordan noe blir sett på som normalt, annerledes eller et avvik. Videre har jeg definert stigma og identitet, samt hvordan disse påvirker hverandre. Til slutt har jeg forklart hva som ligger til grunn for barne- og ungdomslitteratur, samt hvorfor dette er viktig. Videre i kapitlet vil jeg gå inn på det teoretiske grunnlaget for kritisk diskursanalyse (KDA). Jeg har valgt å presentere kritisk diskursanalyse i teoridelen siden det er flere viktige begreper som bør defineres og forstås før en presenterer arbeidet med metoden.

3.5 Kritisk diskursanalyse

Ifølge Grue (2011, s.534) har personer med funksjonsnedsettelse over hele verden blitt fratatt rettigheter både politisk, økonomisk og kulturelt i et historisk perspektiv. Til tross for at det er

et fremvoksende akademisk felt, har ikke funksjonsnedsettelse vært et stort interessedrama for diskursforskning, siden store deler av forskningen har omhandlet det medisinske feltet og mer om spesifikke diagnoser. Jeg ønsker å belyse dette feltet gjennom diskursforskning, siden jeg synes dette er et interessant og viktig felt som behøver mer kunnskap. Kritisk diskursanalyse har som søkelys å se på språkets rolle. Samtidig ønsker jeg å bidra til en positiv endring som kan fremme funksjonsnedsettelse som en del av det sosiale mangfoldet vi lever i.

3.5.1 Diskursbegrepet

Ifølge Gleiss og Sæther (2021, s.128) handler ikke diskurs om et enkelt utsagn, men et sett med ytringer som er gjentatt med en viss regelmessighet. I tillegg til dette, må de samme tegnene gjentatte ganger knyttes sammen på bestemte måter. Holten (2012, s.55) fremhever at diskursbegrepet først og fremst kan knyttes til den franske filosofen og psykologen Michael Foucault. Det skjedde en vitenskapsteoretisk endring i forståelse av diskurs mot slutten av 1960-tallet. Denne endringen handlet blant annet om en dreining fra diskurs som grunnlag for lingvistisk orientert tekstanalyse til diskurs som samfunnsfenomen. Med dette menes det at de sosiale relasjonene forstås som en sammensmelting av tekst og materialitet. Diskurs er ikke bare en isolert tekstuell eller dialogisk struktur. Det blir sett på som en kompleks kommunikativ hendelse som også aktualiserer en sosial kontekst med deltakere (Sheyholislami, 2019).

En annen viktig grunnlegger av kritisk diskursanalyse er Norman Fairclough. Han baserer mye av sitt arbeid fra flere andre akademikere og har dermed jobbet for å forbedre forskning på språk og maktforhold. Dersom en ser nærmere på Faircloughs mål med diskursanalyse, vil en se at den handler om en kombinasjon av kritisk lingvistisk analyse med sosial teori. Med andre ord, kan det beskrives som en analyse utover setningsnivå, som setter søkelys på språket i bruk og dens makt. Det er gjennom framstillingen av verden og ulik språkbruk at en får muligheten til å beskrive og tolke våre egne opplevelser av virkeligheten. Det er nettopp gjennom språket at vi konstruerer en mening, og vi skaper en mening til virkeligheten ved å identifisere oss med ulike virkelighetsoppfatninger (Holten, 2012, s. 59).

Ifølge Faircloughs (2013, s.230) forståelse av begrepet diskurs, kan en skille mellom tre forskjellige. Det første går ut på å at diskurs kan gjelde meningsskaping (meaning-making) som et element i den sosiale prosessen. Det andre går ut på at diskurs kan være språket som er

assosiert med et bestemt felt eller praksis. Det tredje går ut på at diskurs kan være en måte å konstruere aspekter av verden på gjennom et bestemt sosialt perspektiv. Dersom vi ser på den første forståelsen (meaning-making) kan en også anvende begrepet semiosis, for å vise til at diskurs omfatter alle former for meningsdannelse, både språk, tekst, kroppsspråk, bilder og musikk (Skrede, 2017, s. 26).

3.5.2 Maktbegrepet

Ifølge Fairclough (2013) er tekster ideologiske dersom de bidrar til å konstituere, reprodusere og transformere sosiale maktrelasjoner. Det som ligger til grunn for å gjennomføre en kritisk diskursanalyse er at det foreligger en form for skjult makt. Med dette menes at makt utøves på en måte som har uheldige følger for en viss sosial gruppe. Det er derfor ikke snakk om en slik legitim makt som en regjering kan ha over folket, men nemlig det som ligger skjult i språket og som kan være med på å opprettholde en form for stereotypi. Skrede (2017, s.28) fremhever at kritisk diskursanalyse kan sees på som problemorientert, men at maktutøvelsen ikke bare trenger å sees på som negativ.

Både Fairclough og Foucault har noen like tanker rundt forholdet mellom makt og diskurs, men deres forståelse og bruk av begrepene kan tolkes forskjellig (Holten, 2012, s. 58). Foucault snakker om makt som utøves på en måte som har uheldige følger for en sosial gruppe. Han mener at denne typen makt tolereres fordi den ofte er skjult, og dersom den hadde vært fullstendig synlig, ville det ikke blitt mottatt på samme måte. Dette samsvarer med Faircloughs syn, men det legges til at makten vil primært ligge i det «usagte». Holten (2012, s.58) påpeker at ifølge Faircloughs syn på makt, vil deltakere ta utgangspunkt i bestemte roller eller posisjoner. Med dette menes at det gjelder for alle sosiale kontekster eller sammenhenger, for eksempel ved lærer/elev eller forelder/barn. Disse posisjonene som man tar i seg, er kjent som subjektsposisjoner. Foucault nevner også dette begrepet og forklarer at det er rolleposisjoner som mennesker trer inn igjennom diskursen.

3.5.3 Ideologi

Diskursive praksiser kan bidra til å skape og reprodusere ulike maktforhold mellom sosiale grupper og disse effektene kan ses på som ideologiske (Jørgensen og Phillips, 1999, s. 75). Grue (2004, s.179) påpeker at ideologibegrepet kan være nyttig siden en kan se på ulike strukturer som er med på å opprettholde eller skape undertrykkelse. Samtidig vil ikke

begrepet ta for seg i sin helhet de kulturelle representasjoner som lenker mennesker med funksjonsnedsettelse fast til stereotyper. En kan trekke inn dette ideologibegrepet siden en gruppe blir underlagt andre grupper. Ved å gjennomføre en kritisk diskursanalyse, vil jeg se på den rollen som språket har, og om språket opprettholder sosiale relasjoner som igjen innebærer ulike maktforhold. Et av formålene ved en slik undersøkelse er å kunne bidra til en sosial forandring der det er like maktforhold mellom ulike grupper i samfunnet (Jørgensen og Phillips, 1999, s. 76).

3.6 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg forsøkt å definere og beskrive de viktigste aspektene ved denne masteroppgaven. Jeg har forklart begrepene funksjonshemming, funksjonsnedsettelse, nedsatt funksjonsevne og funksis, samt sett disse opp imot et historisk perspektiv. Her ble det påpekt at forståelsen av begrepet har stor betydning for hvordan språk man bruker for å beskrive mennesker med funksjonsnedsettelse (Haegele og Hodge, 2016, s.193). I tillegg ble det vist til at det har skjedd en endring i forståelsen av begrepene, der en går mer og mer vekk i fra det medisinske perspektivet. Dette kan også sees i lys av «funktisbevegelsen» som kan forstås som en motmakt til det medisinske perspektivet og en utvikling for personer med funksjonsnedsettelse (Ravneberg, 2021, s.144).

Videre ble det forklart ulike forståelser av funksjonsnedsettelse som baserte seg på Grues (2004) fire paradigmer. Disse paradigmene kan forstås som teorier som beskriver om funksjonsnedsettelsen er knyttet til individet alene eller samfunnet. På denne måten kan en forstå individbaserte materialistiske modeller og individbaserte individualistiske modeller som individuelle tilnærminger. De to andre teoriene; sosiomaterialistiske modeller og sosiokulturelle modeller, forstås som sosialt skapt av samfunnet, enten av omgivelser eller bestemte historiske og kulturelle forhold (Grue, 2004, s.130).

Deretter gikk jeg inn på normalitetsideologien som omhandler å normalisere og bedre levevilkårene for mennesker med funksjonsnedsettelse (Grue, 2004, s.188). I denne delen ble Bank-Mikkelsen og Nirje nevnt som viktige forkjempere, og de la grunnlaget for normalitetsprinsippet. Normaliseringen omhandlet åtte prinsipper som ble sett på rettigheter og krav for mennesker med funksjonsnedsettelse (Nirje, 1994, s.19). Videre ble det forklart

tre hovedstrategier for å skille mellom normalt og ikke-normalt; medisinsk-, statistisk- og moralsk normalitet (Hausstätter, 2022, s.81).

I tillegg har jeg vektlagt begrepet stigma, og dette blir forstått som «mennesker med ulike fysiske deformiteter» (Grue, 2004, s.136). Det er blitt beskrevet hvordan stigma kan komme frem, samt konsekvenser for individer som opplever det. Samtidig ble to former for stigma beskrevet; offentlig stigma og selv-stigma. Deretter ble det forklart at en kan skille mellom synlig og ikke-synlig stigma, og at mennesker med et synlig stigma ofte kan oppleve å måtte skjule det (Grue, 2004, s.137). I tillegg påpekte Bos et al. (2013, s.4) at mennesker som assosieres med stigmatiserte individer, kan kunne oppleve en devaluering grunnet relasjonen.

Etter stigma ble identitet og selvoppfatning forklart, siden dette er noe som kan henge sammen. Her kom det frem at stigmatiserte individer kan oppleve å bli tildelt en form for identitet, og at dette kan ha alvorlige konsekvenser for deres syn på seg selv (Grue, 2004, s.239). Higgins et al. (2002, s.11) påpekte at dette sees på som en form for «labeling», eller å sette merkelapper på mennesker med funksjonsnedsettelse. Slik som Leahy og Foley (2018, s.2) påpekte, trenger mennesker å se seg selv representert i litteraturen, og at disse representasjonene er med på å påvirke deres identitet og følelse av å høre til. Deretter ble medborgerskap forklart som en viktig del innenfor inkludering, deltakelse og likeverd. Her ble det også påpekt at mennesker har behov for å føle en tilhørighet, også i litteraturen, slik at de føler på trygghet og fellesskap (Yuval-Davis, 2010, s.276).

Videre i kapittelet ble det satt søkelys på hva som menes med barne-og ungdomslitteratur og det ble knyttet opp mot skolen og lærere. Her ble det påpekt at lærere har en viktig jobb med å inkludere og å kritisk velge litteratur som fremmer positive holdninger blant elevene.

I den siste delen av teorikapittelet ble kritisk diskursanalyse, diskurs, makt og ideologi presentert. Som nevnt, forklarer Gleiss og Sæther (2021, s.126) at diskurs kan forstås som en måte å snakke om verden på. For å gjennomføre en kritisk diskursanalyse fremhever Skrede (2017, s.28) at det skal være en form for skjult makt som har uheldige følger for en gruppe i samfunnet. Med andre ord, så vil jeg undersøke hvordan språket er med på å skape eller opprettholde fordommer mot mennesker med funksjonsnedsettelse, gjennom diskursive praksiser (Gleiss og Sæther, 2021, s.132). Ideologi er hensiktsmessig å diskutere fordi noen av antagelsene som er blitt gjort i arbeidet er at en gruppe mennesker er blitt underlagt en

annen. Jørgen og Phillips (1999, s.76) påpekte også at ved å se på språkbruk i litteratur vil det være mulig med en sosial forandring som kan føre til like maktforhold mellom ulike grupper i samfunnet.

I det neste kapitlet vil jeg gå inn på det metodologiske aspektet ved denne masteroppgaven, samt beskrive fremgangsmåte og behandlingen av datamaterialet.

4. Metode

Jeg har valgt å beskrive kritisk diskursanalyse som et teoretisk grunnlag i kap.3. Dette er tenkt for å gjøre det lettere for leseren å forstå det metodologiske aspektet som vi nå skal gjennom. Dette kan også gjøre det enklere å forstå fremgangsmåten som blir forklart underveis. Jeg kommer til å forklare hvordan jeg har anvendt denne metoden i min analysedel, samt hva det er jeg har fokusert på. I metodekapittelet vil jeg presentere det vitenskapsteoretiske perspektivet, samt gå gjennom Faircloughs tredimensjonale modell som jeg har anvendt som en form for analyseverktøy. Deretter vil jeg gå gjennom bakgrunn for valg av bøker og hvordan jeg arbeidet med å finne et godt materiale. Videre vil jeg forklare hvordan jeg har gått frem i analysen, ved å vise til eksempler fra analysearbeidet. I tillegg vil jeg forklare hvordan jeg har identifisert tekst og diskurser. Til slutt vil jeg diskutere oppgavens reliabilitet og validitet, og etiske refleksjoner som jeg har møtt på underveis i arbeidet.

Det som er målet med kritisk diskursanalyse, er å få en bedre forståelse for hvordan samfunnet fungerer med tanke på hvordan det produserer fordelaktige og uønskede effekter. Samtidig som dette, vil man forsøke å se på hvordan disse uheldige effektene kan elimineres. Gjennom en slik analyse vil man finne at språk er en viktig transformasjon i samfunnet. Kritisk diskursanalyse er en dialektisk tilnærming som ser på samspillet mellom sosiale strukturer, sosiale praksiser og sosiale begivenheter (Skrede, 2017, s. 46).

Med det som er nevnt ovenfor ønsker jeg å minne på oppgavens problemstilling:

Hvilke diskurser om karakterer med funksjonsnedsettelse er fremtredende i et utvalg av barne- og ungdomslitteratur?

4.1 Vitenskapsteoretisk perspektiv

Jeg kommer til å anvende kritisk diskursanalyse for å undersøke problemstillingen. Jeg ønsker å få frem det vitenskapsteoretiske perspektivet fordi dette er med på å prege hvordan vi forstår ulike data fra feltarbeidet. Dette perspektivet fremhever at det foregår en interaksjon mellom forskeren og det som blir studert. Denne interaksjonen er med på å prege de resultatene som kommer frem (Thagaard, 2018, s. 40).

Utgangspunktet for denne studien er sosiale sammenhenger og jeg vil derfor sette søkelys på ulike premisser som går under sosialkonstruktivismen. Noen av disse premissene handler

blant annet om at verden er i en stadig endring eller bevegelse. Virkeligheten er kun tilgjengelig gjennom vår egen oppfatning og en kan derfor ikke si at en persons objektive oppfatning av verden er «virkeligheten» (Jørgensen og Phillips, 1999, s. 13). Innenfor dette perspektivet vil en derfor kunne argumentere for at det finnes flere «skapte» sosiale virkeligheter. Høgheim (2020, s.22) påpeker at konsekvensene av et slikt perspektiv er at en ikke bare forsker på én virkelighet, men mange virkeligheter. Derfor bør forskningen ta utgangspunkt i å undersøke om de ulike oppfatningene av virkelighet og kunnskap, er likestilte.

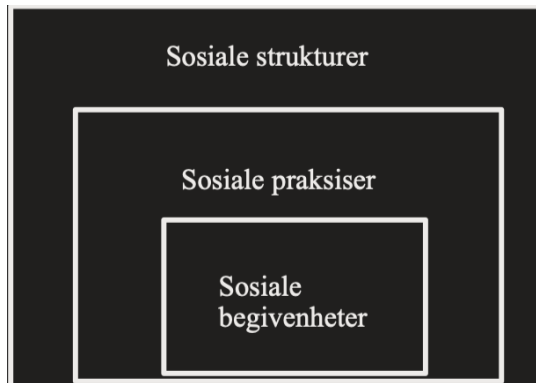
Sosialkonstruktivistisk perspektiv dreier seg også om at våre synspunkter på verden varierer, og at disse er et resultat av ulike holdninger, erfaringer og identiteter. Jørgensen og Phillips (1999, s.14) viser til at våre verdensbilder kunne ha vært annerledes, og de kan også forandres over tid. I sosiale prosesser vil man skape og opprettholde ulike syn på verden ved å finne felles sannheter og falskheter. Dersom en har et bestemt verdensbilde vil man kunne se på visse handlinger som helt naturlige, samt noen vil være helt utenkelige. Kunnskap skapes i sosiale interaksjoner, derfor finnes det ulike sosiale verdensbilder som påvirker forskjellige sosiale handlinger. Med andre ord, så kan sosialkonstruktivisme i denne sammenhengen forstås som et vitenskapsteoretisk perspektiv som forstår virkeligheten som sosialt skapt (Skrede, 2017, s.76). Derfor vil kritisk forskning og metode være relevant for å rette søkelyset mot det som blir tatt for gitt i samfunnet, samtidig som en ser på hvordan vi forstår verden rundt oss.

4.2 Faircloughs tredimensjonale modell

Jeg har valgt å ta utgangspunkt i Faircloughs tredimensjonale modell fordi jeg ønsker å undersøke sosiale sammenhenger i bøkene, samt hvordan diskurser kan være med på å skape eller opprettholde maktforhold mellom sosiale grupper.

Ifølge Jørgensen og Phillips (1999, s.80) skal man fokusere på to dimensjoner når en analyserer diskurser; kommunikativ begivenhet og diskursordenen. Diskursordenen er summen av de diskurstyper som brukes innenfor et sosialt domene, og består av diskurser og genrer. Jørgensen og Phillips (1999, s.80) beskriver kommunikativ begivenheter som et hvert tilfelle av språkbruk. Innenfor kommunikativ begivenheter kan man se på tre dimensjoner;

sosiale begivenheter, sosiale praksiser og sosiale strukturer. Denne modellen til Fairclough viser sosiale prosesser som et samspill på tre nivåer (Skrede, 2017, s. 30).

Figur 1: Faircloughs tredimensjonale modell (Fairclough, 2013)

Sosiale begivenheter handler om språkanalyse av tekst. Her vil jeg analysere ulike ord og setninger som er blitt tatt i bruk for å se på *hvordan* de har blitt brukt i teksten. Ut ifra dette kan en beskrive hvilke sosiale implikasjoner språkbruket har. *Sosiale praksiser* handler om prosessene rundt tekstproduksjonen og fortolkning (Holten, 2012, s. 60). Dette nivået kan også forklares ved at det bygger videre på den tekstuelle dimensjonen, men her vil en ha større fokus på å identifisere diskurser som representerer sosiale fenomener. *Sosiale strukturer* handler om temaer innenfor området sosial analyse. Dette begrepet er egnet til å beskrive ulike samfunnsmessige makroforhold der sosiale strukturer kan være økonomiske, maktforhold, byråkrati etc. (Skrede, 2017, s. 32).

I lys av denne tredelte analysemodellen, påpeker Fairclough at en ikke kan forstå sosiale sammenhenger alene ut ifra en tekst. Det vil derfor være nødvendig å se på disse tre delene i et dialektisk lys, samt hvordan de henger sammen og «utfyller» hverandre. En slik dialektisk relasjon kan på en side vise at diskurser kan være fastholdt og laget av sosiale strukturer, samtidig som de har en mulighet til å påvirke disse sosiale strukturene (Holten, 2012, s. 60). I min analyse vil jeg derfor se på 1) tekstens egenskaper, 2) produksjons- og konsumpsjonsprosesser som er bundet til teksten og 3) den sosiale praksis som kommunikativ begivenhet er en del av (Jørgensen og Phillips, 1999, s. 80). Ved å gjøre en slik undersøkelse kan en se på funksjonsnedsettelsesdiskursen som et sett av tegnsekvenser som konstituerer og opprettholder funksjonsnedsettelse som sosialt fenomen (Grue, 2004, s. 150).

4.2.1 Tekstanalyse

Det er viktig å påpeke at selve analysen ikke blir en ren tekstanalyse, men en analyse som kombinerer tekstanalyse og den sosiale analysen. På denne måten vil man få et bredere perspektiv som ser på hvordan sosiale praksiser formes av sosiale strukturer og maktrelasjoner. Dette er prosesser som folk ofte ikke er bevisste om tar sted (Jørgensen og Phillips, 1999, s. 78). Dersom noe settes i tale, går det inn under sosiale praksiser. Her vil jeg undersøke hvordan han eller hun tolker, oppfatter og konstruerer virkeligheten. I denne fasen vil det være essensielt å se på teksten i sammenheng med den konteksten som ytringene har blitt til i (Holten, 2012, s. 61).

4.2.2 Antagelser og modalitet

Antagelser er noe som blir brukt hyppig i det hverdagslige. Vi er helt avhengige av en eller annen felles grunnforståelse for å kunne ha en interaksjon med hverandre. Dersom en må forklare hva man mener med hvert et ord vil det være vanskelig og svært upraktisk å kommunisere med hverandre. Eksempel: "Jeg vil sette denne gjenstanden opp på skapet mitt, og med skapet så mener jeg der jeg oppbevarer klær". Samtidig er det viktig å vite at de som er i stand til å endre eller påvirke innholdet i en felles grunnforståelse, vil være i en posisjon til å kunne utøve makt ovenfor andre (Skrede, 2017, s. 56). Fairclough (2003, s.55) påpeker tre former for antagelser; eksistensielle antagelser, verdiantagelser og proposisjonelle antagelser. Eksistensielle antagelser handler om hva som finnes og verdiantagelser handler om hva som er godt eller ønskverdig. Proposisjonelle antagelser handler om hva som er, eller kan og vil bli tilfellet. Det ble for eksempel gjort funn av negative antagelser i boken Lars er lol, der Downs syndrom blir sett på som noe negativt eller mindreverdig. Dette vil bli forklart nærmere i neste kapittel (kap.5), men en kan se på det som en form for underliggende stigmatisering.

Modalitet handler om hvilken måte en tekst eller en ytring legger frem et budskap på. Vi kan se på modalitet som talerens evne til å uttrykke holdninger og fakta på, samt ulike grader av visshet, tvil, muligheter, tillatelser og forpliktelser (Skrede, 2017, s. 50). Når vi snakker om modalitet kan vi skille mellom fire hovedtyper av talefunksjonen; påstander, spørsmål, beordring og tilbud. Det vil si at når vi utforsker modalitet i tekster, ser vi etter eksempler der det blir stilt spørsmål eller at noen påstår noe, eller krever eller beordrer noe (Skrede, 2017, s.49).

4.3 Fremgangsmåte

I diskursanalytiske tilnærminger er teori og metode integrert. Diskursanalyse er ikke en fast metode, men snarere en bred teoretisk ramme. Som Jørgensen og Phillips (1999) har påpekt, er fokuset i diskursanalyse i stor grad underlagt forskerens skjønn, men samtidig kan diskursanalyse anses som en "pakkeløsning" som inneholder filosofiske antagelser om språkets rolle i den sosiale konstruksjonen av virkeligheten, teoretiske modeller og metodologiske retningslinjer for hvordan man skal tilnærme seg forskningsområdet.

4.3.1 Kriterier for valg av datamaterialet

I utvalgsperioden besøkte jeg skolebiblioteket på Skranevatnet skole i Bergen for å finne inspirasjon til gode bøker. Skolebiblioteket er en viktig del av skolen. Det gir elevene en større mulighet til å velge ut bøker og de har en lettere tilgang til å lese. Jeg har også drevet søk på internett for å finne relevante bøker og få en større oversikt over utvalget.

Bokslukerprisen.no har vært til god hjelp når det gjaldt å finne relevante og interessante bøker. Jeg tok utgangspunkt i ulike kriterier når jeg skulle velge bøker. Bøkene skulle ha en tydelig fremstilling av en karakter med en funksjonsnedsettelse og de skulle være på norsk. Jeg vil også legge til at jeg ikke har vært opphengt i bøkens opphav, da noen av de er skrevet originalt på Engelsk. Jeg har derfor valgt å inkludere bøker som også er oversatt til Norsk. Jeg fokuserte også på at bøkene skulle være lett tilgjengelige, og at det er bøker som barn og ungdom kunne lest eller blitt introdusert til i undervisningen.

I tillegg, har jeg forsøkt å legge til grunn for en vid forståelse av hva funksjonsnedsettelse er slik at materialet viser et bredt utvalg. Funksjonsnedsettelsen skulle enten være nevnt direkte, for eksempel ved diagnose, eller være beskrevet indirekte slik at det fremkom hva slags type det var snakk om. I utvelgelsesperioden var ikke fokuset på selve karakteren/personens forståelse av funksjonsnedsettelsen, og av den grunn blir funksjonsnedsettelsen både formidlet gjennom personen selv, men også gjennom familie og venner.

Til slutt, ble det disse tre bøkene som ble valgt: *Lars er lol* av Iben Akerlie, *Den merkelige hendelsen med hunden den natten* av Mark Haddon og *Skilpadder hele veien ned* av John Green.

4.3.2 Tekstuttrekking

Som nevnt, vil jeg benytte meg av kritisk diskursanalyse som analyseverktøy med utgangspunkt i Faircloughs tredimensjonale modell. Jeg startet med å lese over materialet en gang for å få en oversikt. Dette var viktig å få et inntrykk av at bøkene ville være relevant for oppgaven. Allerede etter første gjennomlesning satt jeg igjen med et inntrykk av hvilke ord og setninger som kunne være relevant. Deretter leste jeg bøkene med et kritisk blikk, før jeg begynte på tekstuttrekkingen. Jeg jobbet med en og en bok i denne fasen, for å unngå for mye materiale på en gang.

I første omgang handlet tekstuttrekkingen om å velge ut relevante ord, setninger, utsagn og avsnitt. Alt som jeg trakk ut av teksten ble satt opp imot problemstillingen og dersom jeg synes noe var relevant, tok jeg det med. Fokuset på tekstuttrekkingen var ord og setninger som omhandlet de spesifikke diagnosene i bøkene. I tillegg tok jeg med ord og setninger som beskrev personen/-e med en funksjonsnedsettelse. Dette gjaldt alt fra tanker, følelser, adferd og det sosiale rundt personen. Jeg valgte også å ta med setninger som omhandlet de menneskene rundt personen med en funksjonsnedsettelse, for å se materialet i et større perspektiv.

Her er noen eksempler på spørsmål som jeg har jobbet med i tekstuttrekkingen. Hvordan er karakterene beskrevet og portrettert? Er de positive eller negative? Blir de fremstilt som helter eller som ofre? Hvilke beskrivelser brukes om karakterene? Er det stigmatiserende eller stereotypisk språkbruk? Hva slags rolle spiller karakterene med funksjonsnedsettelser i historiene? Er de sentrale eller perifere karakterer? Dette er spørsmål som har hjulpet meg med å skille ut utdragene, samt vært nyttig ved å se på hvilke diskurser som skulle tas med i oppgaven. All tekst som ble valgt ut ble fylt inn i tabeller der jeg noterte ned sidetall og setningene for å få en bedre oversikt over materialet.

Resultatet av tekstuttrekkingen var en stor mengde med tekst fra alle de tre bøkene. Dette førte til at jeg filtrerte alle uttrekkene på nytt for å sørge for at materialet var representativt (Skrede, 2017, s. 161). Det foregikk en kontinuerlig prosess av sortering og utvalg av ord og setninger, både før, under og etter den videre analysen. Dette gjorde at det tidvis ble en krevende jobb å gå gjennom tekstuttrekkingen, men det gjorde også at jeg følte meg trygg og godt kjent med det materialet jeg satt igjen med.

4.3.3 Analyse av tekstuttrekkingen

Det meste av arbeidet ble gjort digitalt, men etter å ha fått en oversikt over alt materialet, ble det foretatt en utskrift av alle utdragene til hver enkelt bok. Disse utdragene ble sortert ved hjelp av ulike ord som var ment å korrespondere med utdragenes relevans. Dette ble gjort ved å kommentere utdragene med penn.

s.109	Jeg hørte at han snudde hodet mot meg og kjente at han så på meg. Jeg lurte på hvorfor jeg ville at han skulle kysse meg, og hvordan man kunne vite hvorfor man ville være sammen med noen,.... ... «Du snakker ikke så mye, Aza.» «Jeg vet aldri helt hva jeg skal si.»		Sommerfugler i magen? Følelser
s.110	«Det er bare det at jeg ikke liker å måtte leve i en kropp? Hvis det gir noen mening. Og jeg tror at jeg innerst inne bare er et instrument som er til for å gjøre oksygen til karbondioksid, bare en organisme i alt dette...uendelige.	Lengre samtale	Irrasjonelle tanker
s.112	- at det med å presse tommelneglen inn i fingertuppen hadde begynt fordi jeg ville overbevise meg selv om at jeg var ekte.		Forsvarsmekanisme? Tvangstanke
s.118	Jeg skjønnte hvordan det føltes – hodet mitt hadde vært kaos hele livet, hadde ikke klart å fullføre en tanke engang fordi tankene ikke kom som på en rett snor, men i knuter og floker som filtret seg inn i hverandre, i sugende kvikksand, i ornehull som slukte lys.		Tankespiral
s.122	«hvilken gutt? Det er så mange av dem. Jeg må bruke regneark for å holde styr på alle sammen.»	Humor	Ironi Vennskap
s.132		Hun bekymrer seg for Noah. Tenker ikke noe særlig på pengene.	Omtenksom Snill

Figur 2: Utdrag fra analysearbeid med *Skilpadde hele veien ned*

Denne figuren er ment for å illustrere et eksempel på hvordan det ble jobbet i denne fasen. Til tross for at det var mange utdrag med ulike korresponderende ord, ble disse hjelpsom etter hvert som jeg fikk en helhetlig oversikt.

I tillegg ble det utarbeidet tankekart til hver enkelt bok, med formålet om å oppnå en mer omfattende oversikt. Dette bidro til å identifisere sammenhenger mellom de tre bøkene, ettersom flere temaer gikk igjen. I denne fasen søkte jeg etter å vurdere gyldigheten i de ulike utsagnene og å avdekke underliggende strukturer i materialet. Imidlertid var det også nødvendig å begrense antall temaer, ettersom jeg satt igjen med for mange «mulige» temaer, der noen var mer eller mindre relevant enn andre.

Til slutt satt igjen med følgende fem temaer; «utenfor normen», «skam og en bevissthet rundt seg selv», «ideen om hjelp og vennskap», «sårbarhet» og «å ta ansvar».

4.3.4 Identifisering av diskurser

Selve arbeidet med å identifisere diskurser startet etter at det første analysearbeidet var på plass. Til tross for at jeg allerede hadde opparbeidet meg noen syn og antagelser om hvilke diskurser som kom til å bli identifisert, ble ingen konklusjoner trukket før videre undersøkelser var gjennomført.

I begynnelsen var det noen enkeltfunn som var interessante, men jeg behøvde å identifisere flere for å se sammenhenger. Jeg reflekterte over de ulike funnene og prøvde dermed å finne temaer og mønstre som gikk igjen. I tillegg så jeg på om det var noe motstridende deler. Dette var også en essensiell del av prosessen med å identifisere hvilke diskurser som var til stede i de tre bøkene. Jeg forsøkte å sette søkelys på viktigheten av å være nøye og grundig i analysen for å kunne sikre nøyaktige og pålitelige diskurser.

Identifiseringen av diskursene var en tidkrevende prosess som var preget av usikkerhet. I og med at dette er første gang jeg gjennomfører et slikt forskningsprosjekt bestod læringsprosessen av å «lære underveis». Det teoretiske grunnlaget som var blitt opparbeidet kom godt med i denne prosessen, men det var først under analysedelen at dette ble satt på prøve. Usikkerheten omhandlet spesielt å bestemme hvilke ord som var knyttet til hvilke diskurser, og om disse diskursene kunne identifiseres som egne diskurser eller deler av større diskurser. Denne identifiseringsprosessen ble gjort samtidig som skrivingen av selve oppgaven. Alle de tre bøkene inneholdt andre diskurser i tillegg, men jeg har valgt å utelate disse grunnet lite relevans for oppgaven. Herifra fortsatte jeg å arbeide med å skille ut de diskursene som svarte på problemstillingen, samt at de tjente et formål som var beskrivende for teksten.

I funnkapittelet vil temaene som er funnet i bøkene bli utdypet, og det er disse som fører frem til diskursene. I løpet av analysen har jeg identifisert følgende diskurser; diskursen om normalitet og avvik, diskursen om identitet, diskursen om stigma og stigmatisering, og diskursen om oss/de.

4.4 Validitet og reliabilitet

Det kan være utfordrende å vise til validitets- og reliabilitetsbegrepet når en gjennomfører en kritisk diskursanalyse, siden det er en kvalitativ metode som bygger både på forskerens tolkning og sosiale fenomen (Skrede, 2017, s. 159). Ifølge Gleiss og Sæther (2021, s.204) handler validitet om oppgavens «gyldighet» og kan forklares som forskerens tolkninger og konklusjoner, samt datamaterialets kvalitet. Innenfor sosialkonstruktivismen er validitet en sentral del av forskningsprosessen. Validitet kan derfor sees på som graden av sannhet i forskningsresultatene og det vil derfor være viktig å sikre at resultatene faktisk reflekterer det som er undersøkt. I tillegg må forskeren være bevisst på sammenhengen mellom delene i oppgaven, slik som problemstilling, datamateriale og konklusjon.

På den ene siden, kan det være utfordrende å sikre validiteten siden jeg som forsker har valgt å fokusere på et perspektiv som vektlegger sosiale fenomener. Gleiss og Sæther (2021, s.204) påpeker at det er essensielt at jeg som forsker er bevisst på egen posisjon og perspektiv og hvordan dette kan påvirke datainnsamlingen og tolkningen av resultatet. Jeg har jobbet med å gjøre mine tolkninger og konklusjoner gyldige ved å vise til arbeidet og analyseprosessen som er blitt gjort. Jeg har forsøkt å grunnlegge mine tolkninger, slik at en som leser vil forstå mine konklusjoner uavhengig av synspunkt. Samtidig har jeg forsøkt å vise til arbeidet på en måte som gir leseren mulighet til å være enig i de valgene som er blitt tatt, ved at en får fulgt med mine tanker og refleksjoner i argumentasjonen. Jeg har lagt vekt å sikre validiteten av mine funn, og jeg er også klar over at det kan være andre tolkninger av datamaterialet.

På den andre siden, åpner et slikt perspektiv opp for å kunne bruke flere kilder samtidig slik at en kan sikre at resultatene er rimelige. Jeg vil blant annet sammenligne egne funn med tidligere forskning på feltet for å styrke oppgavens validitet. Dette kan fungere som et godt grep, siden det kan forekomme samsvar mellom funnene på tvers av undersøkelsene.

Gleiss og Sæther (2021, s.205) oppfordrer til at en bør gjøre forskningsprosjektet transparent, for at andre skal kunne vurdere de ulike valgene som har blitt tatt. Dette har jeg gjort ved å vise til eksempler på hvordan jeg har arbeidet med datamaterialet og reflektert rundt de valgene som er tatt. Målet er ikke at andre skal gjenta det samme forskningsprosjektet

nøyaktig som jeg selv har gjort, men heller å sikre mine valg for at andre forskere skal kunne forstå og vurdere mine funn på en adekvat måte.

I et sosialkonstruktivistisk perspektiv handler reliabilitet om å beskrive, begrunne og reflektere over forskningsprosessen (Gleiss og Sæther, 2021, s.203). I og med at denne oppgaven vil bygge på et fortolkende element vil det stille spørsmål til reliabiliteten. Reliabiliteten kan øke dersom en setter søkelys på en mer detaljert presentasjon av datamateriale. Dette går blant annet ut på å gjengi lengre sitater fremfor korte slik at en unngår *bias*. Samtidig ønsker jeg å unngå det Skrede (2017, s.159) kaller for «cherry-picking», som omhandler å velge ut de sitatene som en mener passer best, og at man unngår de som ikke passer like godt inn i analysen. Dette er noe jeg ønsker å unngå og jeg vil derfor velge ut et bredt utvalg av sitater, samt begrunne mine valg i funndelen.

4.5 Forskerens rolle

Ifølge Jørgensen og Phillips (1999, s.31) går forskerens rolle ut på å få frem det som faktisk er blitt skrevet slik at man kan undersøke hvilke mønstre de ulike utsagnene danner, samt hvilke sosiale konsekvenser de får. De påpeker også at det er nødvendig å ha kjennskap til feltet en undersøker og at dette vil være nyttig, men utfordrende. Det vil være viktig å distansere seg i en viss grad, men det vil være vanskelig å objektivisere seg helt. Jeg vil fokusere på å redegjøre for hvor jeg står i forhold til de diskursene jeg undersøker, samt hvilke konsekvenser mitt eget bidrag kan få.

Jørgensen og Phillips (1999, s.32) poengterer at når en arbeider med diskurser og sosiale ideologier vil det være viktig å få til en slags fremmedgjørelse av materialet. Som forsker vil jeg også være en del av en kultur og jeg vil ha mine egne antagelser og oppfatninger rundt funksjonsnedsettelsesdiskursen. Jeg vil blant annet konsentrere meg om hvordan noen diskurser blir helt naturlige akseptert som sanne og andre ikke. Samtidig vil jeg sitte med fagkunnskaper som jeg har opparbeidet meg gjennom studiet på lærerutdanningen over 5 år, med fordypning i spesialpedagogikk.

Det har blitt anvendt en form for abduktiv strategi for teoriutvikling i denne masteroppgaven. Johannessen (2022, s.2) påpeker at dette er en strategi for å utvikle teori basert på kvalitative data. Johannessen (2022, s. 3) fremhever to typiske fallgruver for kvalitativ forskning. Den første blir sett på som en induktiv fallgrube, der en jobber «teoriløst» og analysen blir rent

beskrivende. Den andre fallgraven blir ansett som deduktiv, i form av at en tvinger inn store teoretikere i et forhåndsbestemt perspektiv.

En form for abduktiv analyse vektlegger åpenhet og grundighet med data, og en skal forholde seg til de eksisterende teoriene gjennom hele forskningsprosessen (Johannessen, 2022, s.4). Med dette menes at en ikke skal starte med én teori som er forhåndsbestemt, men at det skal basere seg på ulike teorier der relevansen blir vurdert underveis i arbeidet med det konkrete materialet. Ifølge Johannessen (2022, s.4) er dette med på sikre en balanse mellom teori, empiri og analyse. I mitt arbeid har jeg forsøkt å vise til en nyansert empiri, med teoretisk åpenhet. Dette har blitt gjennomført ved at jeg ikke har blitt låst til én spesiell teori, og den har heller ikke vært førende i analysearbeidet. Teoretisk åpenhet vil si at jeg har fått muligheten til å komme på sporet av nye og overraskende teoretiske innsikter (Johannessen, 2022, s.4-5). En abduktiv strategi har gitt meg mulighet til å se sammenhenger, samt gitt meg mulighet til å både bruke teoretisk kunnskap og egne erfaringer fra materialet.

4.5.1 Ethiske refleksjoner

Mitt forskningsprosjekt handler om å analysere diskurser i barne-og ungdomslitteratur. Disse diskursene kan være brukt av forfatteren både bevisst og ubevisst. Dette medfører noen etiske utfordringer eller dilemmaer i tolkningsarbeidet. I tolkningen og presentasjonen av resultatene vil jeg representere min forståelse og tolkning av materialet (Thagaard, 2018, s.147). Derfor er det viktig å være bevisst på at materialet kan tolkes på ulike måter ut ifra hvem som tolker det.

En av utfordringene ved denne oppgaven har vært valget av begreper og formuleringer knyttet til funksjonsnedsettelse. Arbeidet med denne oppgaven har gjort meg mer bevisst på mitt eget språkbruk, og jeg har forsøkt så godt jeg kan å underbygge og forklare mine hensikter med hvert begrep. Jeg synes arbeidet har vært utfordrende til tider, men jeg har forsøkt å fremstå så objektiv som mulig.

Både Skrede (2017, s.154) og Fairclough (2013, s.165) påpeker at noen av styrkene ved denne metoden er at en kan analysere hvordan språkbruk skaper eller opprettholder maktforhold i samfunnet. Dette gjør det mulig å identifisere og adressere undertrykkelse og ulikhet på en systematisk måte, samt at metoden kan være nyttig for å avdekke og utfordre skjulte

fordommer og ideologier i språket. I tillegg påpeker Skrede (2017) og Fairclough (2013) at denne metoden har noen svakheter som for eksempel subjektivitet. Jeg har forsøkt å gjøre rede for mine valg og reflektert rundt disse, samt forsøkt å være så objektiv som mulig. Til tross for dette, vil det være vanskelig å oppnå full objektivitet siden oppgaven baserer seg i store deler på min tolkning. I tillegg påpekes det at metoden kan være begrenset i form av anvendelse, spesielt når det gjelder å trekke konklusjoner basert på analysen.

4.5.2 Avsluttende refleksjon

Underveis i arbeidet med analyse og funn, ble jeg satt tilbake av et stort fokus på selve tekstanalysen. I begynnelsen av analysearbeidet undersøkte jeg både modalitet og antagelser og jeg satt igjen med flere funn. På grunn av at materialet er slik som det er og etter nøye konsiderasjon, kom jeg frem til at dette ikke var den mest fruktbare veien å gå. Derfor har modalitet blitt et spor som ikke har blitt fulgt opp. Jeg ønsker å understreke at jeg ikke vil se vekk i fra nivåene i Faircloughs modell, men de vil bli sett på om hverandre. Med dette menes at en kan se på modellen som et samspill på tre nivåer (Skrede, 2017, s.30).

I tillegg har jeg valgt å se vekk i fra illustrasjonene i boken *Den merkelige hendelsen med hunden den natten*. Dette ble bestemt for å avgrense oppgaven slik at det ikke ble for mye materiale å jobbe med. Jeg ser absolutt relevansen i å undersøke illustrasjonene, men grunnet min masteroppgave og problemstilling ble det derfor bestemt at dette skulle utelates. Dette vil bli diskutert videre i kapittel 7.1, videre forskning.

I neste kapittel vil jeg vise til funn av temaer som ledet til diskursene.

5. Funn

I dette kapittelet vil jeg presentere temaene som er identifisert i bøkene. Til tross for at de tre skjønnlitterære bøkene går under barne- og ungdomslitteratur, har de forskjellige formål. Dette gjør at bøkene har temaer de deler og ikke. Jeg vil først presentere datamaterialet, der jeg kort forklarer det innholdsmessige i hver bok. Deretter vil jeg vise til temaene og vise til utdrag fra hver enkelt bok. Dette kapittelet er organisert slik at jeg presenterer et og et tema, der jeg viser til funn i hver enkelt bok før jeg går videre på et nytt tema.

5.1 Datamateriale

I denne oppgaven er datamaterialet tre barne- og ungdomsbøker som fremstiller en karakter med en funksjonsnedsettelse. Disse tre funksjonsnedsettelsene er Downs Syndrom, Autismespekterforstyrrelser og tvangstanker/psykisk sykdom. De tre bøkene fremstiller tre forskjellige funksjonsnedsettelse gjennom ulike perspektiv. Jeg kommer til å gå nærmere inn på bøkene nedenfor.

Lars er lol handler om 12 år gamle Amanda som gleder seg til å begynne på skolen igjen etter sommerferien. Hun gleder seg til å se sin store forelskelse Adam igjen og til å bli fadder til en søt førsteklasing. Amanda får snart vite at hun er blitt valgt til å bli fadder til den nye gutten i klassen sin istedenfor. Den nye gutten er Lars, og han har Downs syndrom. Boken tar for seg temaer som hvordan det er å være annerledes, ulike normer og verdier, samt vennskap.

Den merkelige hendelsen med hunden den natten handler om en 15 år gammel gutt, Christoffer, som har en mild form for autismespekterforstyrrelser. Boken begynner med at naboens hund Wellington blir drept og Christoffer bestemmer seg for å finne ut av hvem som stod bak drapet. I løpet av boken utforsker han sitt eget liv og de utfordringene han møter på veien. Samtidig blir han konfrontert av flere vanskelige og skremmende situasjoner på sin reise til sannheten. Denne boken er skrevet fra Christoffer sitt perspektiv og det gir leseren et innblikk i hvordan det kan oppleves å ha Autismespekterforstyrrelser. Som leser, får man et innblikk i hans behov for faste rutiner og hvordan endringer eller uforutsette hendelser kan oppleves som overveldende. Dette blir skildret parallelt med hans styrker som inkluderer en utrolig hukommelse, samt en evne til å observere og analysere detaljer på en unik måte. I tillegg utforsker boken temaer som empati, annerledeshet og utfordringer med å tilpasse seg et samfunn. Videre i oppgaven har jeg valgt å korte ned på tittelen og vil derfor omtale den som

Den merkelige hendelsen. Dette er for å gjøre det mer oversiktlig og enklere å følge med i arbeidet.

Skilpadder hele veien ned handler om 16 år gamle Aza Holmes som lider av tvangslidelser og angst. Boken tar opp et viktig tema og kan være en relativt «ukjent» lidelse for mange. Aza blir involvert i jakten på en forsvunnet milliardær, etter at vennen hennes Daisy overbeviser henne om å hjelpe til med å finne svar for en dusør. Samtidig som Aza og Daisy driver med sin egen etterforskning, sliter Aza med sine personlige utfordringer. Boken skildrer godt hvordan tankegangen til Aza blir påvirket av denne tvangslidelsen samt hvordan det kan påvirke folk rundt henne. Det blir også skildret ulike utfordringer med å opprettholde vennskapet til Daisy. Boken utforsker blant annet vennskap, mental helse, og kjærlighet. Boken viser hvordan Aza sliter med å håndtere sine angstanfall og tvangstanker, samtidig som hun prøver å leve som en normal tenåring.

5.1.1 Helhetsinntrykk av bøkene

Jeg var bevisst på hvilken funksjonsnedsettelse som ble fremstilt i hver bok før jeg startet å lese de. Jeg hadde allerede opparbeidet meg et førsteinntrykk av bøkene siden det første jeg gjorde var å lese et sammendrag av dem. Som nevnt tidligere gjorde jeg også en del forarbeid i utvalgsperioden slik at jeg satt med en viss kunnskap før jeg begynte å lese. Etter å ha lest og arbeidet med bøkene mer nøye fikk jeg et bedre helhetsinntrykk. I to av bøkene er personen med en funksjonsnedsettelse hovedpersonen. Dette gav et bilde på hvordan funksjonsnedsettelsen påvirket de på det personlige plan. En fikk også et større innsyn i deres tanker og refleksjoner rundt funksjonsnedsettelsen, og de ulike sosiale interaksjonene som kunne være utfordrende. Dette gjelder for bøkene *Skilpadder hele veien ned* og *Den merkelige hendelsen*.

I boken *Lars er Lol* er personen med funksjonsnedsettelsen en biperson, men den spiller fortsatt en essensiell rolle i handlingen i boken. Vi får et større innblikk i hovedpersonens tanker rundt det å bli venn med en med Downs syndrom. Det er hovedpersonens tanker og refleksjoner vi får innsyn i og vi får også se hennes syn på Downs syndrom før og etter å ha blitt venn med Lars.

5.2 Temaer

Med det som er nevnt ovenfor som bakgrunn, vil jeg derfor gjenta oppgavens problemstilling: *Hvilke diskurser om karakterer med funksjonsnedsettelse er fremtredende i et utvalg av barne- og ungdomslitteratur?* De ulike funnene er sortert i fem temaer; «Utenfor normen», «skam og en bevissthet rundt seg selv», «ideen om hjelp og vennskap», «sårbarhet» og «å ta ansvar».

5.2.1 Utenfor normen

Jeg har valgt dette temaet fordi bøkene deler noen av de samme trekkene, ved at de fremstiller karakterene som annerledes sammenlignet med de andre karakterene i bøkene. Alle de tre karakterene blir fremstilt som at de skiller seg ut fra de andre i samfunnet på ulike måter, enten ved adferd, sosiale vansker eller andre synlige trekk. Karakteren Lars blir tolket som annerledes ved at han fremstilles som umoden og har andre interesser enn de andre barna, samtidig som det påpekes at han snakker litt ulikt enn normalt. Karakteren Christoffer blir tolket som et matematisk geni, men som har vanskeligheter med å skape vennskap og være med i sosiale samspill. Dette er med på å fremstille han som annerledes og utenfor normen. Når det gjelder Aza i *Skilpadder hele veien ned*, blir hun fremstilt som «styrt» av tvangstankene. Dette gjør at sykdommen påvirker henne på flere plan i livet, slik som relasjoner til andre og hva hun får til å gjøre og ikke. Videre vil jeg gå nærmere inn på hvordan temaet «utenfor normen» kommer frem i de tre bøkene.

I boken *Lars er Lol* blir Lars fremstilt som en gutt som ser litt annerledes ut og: «Han klarer ikke helt å rulle r-ene, og han leser ganske mye, men ellers snakker han temmelig forståelig.» (Akerlie, 2016, s.49). Boken fremstiller Lars som umoden i forhold til de andre i klassen siden han leker med trylleformler og veiver i luften for seg selv. En hendelse i boken der klassen har kroppsøving, blir det satt et synlig skille mellom Lars og de andre barna. Boken beskriver kroppsøvingstimen som lærerstyrt med stasjonsarbeid bestående av ulike øvelser. Den ene stasjonen gikk ut på kreativ utfoldelse, der de skal holde et flagg og bevege kroppen slik de selv ønsker.

Med turnflagget hevet høyt i den ene hånden farer han frem og tilbake [...] han veiver armene i store sirkler og bøyer nakken opp og ned i mekaniske bevegelser. [...]

Øynene hans er halvåpne og ansiktet strammer seg i en intens grimase, som vitner om total utelukkelse av omverdenen (Akerlie, 2016, s.90-91).

Lars blir fremstilt som den eneste som prøver på å foreta en kreativ utfoldelse, og de andre elevene står og fniser og filmer han. Boken beskriver denne hendelsen som at Lars skjemmer seg ut uten å være klar over det selv. Beskrivelsen av reaksjonene til elevene og læreren viser til at de tenker dette er en flau sosial situasjon for Lars, men ut ifra beskrivelsene av han virker det som om han bare har det gøy i sin egen lille verden.

Den merkelige hendelsen inneholder en fremstilling av Christoffer som har Autismespekterforstyrrelser, og en form for annerledeshet blir påpekt ved at han skiller seg ut i flere sitasjoner. Boken fremstiller hovedpersonen som et matematisk geni, og han er spesielt opptatt av og begavet innenfor matematikk. Hovedpersonen spiller matematiske spill i hodet, samt jobber med vanskelige regnestykker når han kjeder seg eller ønsker å slappe av. «Jeg multipliserte 2 med 2 så langt jeg klarte, for det ble jeg roligere av» (Haddon, 2003, s. 129).

I tillegg blir Christoffer fremstilt som en som har vanskeligheter med å få venner. Christoffer går på en spesialskole, men boken fremstiller det slik at det virker som han ikke føler en tilhørighet til den.

Alle de andre barna på skolen er mindre begavet. De er det man kaller idioter. Jeg får ikke lov til å bruke det ordet, men det er det de er. Det jeg får lov til å si, er at de har lærevansker, eller at de har spesielle behov og går på en spesialskole (Haddon, 2003, s.52).

Fremstillingen kan tolkes som at Christoffer er klar over sine begavede ferdigheter ved å sammenligne seg med klassekameratene sine. «Mindre begavet» og «idioter» tolkes som nedlatende uttrykk som er brukt for å sette seg selv over de andre.

Fremstillingen av Christoffer tyder på at han har vansker med det sosiale samspillet. «Det følte som om alle skiltene ropte noe til meg inni hodet mitt, og så var det noen som skumpet borti meg, og jeg bjeffet som en hund for å skremme dem bort.» (Haddon, 2003, s.161).

Christoffer fremstilles som «utenfor normen» i sosiale interaksjoner ved at han skriker, bjeffer og truer andre personer. Dette fremstilles som unormalt, i form av hvordan han håndterer situasjonene. «.. i bilen begynte jeg å skrike, for det var alt for mange der inne,[...], så jeg åpnet bildøren, men den var i fart, så jeg falt ut av bilen og måtte sy tre sting i hodet»

(Haddon, 2003, s.167). I boken blir Christoffer fremstilt som redd og ukomfortabel i flere situasjoner, så skrikingen og bjeffingen kan tolkes som en forsvarsmekanisme.

I tillegg blir han beskrevet som en som ikke klarer å forstå ironi, metaforer, vitser og sosiale koder slik som ansiktsuttrykk. På grunn av dette, kan det tolkes som at Christoffer synes det er enklere å være sammen med dyr. «Og så sa jeg at jeg likte hunder fordi de er trofaste og ærlige, og at noen av dem til og med er flinkere og mer interessante enn enkelte mennesker» (Haddon, 2003, s. 10). Christoffer fremstilles som en som viser omsorg og kjærlighet ovenfor dyr han er glad i, og spesielt kjæledyret sitt Toby.

Boken *Skilpadder hele veien ned* fremstiller Aza som ei jente som sliter med psykisk sykdom og tvangstanker. Aza blir beskrevet som smart og pliktoppfyllende, men til tross for dette viser boken hvordan sykdommen kan «ta over». Fremstillingen viser at hun redd for bakterier og hvordan organismene i kroppen lever sitt eget liv. Aza jobber konstant med seg selv for å overvinne sykdommen, men i flere situasjoner blir det fremstilt som at hun har ingen tro på at hun kommer til å bli frisk. «Og så tok jeg håndrensen ut av jakka og klemte en kladd i munnen. Jeg brakk meg litt mens jeg sugde det sviende slimet rundt i munnen, og svelget.» (Green, 2017, s.187). Fremstillingen av Aza sin sykdom tolkes som at hun ikke alltid klarer å tenke rasjonelt fordi tankene tvinger henne til å utføre ting hun ikke ville ha gjort til vanlig.

5.2.2 Skam og en bevissthet rundt seg selv

Temaet skam og en bevissthet rundt seg selv blir fremstilt på ulike måter i de tre bøkene, selv om det er flere fellestrekk. I boken *Lars er lol* kommer det frem at hovedpersonen Amanda føler på en skam over å være venn med Lars, og at dette påvirker vennskapet og skolehverdagen. En kan tolke det som at Amanda innerst inne er glad for å være venn med Lars, men i frykt for hva andre skal tenke om det, velger hun å holde vennskapet skjult. Dette kan sammenlignes med Aza i *Skilpadder hele veien ned*, som prøver å holde sykdommen skjult for å unngå skam. Til tross for at karakteren Christoffer ikke tolkes som å oppleve en direkte skam, blir han fremstilt som svært bevisst over sine ferdigheter, spesielt innenfor matematikk. Det kan virke som at han til en viss grad er klar over at hans adferd kan skape vanskeligheter for andre, men det tolkes som at han ikke nødvendigvis føler på en skam grunnet dette. Videre vil jeg vise utdrag fra de tre bøkene.

I boken *Lars er Lol* blir Amanda fremstilt som at hun har vansker med å være en synlig venn for en med Downs syndrom grunnet frykt for andres tanker og meninger rundt relasjonen.

At jeg skal være med Lars hjem, vil jeg holde for meg selv og Sari. Hvis resten av klassen finner ut at jeg henger med Lars på fritiden, vil de sikkert tro jeg at jeg liker det og kanskje at jeg selv valgte å ha han som fadderbarn (Akerlie, 2016, s.72).

Dette utdraget fremstiller Amanda som om hun føler på en skam over å være venn med Lars, fordi hun er redd for hva de rundt henne vil tenke om det. «Jeg mener at det er nesten som du har Downs du òg» (Akerlie, 2016, s.134). Denne setningen blir sagt i en kontekst mellom Amanda og to mobbere i boken. Det legges til en egenskap ved subjektet ved å si «du har». Her blir det altså uttrykt en form for sammenligning mellom «du» (Amanda) og en person med Downs syndrom. Ved å bryte ned setningen kan en identifisere følgende antagelser. Den første kan være at personen som blir omtalt eller en person rundt dem, har Downs syndrom. Dette kan være en antagelse fordi personen som uttaler setningen sammenligner Amanda med Lars, som har Downs syndrom. Dette gjør at Amanda ilegges noen av de samme egenskapene eller kjennetegnene som er assosiert med Downs syndrom. En kan tolke det som at dette er noe av det Amanda var redd for, fordi hun følte en form for skam fordi hun var venn med Lars. Den andre antagelsen omhandler at Downs syndrom blir sett på som noe negativt eller mindreverdig. Med dette menes at Downs syndrom blir brukt som en sammenligning for å beskrive noen, og en kan derfor finne en underliggende antagelse om at Downs syndrom er noe uønsket eller negativt.

I boken *Skilpadder hele veien ned* er det identifisert flere setninger der Aza føler på en skam rundt sykdommen sin. «[...] og jeg visste at jeg var egoistisk bare ved å gjøre det til en stor greie, at jeg fikk andre menneskers ekte C. diff infeksjoner til å handle om min hypotetiske. Forkastelig.» (Green, 2017, s.132). I tillegg fremstilles det som at Aza føler på en dårlig samvittighet over å være syk, og at hun selv føler på hvordan hun skuffer de rundt seg. Fremstillingen viser til at hun er svært bevisst på sitt eget sykdomsbilde, og hun skjønner selv at hun ikke kan tilpasse seg for å tilfredsstille de rundt seg. Dette fremstilles blant annet ved dette utsagnet: «Jeg gjør så godt jeg kan, men jeg kan ikke holde meg frisk i hodet for din skyld, skjønner du det?» (Green, 2017, s.255), og dette «Jeg vet det, men jeg klarer heller ikke å la være å kjenne den bekymringen din som en kampestein på brystet.» (Green, 2017, s. 280).

Skilpadder hele veien ned fremstiller også en forelskelse, der Aza ikke klarer «å oppfylle» de kravene hun setter til seg selv. Dette fører til at hun gang på gang føler seg som mislykket, fordi hun ikke klarer å være en kjæreste. «Jeg klarer det ikke, Davis. [...] Det er ... det er utrolig snilt, men det er sannsynligvis sånn som dette jeg er når jeg er bedre.» (Green, 2017, s.260). Ut ifra dette utdraget kan det tolkes som at hun har vansker for å se for seg at hun kan bli bedre. I tillegg beskriver boken hvordan det kan føles å være venn med Aza. «Jeg mener ikke at du er en dårlig venn eller noe. Men du sliter litt, og du sliter på en måte som noen ganger kan gjøre vondt for alle rundt deg, liksom.» (Green, 2017, s.146). Utdraget viser til hvordan bestevenninnen til Aza opplever sykdommen. Grunnet Aza sine tvangstanker blir hun fremstilt som selvpoptatt fordi hun ikke klarer å konsentrere seg om noe annet tankene sine. Til tross for at hun jobber med å holde sykdommen for seg selv og å ikke la det gå ut over sine venner og familien, så fremstilles det som en påkjenning for de rundt henne. Dette resulterer i at fremstillingen viser at Aza opplever en skam rundt seg selv og sykdommen.

Den merkelige hendelsen fremstiller også hvordan Christoffer føler på en bevissthet rundt seg selv og påvirkningen på familien. «Noen ganger hatet de hverandre. Og det var fordi det var så slitsomt for dem å passe på en som har adferdsvansker, sånn som jeg» (Haddon, 2003, s. 55). I utdraget viser Christoffer til en forståelse rundt seg selv, uten at han nødvendigvis føler på en «skam». Christoffer blir fremstilt som en som får flere reaksjoner på sin oppførsel og adferd. Fremstillingen tyder på at han ikke alltid forstår den negative betydningen i utsagnene eller reaksjonene han opplever fra folk. I noen situasjoner oppstår dette grunnet en helt uskyldig akt fra Christoffer.

I den ene hendelsen der kjæledyret hans gjemmer seg blant togskindene, blir Christoffer engstelig og føler et behov for å redde rotten sin. Boken fremstiller det for leseren at Christoffer føler på et helt naturlig instinkt der han hopper ned blant togskindene for å redde kjæledyret sitt, men for de rundt blir denne handlingen tolket annerledes. Det første kan være en antagelse om at de rundt ikke forstår at rotten er kjæledyret hans, siden de selv ikke ville ansett en rotte som et kjæledyr. Det andre er at han setter livet sitt på spill ved å gå ned til togskindene. Det beskrives at de rundt opplever dette som en livsfarlig situasjon uten at Christoffer tenker over de eventuelle konsekvensene. Denne hendelsen ender med at en mann er nødt til å dra Christoffer med makt opp på perrongen for at han skal unngå å bli truffet av toget. Christoffer klarte akkurat å få tak i rotten sin, men boken fremstiller det som om han ikke skjønnte hvorfor mannen måtte ta så hardt i han. Til tross for at mannen reddet livet til

Christoffer beskrives det at han blir sint og ukomfortabel fordi noen tok tak i han. Det ender med at mannen sier: «Han er klin gærn» (Haddon, 2003, s.193).

5.2.3 Ideen om hjelp og vennskap

Dette temaet er valgt fordi det vises flere positive trekk i bøkene *Lars er lol* og *Skilpadder hele veien ned* som omhandler hjelp og vennskap. Dette blir fremstilt ved at karakterene Lars og Aza har noen de kan henvende seg til, samt at det tolkes som at de trenger disse relasjonene uten nødvendigvis å være avhengig av dem. Med dette menes at vennskapene er med på å hjelpe karakterene til å vokse og utvikle seg, samt at det tolkes som at de er genuine og gode vennskap.

I boken *Lars er Lol* er det flere fremstillinger som tyder på at Lars har fått flere vennskap og at han får hjelp til å tilpasse seg. Vennskapet mellom Amanda og Lars er noe som blir bygget over tid, og det beskrives som at de har det gøy med hverandre ved å lage nye trylleformler mens de drikker kakao. Den første gangen Amanda blir med Lars hjem etter skolen sier hun: «Det er lenge siden jeg kan huske å ha ledd så mye, og så ukontrollert.» (Akerlie, 2016, s.79). Neste utdrag viser til hvordan faren til Lars prøver å komme med noen gode råd til hvordan Amanda skal si unnskyld til Lars. Amanda har etter hvert innsett hvor god venn Lars er, og hun ønsker derfor å ordne opp i vennskapet igjen. «Du vet jo at Lars er en mann av få ord, men med desto større handlinger. Kanskje du må snakke hans språk, slik at han forstår deg bedre» (Akerlie, 2016, s.177). Rådet er at Amanda må prøve å «snakke hans språk» for å kunne bli bedre forstått. Her ilegges det en antagelse om Lars er en person som snakker lite og at dette er en del av hans personlighet. Det kan derfor antydes at Lars ikke vil ta imot en «normal» unnskyldning, som Amanda har i tankene. Ut ifra informasjonen en får i boken, er det mulig å anta at faren til Lars snakker om trylleformler. Med dette menes at kommunikasjonsstilen er nødt til å endres for at Lars skal forstå unnskyldningen fra Amanda.

Vennskapet mellom Lars og en annen gutt i klassen, Adam, blir først presentert helt på slutten av boken. Adam blir beskrevet som den «kule» gutten i klassen som alle vil være venn med. Det blir fremstilt som et vennskap som ikke er helt forventet av de andre i klassen, men Lars avslutter med: «Adam er vennen min» (Akerlie, 2016, s.227), og han beskriver at de har vært sammen og laget trylleformler. Som leser, kan dette tolkes som et godt vennskap siden en får innsyn i hvor glad Lars er i å leke med trylleformler.

I boken *Skilpadder hele veien ned* får en også innblikk i ulike vennskap. Utdraget nedenfor er valgt fordi det beskriver vennskapet mellom Aza og bestevenninnen Daisy godt, siden deres relasjon bygger på humor og ærlighet. «Holmesy, en vakker dag kommer du til å få Nobelprisen i å være utrolig pirkete, og da kommer jeg til å være veldig stolt av deg.» (Green, 2017, s.51). I denne setningen er det identifisert bruk av ironi ved at uttrykket «nobelprisen i å være utrolig pirkete» kan oppfattes som en latterlig måte å beskrive en slik prestisjetung pris. Samtidig er dette utdraget nødt til å bli forstått i den konteksten den er blitt satt i. Dersom en ser denne setningen alene kan det virke som en nedlatende måte å fortelle noen at de er pirkete på. I boken blir denne setningen forstått som en form for humor eller vennlig erting mellom Aza og Daisy, og det kan derfor tolkes som at taleren (Daisy) bruker ironi for å få frem at hun synes Aza er over gjennomsnittlig pirkete.

5.2.4 Sårbarhet

Grunnen til at jeg har valgt temaet «Sårbarhet» er fordi det er flere funn som fremstiller karakterene som sårbare grunnet en form for annerledeshet. Alle tre bøkene fremstiller karakterene som om de opplever en form for sosial isolasjon eller en følelse av å være annerledes. I tillegg fremstilles det som at de opplever utfordringer med å passe inn og forholde seg til andre mennesker. Det kan tolkes som en form for indre konflikt, som kan knyttes til identitet eller en følelse av egenverdi. Hvordan de opplever sårbarhet og det å føle seg annerledes er igjen med på å påvirke selvbildet og følelsen av tilhørighet.

I boken *Lars er Lol* ønsker jeg vise til funnene som ikke bare omhandler Lars, men også hovedpersonen Amanda. Dette gjøres for å vise til hvordan hennes identitet blir utfordret i møte med en med Downs syndrom. I boken blir fremstillingen av Amanda sitt første ordentlige møte med diagnosen Downs syndrom bygget på stereotypiske oppfatninger og fordommer. Når jeg skriver «ordentlige møte» mener jeg at det ble spesifisert i boken at hun bare har sett mennesker med Downs syndrom, og aldri hatt en interaksjon med dem.

Jeg vet i alle fall hvordan de ser ut. Jeg har sett mennesker som har det før, på trikken og i parken eller på stranden om sommeren. De ser på mange måter ut som vanlige mennesker, men samtidig ikke. De ser litt annerledes ut (Akerlie, 2016, s.33-34).

Her påpekes det at mennesker med Downs syndrom ser annerledes ut enn «normale» mennesker.

Amanda sine oppfatninger om diagnosen Downs syndrom fremstilles som stereotypisk og fordomsfull. «Hva om Lars går rundt og sikler? Er det min oppgave å tørke han rundt munnen da?» (Akerlie, 2016, s.39). Amanda har fått ansvaret for å være fadder for Lars, siden han er ny i klassen. Fremstillingen av Amandas tankegang og reaksjon kan tolkes slik at Amanda er redd for det «ukjente», siden hun ikke vet hva som møter henne. Samtidig som hennes forkunnskaper om diagnosen Downs syndrom ikke virker tilstrekkelig nok til å kunne forstå de ulike aspektene ved diagnosen. «Og her jeg sitter er det på ingen måte like ille som jeg hadde trodd eller tenkt at det skulle være. Lars ser jo nesten vanlig ut.» (Akerlie, 2016, s.48). Dette utsagnet viser til at hun innser at hun har hatt en snever tankegang rundt diagnosen. Det blir fremstilt som om Amanda blir overrasket fordi Lars ikke er så «ille» som hun trodde før hun møtte han.

En kan se på det som at Lars allerede er i en sårbar posisjon, i og med at han er ny i klassen.

Alle i klassen kan se at den nye gutten som står der oppe er på vår egen alder, men alle kan også se at han ikke er helt som oss andre. Han er litt lavere enn de fleste av oss, og ansiktet hans er rundere og mer barnlig. (Akerlie, 2016, s.48).

Det neste utdraget viser til hvordan en sosial situasjon oppleves for de rundt Lars. «Det er ikke jeg som lager reglene, men Lars dummer seg definitivt ut, og i enda større grad fordi han selv er så uvitende om hvilken gruffull sosial situasjon han befinner seg i.» (Akerlie, 2016, s.93). I denne konteksten har Lars gått i gang med sin kreative utfoldelse i gymtimen, og det er flere som har stoppet opp for å se på han. I tillegg har flere tatt opp mobilen sin for å filme han. Det kan være en antagelse om at Amanda, som uttaler setningen, har mer kunnskap om de sosiale reglene enn Lars og at hun derfor har en mer konkret oppfatning av selve situasjonen. I tillegg antyder Amanda at Lars dummer seg ut fordi han skiller seg ut ved å ta oppgaven seriøst. Det at Lars er i en «gruffull sosial situasjon» kan tolkes som at det er en antagelse om at Lars ikke følger de sosiale normene eller forventningene.

I boken *Skilpadder hele veien ned* blir Aza fremstilt som ei jente med dårlig selvbilde. «Jeg hatet kroppen min. [...] Jeg ville ut – ut av kroppen min, ut av tankene mine, ut – men jeg satt fast inni dette her, akkurat som alle bakteriene som bodde i meg (Green, 2017, s.165). I boken

blir Aza fremstilt som sårbar fordi hun har vansker med å være til stede i det som skjer rundt henne. Fremstillingen av Aza får ideen om å bli frisk, til å virke som en uoppnåelig tanke.

Jeg kom alltid til å være sånn som dette, kom alltid til å ha dette i meg. Det lot seg ikke overvinne. Jeg kom aldri til å drepe dragen, for dragen var også meg. Jeget mitt og sykdommen var filtrert sammen for resten av livet (Green, 2017, s.288).

Sårbarhet i denne boken blir også fremstilt ved at Aza konstant jobber imot sine egne tanker. Det blir fremstilt som en form for kamp mellom Aza og sykdommen og hun blir fremstilt som sårbar ved at hun gang på gang taper kampen mot tvangstankene.

Helt siden jeg var liten, har jeg presset høyre tommelfingernegl inn i puta på langfingeren, så nå har jeg en rar træl midt på fingeravtrykket mitt. [...] Så snart jeg begynner å tenke på å spjære huden, kan jeg bokstavelig talt ikke ikke gjøre det (Green, 2017, s.11-12).

Beskrivelsen av Aza sitt vennskap med Daisy blir også fremstilt som sårbart. Boken beskriver det som at Aza bare klarer å tenke på seg selv og at sykdommen er med på å påvirke vennskapet. «Mychal sa en gang at du er som sennep. Kjempegod i små porsjoner, men mye av deg er ... veldig mye.» (Haddon, 2003, s.221). I denne setningen er det brukt en metafor mellom Aza og sennepen. I tillegg blir ordet «veldig» brukt for å beskrive graden av noe, og i dette tilfellet brukes det for å beskrive Aza som noe overveldende. På slutten av setningen er det også brukt en pause for å uttrykke at Aza er «veldig mye». Dette kan være et virkemiddel som er brukt for å understreke det som blir sagt. Taleren uttrykker en antagelse om at Aza blir for mye i store mengder, og at hun er best i mindre doser. Dette er med på å beskrive Aza sine egenskaper på en nedsettende måte, og at antagelsen om at hun er best i små doser viser til en form for å kritisere henne på.

I boken *Den merkelige hendelsen* er det lagt opp slik at det er hovedpersonen som skriver den, og dermed får leseren et godt innsyn i det personlige plan. Christoffer fremstilles som en som har behov for faste rutiner og timeplaner, samt at han har behov for noen tilrettelegginger som passer til hva han liker og ikke. Boken fremstiller det som at han ikke liker å klemme, å ha nærkontakt med andre, å bade, nye steder, overraskelser, å møte fremmede eller fargene gul og brun. Flere av disse rutinene fremstilles som tvangstanker der han har behov for at ting er på en viss måte. Disse er med på å gjøre han sårbar, i tillegg til at de er med på å påvirke han i stor grad i hverdagen dersom det skjer endringer i timeplanen eller at ting ikke alltid går som

det skal. Som sagt, fremstilles noen av Christoffer sine rutiner som tvangstanker i og med at dette er noe han gjør hver dag og det er med på å bestemme hvilken type dag det blir. Når Christoffer kjører til skolen ser han alltid etter hvor mange gule eller røde biler som passerer han, og her har fargen gul en svært negativ betydning.

3 røde biler= Ganske bra dag, 4 røde biler= Fin dag, 5 røde biler= Super dag, 4 gule biler= Svart dag, en sånn dag da jeg ikke snakker med noen, men sitter for meg selv og leser, og ikke spiser skolematen og *ikke tar noen sjanser* (Haddon, 2003, s.32).

Familiesituasjonen bidrar til å fremstille Christoffer som sårbar. Boken beskriver det som at han ønsker å bo hos moren sin etter at han fant ut av sannheten. Imidlertid skaper dette en utfordring siden han ikke har sett eller hatt kontakt med moren sin på flere år. Det er flere funn i boken som beskriver moren som uegnet til å ta vare på Christoffer, og et utdrag lyder slik: «Hvis alt hadde vært annerledes kanskje, eller hvis du hadde vært annerledes, så kunne jeg kanskje ha klart det bedre» (Haddon, 2016, s.115). Dette utdraget tolkes som at moren synes det var for vanskelig å ta vare på behovene til Christoffer.

I tillegg fremstilles det som at kjæresten til moren ikke har noen tålmodighet med Christoffer, og ikke ønsker at han skal komme inn i livene deres fordi han «ødelegger» og er for «selvopptatt».

Du tror du er så jævlig intelligent, du, hva? Tenker du aldri på noen andre enn deg selv? Nei, du er vel så fornøyd med alt det du har stelt i stand at du ikke har tid til det. (Haddon, 2003, s.214).

Her har Christoffer klart å finne moren sin i London, men kjæresten hennes er ikke fornøyd med Christoffer sin oppførsel. Denne uttalelsen viser tydelig misnøye ovenfor Christoffer, og han er lite forståelsesfull. En kan forstå denne setningen som at kjæresten til moren anklager Christoffer for å være egoistisk og at han ikke tenker på andre enn seg selv. I tillegg kan en se det som en eksplisitt antagelse om at Christoffer virker selvgod og at han er fornøyd med det som har skjedd. Det tolkes også som at taleren mener Christoffer ikke er intelligent ved at han bruker en overdrivelse av å si «jævlig intelligent».

5.2.5 Å ta ansvar

Nedenfor vil jeg vise til hvordan Amanda, som er blitt valgt som fadder grunnet sin modenhet, føler på et overveldende ansvar for den nye gutten i klassen, Lars. Det fremstilles som en oppgave som kommer helt uventet, og at dette er noe hun skal ta på strak arm. Det kan tolkes som at dette gjør det vanskelig for Amanda og hun blir satt i en posisjon der hun føler selv at hun må velge mellom å gjøre det riktige eller å bli likt av de kule i klassen. Christoffer i boken *Den merkelige hendelsen*, opplever også en stor endring i livet som gjør at han er nødt til å ta egne og vanskelige valg.

I og med at Lars er ny i klassen, vil Amanda få et ekstra ansvar når det gjelder trivsel og sosialisering. I boken blir det fremstilt på en måte som får det til å se ut som Amanda misbruker sin rolle. Til tross for at Amanda ble valgt som fadder grunnet sin modenhet og omtenkksomhet, tar hun ikke imot denne oppgaven med åpne armer. Dette fremstilles ved: «Dette føles som det aller verste som noensinne kunne skje meg» og «Det føles som en byrde.» (Akerlie, 2016, s.30). Dette kan sees på som en form for kamp mellom det som er riktig og det som er ønskelig.

Et første lyn av sinne farer gjennom meg når jeg får øye på Lars. At han skulle by på trøbbel, hadde jeg forventet, men at det skulle bli så ille som dette, hadde jeg ikke sett for meg. (Akerlie, 2016, s.67).

En kan se på dette som at hun innehar en form for maktposisjon i sin rolle som fadder og klassekamerat, og Lars blir fremstilt som sårbar og som et lett «offer».

I tillegg blir det fremstilt en form for kamp mellom Amanda og to andre jenter i klassen. I boken beskrives det at disse to jentene har startet en mobbeblogg, der de legger ut ufiltrerte bilder av Lars for å gjøre narr av ham. Det beskrives også at flere i klassen har slengt seg på mobbebloggen ved å kommentere slemme ting om Lars. Amanda finner ut av denne bloggen etter hvert, og hun blir satt i en posisjon hun er svært ukomfortabel med. Denne fremstillingen viser til at Amanda er i en posisjon der hun har muligheten til å si i fra til lærerne. Som leser, får et inntrykk av at Amanda ikke ønsker å være involvert i noe av dette, og hun prøver å løse dette med mest mulig anonymitet.

Jeg skulle så inderlig ønske at jeg hadde funnet opp en trylleformel som kunne løftet meg vekk og fra dette, til et annet liv hvor jeg ikke hadde et fadderbarn med Downs som folk tok bilder av og mobbet (Akerlie, 2016, s.136).

Boken beskriver at Amanda velger å ikke si i fra til lærerne, men at hun blir med på å mobbe Lars for å slippe å bli mobbet selv. Dette gjør at det blir et maktbytte mellom Amanda og de to andre jentene. Amanda valgte å sende bilder av Lars i uflatterende posisjoner, slik at de to jentene slettet de bildene de hadde tatt av henne. Denne «byttehandelen» gjorde at Amanda ble ansett som kul, men også som en del av mobberne. «Her og nå vet jeg ikke hvor dyrt jeg har betalt for friheten min, men det føles allikevel bra.» (Akerlie, 2016, s.138). Den videre fremstillingen av Amanda viser til at hun mistet vennskapet til Lars, grunnet sin deltakelse i mobbingen. Fremstillingen viser at dette berører henne dypt, og hun jobber hardt for å ordne opp i vennskapet igjen.

Boken *Den merkelige hendelsen* beskriver Christoffer som nysgjerrig og opptatt av å finne ut av hvem som har drept nabohunden Wellington. Han vil finne ut av hvem som stod bak drapet og etterforske det på egen hånd. Han prøver å løse mysteriet, selv om dette innebærer å bryte regler og å utforske seg selv.

Beskrivelsen av Christoffer viser til at han blir satt i en svært vanskelig posisjon når han plutselig får vite sannheten om moren, hunden Wellington og det faren har gjort. «Men herregud, Christopher, du vet jo hvordan det er når det svartner for deg, vi er ikke så forskjellige, du og jeg.» (Haddon, 2003, s.131). I denne konteksten har Christoffer funnet ut at faren har løyet om at moren er død og at hun egentlig bare forlot han. Dette fikk Christoffer vite ved at han fant skjulte brev på rommet til faren. I tillegg tilstår faren drapet på hunden Wellington, og dette gjør at Christoffer føler på redsel, forvirring og sinne. En kan anta at det har «svartnet» for Christoffer en gang i fortiden, siden faren uttrykker «du vet jo hvordan det er». Det kan tolkes som at taleren bruker det å «svartne» som en slags unnskyldning i håp om at Christoffer skal forstå hvorfor han gjorde som han gjorde.

All den informasjonen som Christoffer har fått, gjør at han begynner å tvile på alt han trodde han viste. Det fører også til at han har mistet tillit til faren.

Far hadde myrdet Wellington. Det betydde at han kunne myrde meg også, for jeg kunne ikke stole på ham, selv om han hadde sagt «stol på meg», for han hadde løyet om noe veldig viktig (Haddon, 2003, s.132).

Utover i boken blir det beskrevet som en kamp der faren gjør alt han kan for å vinne tilbake tilliten til Christoffer.

Til tross for at dette temaet ikke fremstilles i *Skilpadder hele veien ned* i lik grad som i de andre bøkene, kan en tolke det som at det blir fremstilt en form for ansvarliggjøring i relasjonen mellom Aza og Daisy. Vennskapet mellom Aza og Daisy har blitt beskrevet tidligere, og det fremstilles som godt men med noen utfordringer. Aza har vansker med å ta ansvar for seg selv og sitt eget liv, men hun blir oppmuntret av Daisy til å ikke la angsten styre henne. «Ikke la Aza være slem mot Holmesy, hva?» (Green, 2017, s.136). Det er gjennomgående i boken at Daisy bruker navnet Holmesy når hun referer til venninnen sin Aza. Det kan tolkes som at navnet Aza blir brukt for å beskrive de vanskelige og mulige negative kvalitetene, mens navnet Holmesy blir sett på som de positive og gode kvalitetene. Det kan tolkes som at hun prøver å få Aza til å forstå at hun har flere gode kvaliteter som hun ikke må ødelegge ved seg selv.

I tillegg beskriver boken det som at Daisy føler på et ansvar for å hjelpe Daisy med å takle sykdommen.

«Jeg skulle ønske at jeg skjønnte det», sa hun mens vi kjørte. «Altså, hjelper det om jeg er beroligende eller er det bedre om jeg er bekymret sammen med deg? Er det noe som gjør det bedre?» (Green, 2017, s.137)

Til tross for Daisy sine forsøk på å forstå hvordan Aza har det, blir det tolket som at Aza synes det er vanskelig å adressere hva som gjør henne utilpass og innelukket i noen situasjoner. Det blir tolket som at Aza noen ganger prøver å skjule vanskene sine for de rundt seg, samtidig som at hun sier det går bedre når hun egentlig har det vondt.

5.2 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg vist til fem temaer som er identifisert i de tre bøkene. Jeg har vist til utdrag fra hver enkelt bok, samt diskutert mine tanker for å forklare hvorfor disse utdragene er valgt. I neste kapittel vil jeg vise og diskutere de identifiserte diskursene; diskursen om normalitet og avvik, diskursen om identitet, diskursen om stigma og stigmatisering, og diskursen om oss/de. Disse er blitt identifisert gjennom arbeidet med de fem temaene. Dette

ble gjort ved å koble utdragene i de ulike temaene sammen, for å kunne se sammenhenger og hvilke diskurser som kom frem. Dette blir forklart nærmere i neste kapittel.

6. Drøfting

I denne delen av oppgaven vil jeg diskutere funn av diskurser opp mot forskning og relevante teorier. Dette gjøres for å ha muligheten til å tilegne seg et større perspektiv om de ulike diskursene. Fairclough (2013, s.59) anser diskurs som et kompleks av tre elementer: sosiale begivenheter, sosial praksis og sosiale strukturer. Han påpeker derfor at det kan eksistere betydelige sammenhenger mellom trekk ved tekster, samt hvordan tekster settes sammen og tolkes på. Som nevnt i metodekapittelet, vil de tre nivåene i modellen til Fairclough bli sett opp imot hverandre.

I funnkapittelet ble det vist til fem ulike temaer. Disse temaene som ble analysert har dermed gjort at jeg kom frem til fire diskurser. Diskursene ble identifisert ved å se på hva de valgte temaene hadde som fellestrekk. Jeg så blant annet på utdragene til hvert enkelt tema for å se på hvilken diskurs de kunne tildeles i. Disse diskursene tolkes med henvisning til det teoretiske grunnlaget, og målet med analysen er å undersøke hvordan diskursene kommer frem og sammenhengen mellom dem. Ifølge Grue (2004, s.157) har den kulturelle fremstillingen av funksjonsnedsettelse variert opp gjennom historien, der ulike kulturelle uttrykksformer har vært med på å bekrefte eller skape bestemte forestillinger om mennesker med funksjonsnedsettelse. Samlet sett, er det både positive og negative fremstillinger av funksjonsnedsettelsen i de tre bøkene. Analysen indikerer at bøkene inneholder et sett med diskurser og antagelser som har både negative og positive innvirkninger på personen med funksjonsnedsettelsen.

I den første delen av dette kapittelet vil jeg vise til funn av diskurser og knytte disse til teori og forskning. I tillegg vil jeg se diskursene i lys av Grues (2004) fire forståelser om funksjonsnedsettelse. Deretter vil jeg vise til sammenhengen mellom boken *Den merkelige hendelsen* og forskningen som er gjort om Autismespekterforstyrrelser og barnelitteratur av Lemoine og Schneider (2021).

I de tre bøkene er følgende diskurser identifisert: diskursen om normalitet og avvik, diskursen om identitet, diskursen om stigma og stigmatisering, og diskursen om oss/de.

Nedenfor har jeg laget en nivådeling for å vise til de diskursene som er identifisert. Det kan se ut som at de identifiserte diskursene samhandler og påvirker hverandre. Jeg har valgt å vise til

diskursen om normalitet og avvik som en form for «hoved-diskurs» siden det kan se ut som at denne er med på å bestemme i hvor stor grad de andre diskursene fremtrer. De tre diskursene som er «utenfor» er også med på å påvirke hverandre (illustrert ved piler).

En kan forstå sammenhengen mellom disse diskursene ved å se på at de kan påvirke hverandre på komplekse måter. Diskursen om normalitet og avvik er med på å bestemme hva som ansees som normalt og unormalt i samfunnet. Dette kan føre til stigmatisering av personer som ikke passer inn i normen. Diskursen om identitet kan også påvirkes av dette og føre til at personer blir tildelt en identitet eller at de definerer sin egen identitet ut ifra hvor de passer inn. Diskursen om oss/de er også med på å dele samfunnet inn i grupper, og kan føre til stigmatisering og fordommer mot de som avviker fra normen. Alle disse diskursene er med på å påvirke hverandre og de spiller en stor rolle i hvordan en oppfatter seg selv, samt hvordan en blir oppfattet av samfunnet.

Figur 3: Fire identifiserte diskurser.

6.1 Diskursen om normalitet og avvik

Gjennom analysen og tolkning av de tre bøkene, er diskursen om normalitet og avvik en fremtredende diskurs i alle bøkene. Først og fremst er det flere funn av fremstillinger der bøkene viser de typiske trekkene ved å være barn, og jeg vil diskutere disse fremstillingene nedenfor. Deretter vil jeg se på de funnene som viser til hvordan karakterene blir fremstilt

som «unormal» eller hvordan de fremstilles som «avvikende». Ravneberg (2021) viser til at normalitet og avvik må sees i forhold til hverandre (s.137).

6.1.1 Akkurat som alle andre

De diskursive fremstillingene av normalitet er ulik i de tre bøkene. I de tre bøkene blir normalitetsdiskursen fremhevet ved at alle de tre karakterene går på skole, noe som kan indikere en normal døgn- og ukerytme ved at de står opp og går på skolen til faste tider. Dette kan også tyde på at de har en fast årsrytme som inngår i skolegangen, noe Nirje (1994, s.20) fremhever som et viktig punkt innenfor normalitetsprinsippet. Diskursen om normalitet fremtrer også ved at karakterene i bøkene *Lars er Lol* og *Skilpadder hele veien ned* har en omgangskrets bestående av venner og familie. Fremstillingen i boken *Lars er Lol* kan tolkes som at Lars blir inkludert uten å nødvendigvis være så deltakende.

Det er vanskelig å si hvor mye han faktisk deltar. På avstand ser det ut som at han surrer for seg selv akkurat på utkanten hva de andre ellers driver med, enten det er fotball eller basketball. Da står han på sidelinjen og snakker med seg selv eller veiver tryllestaven sin. (Akerlie, 2016, s. 82).

Denne fremstillingen kan tolkes slik at Lars liker å være sosial med andre barn, men at det kan oppstå et lite skille grunnet forskjellige interesser. I boken *Skilpadder hele veien ned* blir relasjonen mellom Aza og bestevenninnen fremstilt som typiske venninner, der de blant annet snakker om gutter, gjør skolearbeid, henger på fritiden og drar på café.

I tillegg fremstilles karakterene ved at de har drømmer, styrker og utfordringer som alle andre mennesker. Nirje (1994, s.19) og Grue (2004, s.188) påpeker viktigheten av å tilrettelegge for at hvert individ skal kunne delta i samfunnet på lik linje med alle andre, samt at de har mulighet til medbestemmelse over eget liv. Lars, i boken *Lars er lol*, viser styrke ved å tørre å være seg selv til tross for at han er ny i klassen. Samtidig blir han fremstilt som en elev som opplever typiske sosiale situasjoner i skolesammenheng. Boken fremstiller han som en som vokser etter hvert som handlingen skjer, og at han står opp for seg selv og sine meninger underveis. «Så lenge vi har kjent han, har han aldri ropt ut på denne måten, men nå står han der og krever sin rett» (Akerlie, 2016, s.186).

Aza, i boken *Skilpadder hele veien ned* blir også fremstilt som ei jente som drømmer om collegelivet, men blir stadig vekk dratt tilbake til virkeligheten, der hun innser at hun ikke kommer til å klare det med mindre hun blir friskere.

Det var så gøy å forestille seg mulighetene. [...], og det å forestille seg alle de Azaene jeg kunne komme til å bli, var en praktfull og kjærkommen ferie fra å leve med meg sånn jeg var for tiden. (Green, 2017, s.144)

Christoffer blir også fremstilt som en med fremtidsplaner og et mål i livet. «Og så blir jeg cand. real. Med beste karakter, og så skal jeg bli vitenskapsmann» (Haddon, 2003, s.226). Disse eksemplene viser til at den fysiske og psykiske funksjonsnedsettelsen ikke setter en demper på deres ønsker og drømmer i livet.

Boforholdene i bøkene *Lars er Lol* og *Skilpadder hele veien ned* fremstilles som trygge og stabile, der de har familie som viser omsorg og respekt. Slik som Hausstätter (2022, s.82) fremhever om moralsk normalitet, kan disse trekkene som er nevnt ovenfor sees på som normale i form av hva som blir ansett som samfunnets normer og verdier. Som sagt, viser karakterene flere tegn på at de opplever normalitet som barn/ungdom, men det fremstilles som at de har noen utfordringer som påvirker deres normalitet.

I boken *Den merkelige hendelsen* kan en på den ene siden se på forholdet mellom Christoffer og faren et godt og trygt, ved at han respekterer hans verdier og tanker. I boken forteller Christoffer at han ikke liker å klemme, og derfor sprer han fingrene ut i en vifte slik at han kan berøre fingertuppene til faren.

Det er noe vi gjør fordi far av og til gjerne vil gi meg en klem, men jeg liker ikke klemmer. Derfor gjør vi det med fingertuppene i stedet. Det betyr at han er glad i meg (Haddon, 2003, s.23).

Dette utdraget viser at faren respekterer Christoffer sine ønsker. På den andre siden, blir dette forholdet fremstilt som anstrengt, og at det ligger mer bak denne familiesituasjonen. Dette blir diskutert videre nedenfor.

6.1.2 Unik eller bare litt annerledes?

Videre vil jeg diskutere hvordan de diskursive fremstillingene av avvik kommer frem i bøkene. Som nevnt tidligere, bør normalitet og avvik sees i forhold til hverandre, så den videre delen bør sees i lys av det som er beskrevet ovenfor.

I analysen av temaet «utenfor normen», kan det tolkes som at boken *Lars er Lol* fremstiller Lars som annerledes. Dette er fremstilt gjennom å gi han en barnsligere rolle enn de andre barna, samt at hans fysiske trekk er med på å skille han ut. Dette kan også sees opp imot Hausstätter (2022, s.81) sin beskrivelse av medisinsk normalitet. Med dette menes at den medisinske normalitet bygger på biologi, og at dette blir brukt til å definere hvilke rammer personer inngår i. I dette tilfellet kan en forstå det slik Lars blir sett på som unormal sammenlignet med de andre barna i klassen.

I utdraget der Lars veiver med et turnflagg i kroppøvingstimen, kan en tolke at det blir satt et tydelig skille mellom han og de andre barna. «De andre», som i dette tilfellet er resten av barna i klassen samt læreren, antyder at Lars ikke følger den sosiale normen, ved å oppføre seg som «normalt». Her kan det argumenteres for at den moralske normaliteten spiller inn, ved at det er basert på normer og regler fra samfunnet (Hausstätter, 2022, s.82). Normalt i denne konteksten, kan tolkes som at en gjennomfører gymtimen uten nødvendigvis å skille seg ut på samme måte som Lars. Det tolkes som at det er noen sosiale koder som alle andre følger, utenom Lars.

I boken *Den merkelige hendelsen*, blir vi kjent med Christoffer og blant annet faren hans. Boken fremstiller faren som en som prøver sitt beste for å ta vare på sønnen sin, men som sliter med å ha eneansvar for ham. Boken fremstiller også faren som en som kan bli veldig sint.

Far slo neven i bordet så hardt at tellerkener, kniver og gafler danset omkring og skinken hoppet til siden og kom borti broccoilien, sånn at jeg ikke kunne spise hverken den eller brocccolien (Haddon, 2003, s.58).

Til tross for fine stunder kan en tolke fremstillingen av familien til Christoffer som en familie med ulike vansker og mangler, der det har vært tilfeller av vold, skriking og krangling. «Mor hadde slått meg noen ganger, for hun hadde så sterkt temperament, og når man har det, blir

man fortere sint enn andre, og roper oftere» (Haddon, 2003, s. 91). I boken blir foreldrene fremstilt som høylytte ved at de skriker og krangler med hverandre. Boken beskriver det som at Christoffer vokser opp under utfordrende kår i motsetning til karakterene i de to andre bøkene, der beskrivelsen omhandler «normale» eller typiske hjem med trygge og stabile forhold.

Funnene viser til at Christoffer sin oppførsel i noen tilfeller avviker fra det som blir ansett som «normen». Dette blir fremstilt ved at han ikke liker å klemme, snakke med fremmede, å bade, fargen gul og brun, overraskelser og endringer. I tillegg blir det beskrevet at han ikke klarer å lyve og sliter med å tolke ansiktsuttrykk og sosiale koder. Dersom en ser dette opp i mot de «fastsatte normene» vil en derfor kunne se på Christoffers karakter som annerledes. Christoffer og Lars blir begge fremstilt som barn som har behov for veiledning gjennom det ussynlige og usagte i sosiale situasjoner. Ifølge Hausstätter (2022, s.82) spiller den moralske normalitet inn ved at samfunnet setter visse krav i form av normer, og dersom en ikke følger disse kan en bli ansett som «utenfor».

I boken *Skilpadder hele veien ned* blir Aza fremstilt som annerledes ved at hun ikke er i stand til å fungere «normalt» i forskjellige sosiale situasjoner. Boken beskriver hvordan sykdommen kan ta helt over, og hvordan dette påvirker Aza på det personlige plan. Det kan tolkes som at Aza sliter med å opprettholde relasjoner til andre mennesker fordi hun blir oppfattet som selvopptatt på grunn av sykdommen.

Diskursen om normalitet og avvik kan være interessant å se i lys av en individbasert materialistisk fortåelse av funksjonsnedsettelse. Individbaserte materialistiske modeller setter søkelys på de individuelle årsakene til funksjonsnedsettelsen og funksjonsnedsettelsen blir blant annet ansett som en personlig tragedie (Grue, 2004, s.129). I boken *Den merkelige hendelsen med hunden den natten* kan dette manifestere seg ved at Christoffer blir fremstilt slik at hans Autismespekterforstyrrelser er en nevrologisk eller biologisk betinget tilstand som påvirker hans opplevelse av verden. Med dette menes at det er beskrivelser i boken som viser til sansetilpasninger, atferd og tanker som kommer til uttrykk for en såkalt individuell funksjonsnedsettelse.

Det gjelder også for Aza, i boken *Skilpadder hele veien ned*. I boken *Lars er Lol* får en ikke det samme grunnlaget for å si noe om hans opplevelse, siden boken blir beskrevet gjennom

Amandas perspektiv. Dette gjør at det er hennes opplevelse av Lars som tolkes. En kan likevel si at det blir satt et fokus på det Lars ikke mestrer, og fokuset blir dermed på den individuelle funksjonsnedsettelsen Downs syndrom. I en individbasert materialistisk forståelse kan det tolkes som at Lars, Aza og Christoffer blir redusert til sine funksjonsnedsettelse.

6.2 Diskursen om identitet

Diskursen om identitet er en kompleks og viktig tematikk som har stor betydning for samfunnsdebatten. Denne diskursen omhandler hvordan vi forstår og snakker om konseptet identitet, samt hvordan dette kan være relatert til flere faktorer som kjønn, etnisitet, seksualitet, funksjonsnedsettelse, alder osv. Som nevnt i teorikapittelet kan en identitet «legges til» en person, og derfor være med på påvirke den sosiale statusen og rollen i samfunnet. Grue (2004, s.236) antyder at det ligger visse oppfatninger om hvordan en person med en funksjonsnedsettelse skal være, og at dette kan være med på å bringe frem stereotypi, fordommer og stigmatisering. Dersom vi ser dette i et bredere perspektiv kan identitet bli påvirket av samfunnet, som igjen kan virke inn på et individs selvfølelse.

6.2.1 Identiteten blir utfordret

I boken *Lars er Lol* kommer det frem at Amanda sin identitet og selvoppfatning blir utfordret av stigma rundt det å være venn med Lars. Hun blir satt i en posisjon der hun må ta valget mellom å bli likt av de kule eller å gjøre det som er forventet av henne. «Selvfølgelig vil jeg ikke at han skal bli et mobbeoffer, men min største bekymring er allikevel at jeg skal bli det.» (Akerlie, 2016, s.42). Flere av utdragene i analysedelen kan tolkes som at Amanda er redd for hva de andre skal tenke om hennes vennskap med Lars, og hun prøver å holde dette skjult for å unngå fordommer. Bos et al. (2013, s.4) viser til at dette er et kjent fenomen, og påpeker at personer som assosieres med en person med funksjonsnedsettelse kan oppleve en devaluering grunnet deres relasjon.

I boken *Den merkelige hendelsen* blir hovedpersonen, Christoffer, fremstilt blant annet ved kjennetegn som at han er et matematisk geni, har vansker med det sosiale samspillet og er ekstremt oppmerksom på små detaljer. Christoffer blir tildelt en form for identitet i boken, som bygger på disse kjennetegnene. Det blir understreket av Grue (2004, s.239) at det er en fare for at visse kjennetegn blir vektlagt mer enn andre, slik at funksjonsnedsettelsen blir

regnet som personens identitet. Dette kan sees på som at andre kjennetegn som alder, kjønn og ulike ferdigheter ikke er blitt tatt med i betraktningen, og at de «mister» sin verdi eller sitt fokus for personen.

Dersom en setter mennesker med funksjonsnedsettelse i en bås eller ved å sette et skille mellom «oss/de», kan dette føre til en opplevelse av skam over sin funksjonsnedsettelse. Johnstone (2004, s. 4) støtter seg til Grue (2004) om at mennesker med et synlig stigma blir tvunget til å skjule sin funksjonsnedsettelse for å unngå stigmatisering. Dessuten blir frykt og tabu forsterket av ugunstige fremstillinger og representasjoner av mennesker med funksjonsnedsettelse. Dette påpeker Johnstone (2004, s.5) kan være med på å begrense en persons oppdagelse av egen identitet, dersom identitet blir tildelt av andre eller av media og litteratur.

Det kan tolkes som at Christoffer sin identitet endres utover i boken. I de første delene av boken blir en stor del av hans identitet utfordret av sin autismspekterforstyrrelse. Det blir beskrevet flere situasjoner som oppfattes som utfordrende og at Christoffer blir fremstilt som «et problem». Utover i boken, vokser karakteren ved at han tar flere selvstendige valg og klarer seg på egenhånd. Dette kan sees på når Christoffer bruker sine ferdigheter for å komme seg frem til moren i London. Til tross for at veien dit blir fremstilt som vanskelig og stressende, bruker han både sine evner innenfor matematikk og sin evne til å tenke logisk for å klare å stå i situasjonen. Denne karakterendringen kan tolkes som at Christoffer trosser sine vansker, som å se vekk i fra den faste timeplanen hans, samt at han oppholder seg blant mange, ukjente mennesker, for å nå målet sitt.

Forber-Pratt et al. (2017, s.15) undersøker begrepet funksjonsnedsettelsesidentitet. Funksjonsnedsettelsesidentitet kan sees på som et unikt fenomen som påvirker en persons måte å se seg selv, kroppen sin og sin interaksjon med verden på. Tolkningen av Christoffer viser til han ikke identifiserer seg på den måten andre tenker om han. Til tross for at fremstillingen viser at personer rundt han kan tenke at han er rar eller annerledes, blir det oppfattet som at Christoffer ikke forstår hvorfor andre mennesker ikke ser på verden på samme måte som han.

6.2.2 Mer enn en merkelapp

I boken *Skilpadder hele veien ned* blir Aza sin identitet utfordret av sykdommen, ved at hun ikke klarer å «være den hun ønsker». Innenfor temaet «sårbarhet» kommer det frem at Aza er ei jente med dårlig selvbilde og de personene som står henne nærmest er med på å fremkalle følelsen av skam og å ikke strekke til. Som nevnt ovenfor, er det en fare for at en blir tildelt en form for identitet av andre. Higgins et al. (2002, s.11) kaller dette for «labeling» eller å sette merkelapper. Dette blir ansett som skadelig for barn, fordi det kan påvirke deres selvbilde og selvoppfatning. Barn blir påvirket av dominerende diskurser slik som diskursen om normalitet og avvik, og diskursen om identitet.

Det er en tendens til å dele mennesker inn i to kategorier; de normale og de unormale. Denne oppdelingen kan starte i ung alder, og det er en fare for at en ser på mennesker ut ifra om de har en funksjonsnedsettelse eller ikke, istedenfor å se på personen som helhet. Savaria et al. (2011, s.95) påpeker at foreldre og mennesker en omringer seg med kan være med på å skape denne oppdelingen, ved at en har bestemte holdninger. Barn og unge som er med på å bli klassifisert på denne måten bør derfor ha muligheten til å uttrykke sin egen identitet. Dersom en ser dette i lys av karakteren Aza i boken *Skilpadder hele veien ned*, kan en tolke det som at Aza er svært bevisst rundt sitt eget sykdomsbilde. Fremstillingen tyder på at hun prøver å skape sin egen identitet som ikke omhandler tvangstankene, men at hun gang på gang blir påminnet at dette er noe hun er nødt til å leve med. Samtidig som hun prøver å bli bedre, blir hun stadig minnet på sine forskjeller fra de «normale». Spesielt de situasjonene som inneholder mat og nærkontakt med andre, blir fremstilt som vanskelig siden Aza sliter med å forholde seg til bakterier.

Savaria et al. (2011, s.93) og Higgins et al. (2002, s.10) påpeker at mennesker har en tendens til å kategorisere hverandre i grupper, samt å sette merkelapper på disse gruppene. I tilfellet med Aza, ser vi hvordan hennes tvangstanker og irrasjonelle frykt for bakterier og død påvirker hennes adferd og hvordan hun tenker om seg selv. Aza klarer ikke å kontrollere tankene sine, og de tar over hennes handlinger. Hun hører stadig en stemme i hodet som sier at hun er syk, at hun må vaske seg og at hun kommer til å dø. Dette er med på å fremstille henne som forsiktig og redd, samtidig som hun bekymrer seg for hva andre vil tenke om henne. Selv om Aza sine nærmeste kjenner til hennes sykdomsbilde, ønsker hun å fremstå som «normal» og ikke som en som har en psykisk lidelse. Dette er med på å føre til at hun

kjemper for å skjule sine tvangstanker og angst, og prøver å unngå å vise tegn på at hun sliter. Kort sagt, kan en tolke fremstillingen av Aza som hvordan det samfunnsmessige synet på psykisk helse kan påvirke individets selvbilde og adferd.

Diskursen om identitet kan også være interessant å se i lys av sosiokulturelle forståelse som blant annet fokuserer på kulturens og samfunnets påvirkning på funksjonsnedsettelsen. Her kan en se funksjonsnedsettelsen som et resultat av både sosiale og kulturelle faktorer som diskriminering, stereotyper og holdninger. I boken *Skilpadder hele veien ned* er den kulturelle fremstillingen av Aza sin psykiske lidelse med på å si noe om forholdet mellom integrering og ekskludering, samt betydningen dette har (Grue, 2004, s.130). I boken *Lars er Lol* kommer det frem fordommer og stereotypiske antagelser, der det blir satt et skille mellom Lars og de andre barna.

Identitet er med på å påvirke et individs selvfølelse, og hvordan en blir oppfattet av samfunnet vil ha betydning for hvordan en ser seg selv. Med det som er nevnt ovenfor, vil jeg dermed undersøke diskursen om stigma og stigmatisering.

6.3 Diskursen om stigma og stigmatisering

Ovenfor, har jeg diskutert hvordan samfunnets oppfatninger om personens funksjonsnedsettelse henger sammen med diskursen om identitet, samt hvordan det kan være med på å påvirke personenes selvbilde og oppfatning om seg selv. Derfor kan en se på at diskursen om stigma og stigmatisering kan knyttes opp mot diskursen om identitet. Bos et al. (2013) påpeker at også personer som assosieres med mennesker med en funksjonsnedsettelse kan oppleve å bli sett ned på/devaluert grunnet deres relasjon. En kan derfor betrakte at samfunnet har en gjennomgående rolle når det gjelder diskursen om stigma og stigmatisering.

6.3.1 Språket skaper mindreverdighet og utenforskap

Samlet sett viser utdragene i boken *Lars er Lol* hvordan fordommer og antagelser kan komme til uttrykk gjennom språket som brukes. I det ene utdraget fra boken blir Amanda sammenlignet med en person med Downs Syndrom, noe som tyder på antagelser om at Downs syndrom blir sett på som noe negativt eller mindreverdig. I tillegg kan det tolkes som en form for underliggende stigmatisering, der personer med Downs syndrom blir assosiert med negative egenskaper. Skrede (2017, s.56) sikter til antagelser som implisitte eller

eksplisitte forventninger om en persons oppførsel, holdninger og egenskaper som er basert på blant annet etnisitet, religion eller funksjonsnedsettelse. På denne måten kan antagelser være med på å påvirke vår tolkning og vurdering av andres atferd og det kan derfor føre til diskriminering og stigmatisering av bestemte grupper i samfunnet.

I et annet utdrag kan en se på antagelsen om at personer med funksjonsnedsettelse er mindreverdige og i dette tilfellet sammenlignet med dyr. Utdraget «Dyreparken ringte, de vil ha tilbake apen sin» (Akerlie, 2016, s.128), kan tolkes som et fordomsfullt utdrag der Lars blir sammenlignet med en ape. Denne setningen er tatt ut ifra boken der Amanda oppdager den hemmelige bloggen med navnet *Larserlol*. Her har Christina og Anna lagt ut bilder av Lars i uflatterende posisjoner for å henge han ut, og det er flere personer som har kommentert uhyggelige ting om Lars. Her er ordet «apen» brukt som en metafor for Lars, og at taleren mener at Lars egentlig hører hjemme i en dyrepark. Dette kan sees på som svært nedverdiggende og det er en antagelse om at det blir gjort en animalisering av Lars, fordi han «tilhører» dyreparken.

Grue (2004, s.157) påpeker at mennesker med funksjonsnedsettelse kan bli fremstilt som «spesielle» og at mennesker som viser tegn til en annerledeshet benyttes for å skape avstand til andre mennesker. Fremstillingen av Lars viser til et skille mellom han og de andre barna. Dette skillet blir fremhevet ved at Lars blir tildelt en barnsligere rolle, i tillegg til at han blir fremstilt som sårbar og «annerledes».

I boken er det en hendelse der Lars og faren har bakt pinnebrød som han tar med til hele klassen når de skal på tur. De aller fleste barna tar imot en del av deigen utenom Christina, som er en av mobberne i denne boken. Christina uttrykker: «æsj, skal vi liksom spise det?» (Akerlie, 2016, s.110). Denne fremstillingen kan tyde på at hun er fordomsfull og stigmatiserende mot Lars, og at hun ikke har lyst til å spise den fordi Lars har laget den. Lars har et synlig stigma, som kan gjøre det «enklere» for folk å dømme han basert på utseende.

Boken fremstiller Amanda slik at hun virker bekymret for å assosieres med en med Down syndrom, siden hun er redd for å oppleve stigma rundt det å være venn med Lars. Eide (2012, s.13) understreker at det finnes en historisk tradisjon der en eksponerer personer med funksjonsnedsettelse eller som avviker fra «normalen». I tillegg påpeker hun at vi lever i en

kultur som er sterkt preget av det visuelle, og derfor er synlige forskjeller med på å prege representasjoner og folks tenkemåte.

En kan tolke noen av utdragene fra boken *Lars er lol* som en stereotypisk framstilling der Lars blir et mobbeoffer grunnet sin annerledeshet. Til tross for at denne boken tar opp flere viktige temaer som vennskap, kjærlighet og inkludering, blir fokuset rettet mot Lars sin diagnose. Lars blir sett på som «han nye gutten i klassen» samtidig som det utvikler seg til et bilde som omhandler «den nye gutten i klassen med Downs Syndrom». I utdragene fra boken er det funnet antagelser som kan tolkes som at Downs syndrom blir sett på som noe negativt eller uønsket. I tillegg er det funnet antagelser om at Lars bryter med normalitet og ikke følger sosiale normer eller forventninger. Yuval-Davis (2010, s.266) fremhever at det er viktig å føle på en form for tilhørighet, og her finnes det også grenser for hvem som hører til og ikke. Dermed kan en se på tilhørighet som både ekskluderende og inkluderende.

6.3.2 Opplevelsen av stigma

På den ene siden kan en prøve å forstå stigmatiseringen gjennom å se på forskjellen mellom synlig og ikke-synlig stigma. Det blir satt et skille mellom disse to formene, der personer med et synlig stigma kan prøve på å skjule dette ved å trekke oppmerksomheten vekk fra selve stigmaet (Grue, 2004, s.137). Lars har et synlig stigma, fordi det påpekes i boken at han ser «litt annerledes ut» (Akerlie, 2016, s.33), grunnet sin diagnose Downs syndrom. En kan reflektere om denne stigmatiseringen hadde tatt plass dersom Lars ikke var ansett som en person med en funksjonsnedsettelse eller hadde hatt et ikke-synlig stigma.

På den andre siden har verken Aza eller Christoffer en form for synlig stigma, men bøkene fremstiller det som om de opplever å bli stigmatisert. Dette viser en forskjell i opplevelsen av stigmatisering. Til tross for at de ikke har et såkalt fysisk, synlig stigma, blir karakterene Aza og Christoffer stigmatisert grunnet sine avvikende sosiale adferder og vansker. Aza og Christoffer er to forskjellige karakterer, men som deler noen likhetstrekk i sine utfordringer i hverdagen. Aza har et sår på fingeren som hun aldri lar gro grunnet sine tvangstanker og hun blir beskrevet som ukomfortabel når noen ser såret. I disse situasjonene beskriver boken det som om Aza opplever en form for stigma når andre personer ser såret eller hører om hennes tankespiraler.

I tillegg blir hun fremstilt som usikker på seg selv grunnet sykdommen og det kan derfor tolkes som at hun er redd for at andre skal se på henne på samme måte som hun ser på seg selv. Hun føler en skam ovenfor sykdommen og hun prøver å skjule sine vansker for personer rundt, for å unngå stigma rundt seg selv. «Du kunne tatt deg fri i tre sekunder fra den evige jævla grublingen på deg selv for å tenke på interessene til andre.» (Green, 2017, s. 220). I dette utdraget kan det tolkes som at Daisy er lei av å ikke bli sett, siden det virker som Aza bare grubler over seg selv. I tillegg kan det tolkes som at Aza sin sykdom blir fremstilt som en negativ egenskap og dette bare er *sånn hun er*.

I boken *Den merkelige hendelsen* opplever Christoffer stigma i sosiale situasjoner, der han avviker fra normen ved å ha en annerledes adferd. «Nei hør nå her, din vesle apekatt...» (Haddon, 2003, s.168). Dette utdraget er en irettesetting ment mot Christoffer. I tillegg ser vi at bruken av «vesle» og «apekatt» antyder at det er nedsettende mot personen i form av at taleren ser på han som mindre intelligent eller mindreverdige, og det kan tolkes som en hersketeknikk. Her blir det også brukt en form for animalisering ved å kalle personen (Christoffer) en apekatt.

Analysen viser flere nedlatende utsagn mot Christoffer. «Han får jammen nok å bestille som skal passe på deg.» (Haddon, 2003, s.169). Ordet «jammen» er med på å uttrykke en form for bekræftelse, der taleren uttrykker en følelse av at personen som skal passe på vil ha mye å gjøre. I dette kan en tolke at det ligger en antagelse om at personen som skal passe på, vil ha mye å gjøre fordi det vil være en utfordrende og krevende oppgave. En kan se på dette som en underliggende antagelse om at taleren har nedsettende holdninger mot Christoffer, fordi han mener det blir en vanskelig jobb å passe på han.

Disse utdragene fra bøkene er med på å vise at det ikke er så store forskjeller i opplevelsen av stigma, selv om en har et synlig stigma eller ikke. Det blir beskrevet som at det er enklere å stigmatisere Lars, siden han har en synlig diagnose, men det kommer frem at både Aza og Christoffer har like opplevelser uten å ha et synlig stigma.

6.3.3 Bruken av stereotyper i de tre bøkene

Slik som Eide (2012, s.7) påpeker i sin artikkel, er det opp imot 12 stereotyper som blir ansett som «vanlige» i fremstillingen av funksjonsnedsettelse. Flere av disse stereotypene kommer

frem i bøkene. Dersom en tar utgangspunkt i boken *Lars er Lol*, vil en kunne gjenkjenne både fremstillingen av latterlig og offerrollen, som igjen gjør at det vekker medlidenhet hos leseren. At mennesker med nedsatt funksjonsevne blir omtalt som ofre på en feilaktig eller overdreven måte er ikke noe nytt fenomen (Eide, 2012, s.9). Dette blir fremstilt i form av at Lars skiller seg ut ved at han *ser* og *oppfører* seg annerledes og dermed blir han et offer for mobbing. Det er gjennomgående i boken er at en synes «synd» i Lars.

I boken *Den merkelige hendelsen* kommer stereotypien om mistilpasset frem ved at Christoffer har vansker med å kommunisere og relatere seg til andre mennesker. I tillegg viser fremstillingen at hans vansker med å tolke sosiale koder kan føre til at han oppleves som upassende i visse situasjoner. Dette er blitt vist gjennom ulike utdrag hvor han ikke har øyekontakt med andre mennesker, eller at han ikke liker å berøre andre. En kan også tolke at boken fremstiller stereotypien om byrde, spesielt i forhold til foreldrene. Foreldrene blir fremstilt som overveldet, og viser tydelige vansker med å håndtere Christoffer sin adferd. Dette kan tolkes som at det fører til at han oppleves som en byrde for foreldrene.

Både karakteren Lars og karakteren Christoffer blir fremstilt som personer som skiller seg ut fra samfunnets normer. En kan også argumentere for at disse to karakterene er med på å opprettholde en form for stereotypi der personer med funksjonsnedsettelse blir ansett som svake og avhengige av andre for å fungere i samfunnet. Samtidig kan en se på karakterenes utvikling som at de utfordrer nettopp denne stereotypen, ved at de blir mer og mer selvstendig i form av å stå opp for sine egne meninger og tanker.

En av stereotypiene som boken *Skilpadder hele veien ned* utfordrer, er at personer med psykiske lidelser er svake. Aza blir fremstilt som en sterk karakter som står opp for seg selv og sine meninger, samt de rundt seg. Dette gjør hun til tross for sine utfordringer. Boken fremstiller det slik at en psykisk lidelse ikke gjør en person svakere, men heller tøffere. På den andre siden kan boken også bidra til å opprettholde stereotypier. Det kan argumenteres for at boken bidrar til å fremstille personer med tvangstanker som «annerledes», og dette kan være med på å skape avstand. I tillegg kan boken gi inntrykk av at personer med psykiske lidelser har en «rar» eller «spesiell» adferd, og at tvangstanker ikke er en reell sykdom.

Diskursen om stigma og stigmatisering kan være interessant å se i lys av en individbasert idealistisk modell. Individbaserte idealistiske modeller kan betraktes ut ifra personlige

erfaringer og samhandlinger mellom individer. Gjennom denne posisjonen kan en også se på ikke-funksjonsnedsatte sine holdninger til personer med funksjonsnedsettelse (Grue, 2004, s.129). Den individbaserte idealistiske modellen kan sees på som manifestert gjennom hovedpersonenes livsholdning, ved at de blir fremstilt som unik og annerledes. Samtidig er fremstillingen av annerledeshet med på å vise positive og negative sider ved funksjonsnedsettelsen. Dette kommer blant annet frem i bøkene *Skilpadder hele veien ned* og *Den merkelige hendelsen*.

I boken *Skilpadder hele veien ned* beskrives det at hovedpersonen lider av tvangstanker og angst og en får innblikk i hvordan hennes liv og relasjoner blir påvirket av dette. I tillegg må hun kjempe mot stigmatisering og stereotype oppfatninger om mentale lidelser, samtidig som boken viser hvordan terapi og selvtutvikling kan hjelpe henne til å håndtere utfordringene. Christoffer i *Den merkelige hendelsen*, viser også til selvtutvikling, både ved hjelp fra andre og seg selv. I flere tilfeller blir fremstillingen av Christoffer sett på som noe negativt, men ikke utelukkende negativt.

I boken *Lars er Lol*, kan en se på denne forståelsen som at Amanda sin tankegang rundt Downs Syndrom er noe som endrer seg utover i boken. I begynnelsen viser hun en snever, negativ og fordomsfull tankegang i møte med Lars, men utover i boken blir dette endret til det positive.

6.3.4 En stereotypisk fremstilling av autismspekterforstyrrelser

Det er tydelig at de tre karakterene har egenskaper og ferdigheter som blir fremhevet som stereotypiske som diskutert ovenfor. Ved å se på de ulike funnene som er gjort i boken *Den merkelige hendelsen den natten*, kommer det frem at hovedpersonen ved flere anledninger blir fremstilt som en stereotypisk gutt med Autismspekterforstyrrelser (ASF). I boken blir Christoffer fremstilt som aggressiv og voldelig ved flere tilfeller. Dersom vi ser på denne fremstillingen i lys av Lemoine og Schneider sin artikkel (2021), er det flere fellestrekk i funnene. Jeg har valgt å trekke denne sammenligningen siden artikkelen spesifikt tar for seg autismspekterforstyrrelser.

Da jeg slo Sarah, for eksempel, fordi hun lugget meg, da slo jeg henne bevisstløs, [...] Dessuten har jeg alltid den sveitsiske militærkniven min i lommen, og den har et sagblad som jeg kan skjære av fingrene av folk med (Haddon, 2003, s.43).

Ifølge boken pleier Christoffer å alltid gå rundt med militærkniven i lommen. Til tross for at han truer flere personer med å bruke den, går det aldri så langt at den faktisk blir brukt.

De ville ha armbåndsuret mitt også, men jeg sa at det kunne de ikke få, for jeg måtte alltid vite nøyaktig hva klokken var. Da de prøvde å ta det allikevel, skrek jeg, og da lot de meg beholde det (Haddon, 2003, s.20).

I flere av situasjonene når hovedpersonen samhandler med andre fremstilles han ved å skrike, slå og stønne. Lemoine og Schneider (2021) påpeker at i deres analyse av barnebøker var det flere tilfeller der personen med autismespekterforstyrrelse overreagerte med å skrike, være voldelig og ha kraftige raserianfall. Slik som i boken *Den merkelige hendelsen*, blir hovedpersonen fremstilt som en gutt som har vansker med å regulere følelsene sine.

Boken fremstiller også hovedpersonen ved noen diagnostiske kjennetegn for ASF, slik som søvnforstyrrelser og spiseforstyrrelser. Dette fremgår også i Lemoine og Schneider (2021) sin studie. I boken fremstilles hovedpersonen som svært preget av visse matvaner: «Jeg spiser fryktelig langsomt, så maten min er nesten alltid kald.» (Haddon, 2003, s. 57). I boken blir det også fremstilt at hovedpersonen har rutiner som må følges, som en form for tvangstanke. Dette påvirker blant annet hva han liker og ikke: «Jeg liker indisk mat fordi den har sterk smak. Men jeg liker ikke at Gobi aloo sag'en er gul, så jeg blander i litt rød mat-sminke før jeg spiser den.» (Haddon, 2003, s.76).

I tillegg nevner Lemoine og Schneider (2021, s.11) at andre kjennetegn kan være å sette seg selv i fare, rømme hjemmefra og å se ting i et annerledes perspektiv. I boken *Den merkelige hendelsen* blir hovedpersonen fremstilt som en som får livet sitt snudd opp ned, ved at han finner ut at moren hans fortsatt lever. Dette fører etter hvert til at han velger å rømme hjemmefra for å finne moren sin, til tross for at han setter seg selv i fare ved å dra alene på helt ukjente plasser. Dette tolkes som at hovedpersonen er modig som ønsker å utrette sine mål uten nødvendigvis å få hjelp fra andre. I tillegg får en vite at han hater plasser og situasjoner med mange mennesker, og dette «sliter» han seg gjennom for å se moren sin igjen. I et nytt lys kan en tolke dette som at hovedpersonen ikke lar sin egen frykt komme i veien for sine ønsker og mål.

Hittil har jeg forsøkt å vise hvordan diskursene henger sammen, samt hvordan de er med på å påvirke hverandre. Følelsen av tilhørighet, om en anses som normal eller unormal, er med på å påvirke et individs identitet, selvfølelse og utvikling. I tillegg har vi nå sett hvordan diskursen om stigma og stigmatisering kan bli påvirket av holdninger og fordommer. Nedenfor vil jeg diskutere diskursen om oss/de, som også har en tett tilknytning til de tre andre diskursene.

6.4 Diskursen om oss/de

Diskursen om oss/ de omhandler å sette et skille mellom «normale» og såkalte «unormale» personer, enten bevisst eller ubevisst. Dette blir også omtalt av Grue (2004), der han påpeker at personer med funksjonsnedsettelse har blitt representert som «de andre» og de som er annerledes enn de «normale». Som nevnt ovenfor, poengterer Yuval-Davis (2010) at det kan oppstå et skille mellom hvem som føler tilhørighet og ikke. Dette kan sees i sammenheng med de andre diskursene.

I boken *Lars er Lol*, blir det brukt virkemidler for å skape sympati for karakteren Lars, og det tolkes som at fremstillingen skapes for å synes synd i han. Dette kan forstås som at det blir skapt et skille mellom han og de andre, nemlig fordi det kan tolkes som at han er sårbar og trenger ekstra omsorg. Grue (2004, s.127) beskriver blant annet at mennesker med funksjonsnedsettelse har blitt fremstilt som uten en betydning eller som objekter for andres projisering av bestemte følelser, verdier, egenskaper eller trekk. En kan derfor tolke det som at karakteren Lars blir brukt for få frem følelser hos leseren. I tillegg fremhever Grue (2023) at bruken av funksjonsnedsettelse som en form for karakterisering for å skille mellom karakterer har vært et tradisjonelt trekk i fortellertradisjonen.

Diskursen om oss/de kommer også frem ved å se på de andre karakterene sine holdninger, samt hvordan de prater om Lars. Helt i starten i av boken får Amanda vite at de får en ny gutt i klassen som hun skal være fadder for. Læreren forklarer dette til henne uten nødvendigvis å gi noe rom for spørsmål, og det tolkes som at Amanda må ta seg av denne oppgaven alene. «Grunnen til at jeg forteller deg dette, er at du skal skjønne at det ikke er tilfeldig at det er akkurat du som er utvalgt til å få denne helt spesielle oppgaven dette året» (Akerlie, 2016, s.27). Lars blir omtalt som den «helt spesielle oppgaven dette året», noe som er med på å opprettholde ideen om at det er noe karakteristisk med Lars.

«Jeg synes bare det er en dårlig idé at jeg skal ha et fadderbarn som er så ulikt alle andres fadderbarn» (Akerlie, 2016, s.36). Dette utsagnet kan tolkes på to måter, enten ved å se på det som at han er «så ulikt alle andres fadderbarn» fordi han ikke er en førsteklasing som de andre elevene skal få som fadderbarn. Eller at ideen om at han har Downs Syndrom, gjør at han blir sett på som unormal. Diskursen om oss/de kommer frem ved at Amanda setter Lars i en bås som omhandler ulikhet. I tillegg påpeker dette utsagnet at Lars er «unormal» sammenlignet med de andre fadderbarna, og det tolkes som at han allerede får utdelt en slags merkelapp. Curwood (2013, s.17) påpeker at forskning har vist til at noen representasjoner har vært ment for å vekke medlidenhet hos leseren, slik som det tolkes om karakteren Lars.

Slik som Higgins et al. (2002) nevner om «labeling», mener også Green et al. (2005) at dette er med på å plassere mennesker i en sosial kategori. Green et al. (2005, s.201) påpeker at «labeling» ikke bare handler om at noen er annerledes, men at denne forskjellen også får en sosial betydning. For eksempel vil en uvanlig øyefarge kunne skille seg fra normen, men det vil sannsynligvis ikke fremkalle en form for «labeling» grunnet lite eller ingen sosial betydning. Funksjonsnedsettelse derimot, plasserer mennesker i en kategori som har sosial betydning for andre. Green et al. (2005, s.202) påpeker også at mennesker med funksjonsnedsettelse ikke passer inn i de tradisjonelle kategoriene og at det derfor kan oppstå forvirring og sosial usikkerhet i sosiale interaksjoner (s.202). Med dette menes at de sosiale interaksjonene blir påvirket grunnet «labeling» av mennesker med funksjonsnedsettelse, og at det er en fare for at andre mennesker ikke vet hva de skal forvente eller hvordan de skal behandle de.

6.4.1 En verden uten merkelapper: er det mulig?

Til tross for at språket har blitt brukt til å vise forskjeller mellom mennesker, betyr det ikke at disse forskjellene forsvinner ved å erstatte noen ord. Vi lever i et samfunn som er med på å påvirke og endre våre holdninger og dette gjelder også for ord og begreper. Vi kan blant annet se dette i lys av begrepene funksjonsnedsettelse og funksjonshemming. Grue (2004, s.12) påpeker at en ikke skal langt tilbake i historien før personer ble kalt for krøpling, vanfør og tulling.

Grue (2023) argumenterer for at det ikke nødvendigvis er hensiktsmessig å erstatte visse ord med nye og mer positive uttrykk for å beskrive personer med funksjonsnedsettelse. Dette skyldes at endringer i språkbruken alene ikke vil bidra til å endre holdningene til funksjonsnedsettelse i samfunnet, siden språk er en del av et større fenomen som påvirker holdninger og oppfatninger. Grue (2023) påpeker at språket er mektig og har makt, men det står aldri alene. Dette forstås ved at det ikke vil ha noen formål å vise til høfligere og «snillere» ord, hvis det ikke vil ha noen effekt for å oppheve koblingen mellom den tidligere betydningen av ordet.

Diskursen om oss/de kan være interessant å se i lys av en sosiomaterialistisk forståelse, ved at en kan se på funksjonsnedsettelsen som sosialt skapt. Den sosiomaterialistiske modellen er med på å si noe om hvordan omgivelsene og samfunnet påvirker hovedpersonens opplevelser og livssituasjon. Denne posisjonen kommer blant annet frem ved å se på samfunnets manglende aksept og inkludering (Grue, 2004, s.130). Boken *Den merkelige hendelsen* viser til at hovedpersonen har utfordringer med å tolke og forstå andres kroppsspråk og sosiale koder, samt hvordan dette kan føre til misforståelser og «upassende» adferd. I tillegg kommer det frem i boken *Lars er Lol* hvordan en kan føle seg utstøtt og alene, dersom en ikke møter samfunnets forventinger og normer. Gjennom dette perspektivet er det mulig å se på hvordan tilrettelegging og inkludering kan være avgjørende for å skape et mer tilgjengelig samfunn.

Dette er interessant fordi omgivelsene er med på å kontrollere i hvor stor grad en blir ansett som funksjonsnedsettelse, og at funksjonsnedsettelsen kan variere ut ifra kontekst og samfunn. Dette vil si at karakterene Aza, Lars og Christoffer kan oppleve stigmatisering ved at det blir satt et skille mellom oss/de grunnet annerledes kropp, utseende eller adferd (Grue, 2004, s.116). Som nevnt tidligere, har denne forståelsen av funksjonsnedsettelse fått kritikk fordi den ikke fokuserer på individets opplevelser og erfaringer. Karakterene i de tre bøkene virker som å oppleve blikk, kommentarer eller annen uønsket oppmerksomhet og Grue (2004, s.127) påpeker at dette er en form for legitim adferd som virker utenkelig i forhold til andre.

6.4 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg vist til hvordan karakterene er blitt fremstilt i lys av diskursene som er identifisert i de tre bøkene. I tillegg har funnene blitt diskutert opp mot forskning og

relevante teorier. Fokuset var å undersøke hvordan diskursene kommer frem, samt sammenhengen mellom dem.

Diskursen om normalitet og avvik fremtrer i alle de tre bøkene ved at karakterene på den ene siden ble fremstilt som normale barn og ungdom, med representasjoner av vennskap, kjærlighet, familie og drømmer om fremtiden. På den andre siden viste fremstillingene at karakterene også ble fremstilt som avvikende fra den sosiale normen. Bøkene påpekte en annerledeshet ved karakterene som handlet om utseende, adferd eller andre fysiske trekk. I tillegg ble det påpekt en forskjell i familieforhold, der bøkene *Lars er lol* og *Skilpadder hele veien ned* fremstiller stabile og trygge relasjoner. Boken *Den merkelige hendelsen* fremstiller et ustabil hjem som er med på å påvirke karakteren Christoffer sitt syn på seg selv, verden og de rundt seg. I tillegg ble denne diskursen sett i lys av en individbasert materialistisk forståelse, siden funksjonsnedsettelsen blir sett på som et individuelt problem som påpeker karakterenes «unormale» sider.

Diskursen om identitet ble forklart som at karakterenes identitet og selvoppfatning ble utfordret av synet på funksjonsnedsettelsen. I bøkene *Skilpadder hele veien ned* og *Den merkelige hendelsen* ble begge karakterene utfordret av stereotypiske og fordomsfulle ytringer, samt å bli tildelt en identitet. I flere av fremstillingene ble funksjonsnedsettelsen regnet som deres identitet. Grue (2004) antyder at det kan ha negative konsekvenser for individet, ved at andre styrker og ferdigheter ikke blir vektlagt. I boken *Lars er lol* var det hovedpersonen Amanda sin identitet som ble vektlagt. Dette ble fremstilt ved at hennes oppfatning om seg selv ble utfordret av å være venn med Lars. Amanda ble fremstilt som redd for å føle på skam og stigmatisering over å være venn med Lars. Samtidig som hun allerede følte på en skam over å ikke kunne ha et «synlig» vennskap til Lars. Denne diskursen ble sett i lys av en sosiokulturell forståelse, fordi den fokuserte på hvordan samfunnets syn kunne påvirke individenes identitet og selvoppfatning, både positivt og negativt.

Diskursen om stigma og stigmatisering ble vist gjennom fordommer og antagelser som kom til uttrykk i de tre bøkene. I *Lars er lol* kom det frem en antagelse om at Downs syndrom ble sett på som noe negativt og mindreverdige. I tillegg ble karakteren Lars fremstilt som offer i store deler av boken som fremkaller medlidenhet hos leseren. Det kom også frem noen negative antagelser i boken *Den merkelige hendelsen*. Christoffer ble i noen tilfeller fremstilt som mistilpasset i samfunnet og en byrde for familien. Videre ble det påpekt at stigmatisering

kunne finne plass uavhengig av et synlig stigma eller ikke. Det ble gjort funn av at alle de tre karakterene opplevde en form for stigmatisering i ulik grad. Det kom også frem at boken *Skilpadder hele veien ned* til en viss grad utfordret stereotypien om at mennesker med psykiske lidelser er svake, ved at Aza fremstår som et sterkt individ som står opp for seg selv og andre. Denne diskursen ble sett i lys av en individbasert idealistisk forståelse for å kunne øke bevisstheten om og bekjempe stigma på individnivå.

Diskursen om oss/de kom særlig frem i boken *Lars er lol*, der fremstillingen av Lars er med på å sette et skille mellom han og de andre barna. Dette skillet baserte seg på en annerledeshet, samtidig som Lars ble fremstilt som umoden i forhold til andre. I tillegg ble det vektlagt medlidenhet og sympati for Lars, for å kunne bringe frem følelser hos leseren. Diskursen om oss/de ble sett i lys av en sosiomaterialistisk forståelse av funksjonsnedsettelse. Dette kan forstås ved at omgivelsene og samfunnet i de tre bøkene er med på å konstruere og kontrollere i hvilken grad karakterene regnes som funksjonsnedsatt.

7. Avslutning

I arbeidet med denne masteroppgaven har jeg analysert tre barne-og ungdomsbøker med hensikt å undersøke hvordan karakterer med funksjonsnedsettelse blir fremstilt. Dette har blitt undersøkt ved å identifisere diskurser og sett på hvilken rolle disse har hatt i å konstituere, reprodusere og transformere sosiale maktrelasjoner. Jeg har jobbet med følgende problemstilling: *Hvilke diskurser om karakterer med funksjonsnedsettelse er fremtredende i et utvalg av barne-og ungdomslitteratur?*

Det ble identifisert og gjort funn av fire diskurser: diskursen om normalitet og avvik, diskursen om identitet, diskursen om stigma og stigmatisering, og diskursen om oss/de.

Funnene viser til at det er fire diskurser som på hver sin måte konstituerer og reproducerer stereotypiske fremstillinger av karakterer med funksjonsnedsettelse. I tillegg ble det gjort funn av at diskursene transformerer både positive og negative fremstillinger. Jeg ønsker å sette søkelys på hvordan personer med funksjonsnedsettelse blir fremstilt fordi dette kan føre til at en kan jobbe for å motvirke negative stereotypier. Dette fremhever Eide (2012, s.8) som essensielt i arbeidet med å utvikle positive og inkluderende menneskesyn. Gjennom analyse og drøfting har det blitt klart at fremstillingene i bøkene er med på å opprettholde stereotypier om mennesker med funksjonsnedsettelse. Dette inkluderer at karakterene blir fremstilt som ofre, mistilpasset i samfunnet, «unormal» og at de har vanskeligheter med det sosiale samspillet. Disse fremstillingene kan sees på som problematiske ved at de kan bidra til å reprodusere eller forsterke stigmatisering og ekskludering av mennesker med nedsatt funksjonsevne.

I boken *Lars er Lol*, ble det gjort funn av negative antagelser om Downs syndrom, og at diagnosen ble sett på som noe negativt eller uønsket. I tillegg ble karakteren Lars fremstilt som et offer grunnet sin annerledeshet og at han hadde vansker med det sosiale samspillet. I boken ble det også gjort funn av et tydelig skille mellom han og de andre barna, siden Lars ble fremstilt som umoden sammenlignet med de andre. På grunn av at Lars ikke var hovedpersonen i boken, fikk vi se Lars i et nytt perspektiv, gjennom Amanda. Dette førte til funn av skam og stigmatisering, knyttet til det å være venn med en med Downs syndrom.

I boken *Skilpadder hele veien ned* ble det gjort funn av stereotypiske antagelser om psykisk sykdom og at karakteren Aza opplevde skam og stigma rundt sykdommen. Funnene viste til at hennes identitet ble sterkt utfordret av forventninger utenfra, samt forventninger til seg selv. Det ble også tolket som at boken var med på å transformere stereotypiske fordommer mot psykisk sykdom, ved at karakteren Aza ble fremstilt som en sterk person med gode relasjoner til de rundt seg.

I boken *Den merkelige hendelsen* ble det gjort funn av en stereotypisk fremstilling av autismspekterforstyrrelser. Funnene viste til at Christoffer ble fremstilt som annerledes, utenfor normen, mistilpasset og vanskeligheter med det sosiale samspillet. I tillegg fremstilte boken stigmatiserende adferd og språk mot Christoffer, for å fremheve skillet mellom de normale og «unormale».

Til tross for at bøkene på hver sin måte konstituerer og reproducerer stereotypiske fremstillinger, ønsker jeg likevel å understreke at bøkene ikke utelukkende inneholder negative fremstillinger. Tvert imot kan en se at bøkene også inneholder positive og fruktbare skildringer av karakterene med en funksjonsnedsettelse. Karakterene fremstilles også som normale barn og ungdommer, som opplever situasjoner som alle andre. Vennskap, familieforhold og drømmer om fremtiden er eksempler på temaer som bidrar til å fremheve karakterenes positive sider. Dette indikerer at det er muligheter for å fremstille karakterer med funksjonsnedsettelse på en mer inkluderende og mangfoldig måte i barne- og ungdomslitteratur. Fremstillingen av karakterer med funksjonsnedsettelse har stor betydning for holdninger som utvikles. Derfor er det viktig at litteraturen både er tilgjengelig og inkluderende. Beckett et al. (2010, s.374) påpeker at dette gir mulighet til utvikling av en forståelse og empati for andre, samt muligheten til å utfordre stereotyper. I tillegg finnes det flere temaer i de tre bøkene som jeg ikke har undersøkt, som kan ha en positiv innvirkning både på personer med en funksjonsnedsettelse, samt andre barn og unge.

Det ble også gjort funn av ulike forståelser av funksjonsnedsettelse i de tre bøkene. Grue (2004, s.128) påpeker fire paradigmer eller posisjoner for teorier om funksjonsnedsettelse. Han peker på individbaserte materialistiske modeller, individbaserte idealistiske modeller, sosiomaterialistiske modeller og sosiokulturelle modeller. Disse er beskrevet og forklart i teorikapittelet. De fire forståelsene blir ikke ansett som isolerte eller uavhengige av hverandre, de presenteres i en flytende måte, der de er med på å påvirke hverandre gjennom bøkene. Selv

om ikke alle de fire paradigmen kommer like tydelig frem, er det likevel mulig å identifisere visse trekk fra de ulike posisjonene gjennom analyse av karakterens opplevelser og interaksjoner med andre og samfunnet.

I drøftetekapittelet ble disse fire forståelsene av funksjonsnedsettelse knyttet opp til diskursene. Diskursen om normalitet og avvik ble sett i lys av individbaserte materialistiske modeller. Her ble forståelsen om funksjonsnedsettelsen sett på som en personlig tragedie, og de individuelle årsakene ble satt i søkelys (Grue, 2004, s.129). Denne forståelsen kom frem ved at bøkene beskrev funksjonsnedsettelsene som en byrde eller hindring, i stedet for barrierene i samfunnet.

Diskursen om identitet ble knyttet opp mot sosiokulturelle modeller. I lys av denne forståelsen ble funksjonsnedsettelsen ansett som et resultat av sosiale og kulturelle faktorer. Med dette menes at funksjonsnedsettelsen ble sett på som et resultat av stereotyper, diskriminering og holdninger (Grue, 2004, s.130). Her ble karakterenes identitet og utvikling utfordret.

Diskursen om stigma og stigmatisering ble sett i lys av individbaserte idealistiske modeller. Grue (2004, s.129) påpekte at i lys av denne forståelsen kan en se på personlige erfaringer og hvilke holdninger som er rettet mot mennesker med en funksjonsnedsettelse. Denne forståelsen av funksjonsnedsettelse viste til at det var stereotypiske og fordomsfulle antagelser om karakterene i bøkene.

Diskursen om oss/de ble sett i lys av den sosiomaterialistiske modellen. Her ble samfunnets manglende aksept og inkludering vektlagt (Grue, 2004, s.130). Å se funksjonsnedsettelsene i lys av denne forståelsen var særlig interessant fordi en fikk innblikk i hvordan omgivelsene var med på å kontrollere i hvor stor grad karakterene ble ansett som funksjonsnedsatt.

Jeg har forsøkt å vise til hvordan de ulike paradigmen gir grunnlag for en forståelse av funksjonsnedsettelse i de tre bøkene. Det kan tolkes som at fremstillingen av funksjonsnedsettelse i hovedsak er basert på de individbaserte materialistiske modeller. Med dette menes at det er et gjennomgående inntrykk at karakterene fremstilles som ofre, samt at de har behov for en eller flere former for assistanse i hverdagen. En kan også se at de sosiomaterialistiske modellene er fremtredende ved noen tilfeller, der fokuset dreies fra individet til samfunnets evne til å tilrettelegge. Som nevnt tidligere, kan den sosiale modellen

(sosiomaterialistiske modellen) også bli sett på som en «sosial undertrykkingsmodell», fordi den ser på hvordan samfunnet ikke tar hensyn til spesielle behov et individ eller en gruppe har, som kan føre til en hindring i å delta i samfunnet (Askheim, 2003, s.137).

Det er viktig å påpeke at de tre bøkene kan tolkes på ulike måter og at en derfor kan forstå de fire paradigmenes ulikt. Samtidig gir de tre bøkene mulighet for refleksjon og diskusjon rundt perspektiver på funksjonsnedsettelse, ved at en kan se på både individuelle og samfunnsmessige faktorer.

Curwood (2013, s.25) påpeker at kritisk lesning av barne- og ungdomslitteratur er med på å rette oppmerksomhet mot blant annet identitet og maktrelasjoner. Det er også med på å oppmuntre til å stille spørsmål ved motsetninger som for eksempel normal/unormal, rik/fattig, hetero/homofil og mann/kvinne. Disse motsetningene finnes i litteraturen og i samfunnet, og elever kan derfor få innsikt i hvordan disse konstrueres og utfordres. Representasjon av ulike funksjonsnedsettelse er essensielt. Det er viktig at elever med nedsatt funksjonsevne kan se sine egne erfaringer bli representert i litteraturen. I tillegg kan slike representasjoner være med på å utvikle en rikere forståelse for hva som inngår i en funksjonsnedsettelse for alle elever ifølge Curwood (2013, s.26).

7.2 Videre forskning

Ved å se på noe av den tidligere forskningen som har blitt gjort på feltet, ser en hvordan mennesker med funksjonsnedsettelse har blitt utsatt for stereotypiske og negative fremstillinger. Dette kommer blant annet frem i lærebøker som Herrebrøden et al. (2021) undersøkte, samt Eide et al. (2014) sin undersøkelse av medierepresentasjon. I tillegg kommer det frem i undersøkelser av diverse litteratur for barn og ungdom av Lemoine og Schneider (2021) og Koss og Teale (2009). Nok en gang vil jeg påpeke at forskningen ikke bare påpeker de negative fremstillingene som omhandler stereotypi, fordommer og stigmatisering, men det tyder på at det fortsatt er en vei å gå i arbeidet med å inkludere personer med funksjonsnedsettelse på en fruktbar måte i media og litteratur.

For videre forskning ønsker jeg at noen av hovedpunktene i denne masteroppgaven kan føre til videre diskusjon om hvordan funksjonsnedsettelse blir fremstilt i litteraturen. Jeg vil tro at ved å ha et bredere utvalg av bøker, vil en kunne se en større sammenheng. Det kan også være

av interesse å undersøke illustrasjoner eller bilder i bøker som *Den merkelige hendelsen med hunden den natten* eller andre bildebøker.

Som nevnt ovenfor, var det noen temaer jeg ikke fikk gått like dypt gjennom eller fikk tatt med grunnet relevansen for oppgaven. Dette er temaer som kan være fruktbare å diskutere eller å bruke i en læringssammenheng. Med dette menes at bøkene kan brukes for å oppfordre til kritisk tenkning og diskusjon om viktige temaer som mobbing, vennskap, kjærlighet og å stå utenfor et fellesskap. I tillegg, kan det være relevant å undersøke hvordan fremstillingen av karakterer med funksjonsnedsettelse påvirker lesere med og uten funksjonsnedsettelse.

Det vil også være muligheter for å vinkle en slik oppgave annerledes ved at en ser på hvordan barne-og ungdomslitteratur kan bidra til å fremme mer positive og realistiske fremstillinger av karakterer med funksjonsnedsettelse i samfunnet. Dette er noe som kan være interessant å utforske ved bruk av intervju eller spørreundersøkelser. Ved en slik vinkling kan en oppdage fruktbare elementer som kan bidra til positive holdninger om personer med funksjonsnedsettelse.

I tråd med det som er nevnt ovenfor, kan denne masteroppgaven være et bidrag til å øke bevisstheten om utfordringene og mulighetene som finnes i fremstillingen av funksjonsnedsettelse i barne-og ungdomslitteratur. Valget om å bruke kritisk diskursanalyse som en metodisk tilnærming har vist seg som fruktbart for dette arbeidet ved at en har fått innsyn i hvordan språkbruk og diskursive praksiser kan bidra til å konstituere, reprodusere og transformere eksisterende stereotypier og normer om funksjonsnedsettelse. Jeg ønsker også å fremheve at til tross for at arbeidet med datamaterialet i store deler omhandler min tolkning og forståelse, har jeg forsøkt å gjøre rede for mine valg og tanker for å kunne gi en større forståelse.

Jeg ønsker å påpeke at videre forskning og en større bevissthet rundt dette temaet kan bidra til å skape en mer inkluderende og mangfoldig litteratur for alle lesere. I tillegg ønsker jeg å understreke at det ikke handler om å fjerne de litterære verkene som omhandler negative fremstillinger av personer med funksjonsnedsettelse, men heller å oppfordre forfattere og utgivere til å være bevisst på sitt eget språkbruk og arbeide mot å inkludere et bredt spekter av mennesker på en positiv måte.

Litterære fremstillinger kan på den ene siden være med på å skape eller forsterke ekskluderende holdninger hos leseren dersom det er stereotype og negative fremstillinger. På den andre siden kan positive fremstillinger være med på å skape en aksept og inkluderende holdninger (Herrebrøden et al., 2021, s.314; Kurtts og Gavigan, 2017, s.22). I tillegg påpeker Herrebrøden et al. (2021, s.314) at positive fremstillinger i litteraturen derfor kan virke som et middel til å skape en forståelse for at mennesker er forskjellige. Det vil også gi mennesker med funksjonsnedsettelse mulighet til å kjenne seg igjen i bøker.

Arbeidet med denne masteroppgaven har gitt meg en grundigere forståelse rundt begrepet funksjonsnedsettelse og en dypere innsikt i barne- og ungdomslitteratur. Gjennom denne prosessen har jeg blitt mer bevisst på mitt eget språkbruk og hvor stor betydning språket kan ha når det gjelder å forme oppfatninger og holdninger om mennesker med funksjonsnedsettelse. Jeg håper at denne masteroppgaven kan bidra til en økt bevissthet og kunnskap om funksjonsnedsettelse. I tillegg til å motvirke negative fordommer og stereotypier, samt fremme inkluderende holdninger mot mennesker med funksjonsnedsettelse.

Til slutt, vil jeg oppsummere dette som et svært interessant og læringsrikt arbeid. Masteroppgaven har gitt meg verdifull erfaring og kompetanse innenfor fagfeltet.

Litteraturliste

Akerlie, I. (2016). *Lars er Lol*. Aschehoug

Askheim, O. P. (2003). *Fra normalisering til empowerment: Ideologier og praksis i arbeid med funksjonshemmede*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Beckett, Angharad, Ellison, Nick, Barrett, Sam & Shah, Sonali (2010). «Away with the fairies? » Disability within primary –age children’s literature. *Disability & Society*, 25 (3), s. 373–386. <https://doi.org/10.1080/09687591003701355>

Blaska, J. K. (2004). Children's literature that includes characters with disabilities or illnesses. *Disability studies quarterly*, 24 (1). <https://dsq-sds.org/article/view/854/1029>

Bos, A. E. R., Pryor, J. B., Reeder, G. D., Stutterheim, S. E. (2013). Stigma: Advances in Theory and Research. *Basic and applied social psychology*, 35:1–9, 1532-4834. <https://doi.org/10.1080/01973533.2012.746147>

Curwood, J. S. (2013). Redefining Normal: A Critical Analysis of (Dis)ability in Young Adult Literature. *Child lit educ*, 44, 15–28. <https://doi.org/10.1007/s10583-012-9177-0>

Eide, E. (2012). Offer, hemmet, aktiv, borger? – Medieerfaringer blant individer med nedsatt funksjonsevne. *Norsk medietidsskrift*, 19(1), 4-21. https://doi.org/10.18261/ISSN0805-9535-2012-01-02open_in_new

Eide, E., Grue J. & Vold, T. (2014). *Stort felt – liten dekning. Medierepresentasjoner av mennesker med nedsatt funksjonsevne*. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Institutt for journalistikk og mediefag. https://bibliotek.buudir.no/BUF/101/Stort_felt_liten_dekning.pdf

Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. Routledge.

- Fairclough, N. (2013). *Critical Discourse Analysis: The critical study of language*. (2.utg.).
Routledge
- Fjetland, K. J. & Gjermestad, A. (2018). Medborgerskap og alvorlig utviklingshemming.
Tidsskrift for velferdsforskning, 21(2) s. 148–162. https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2018-02-04open_in_new
- Forber-Pratt, A. J., Lyew, D., Mueller, C. & Samples, L.B. (2017). Disability Identity
Development: A Systematic Review of the Literature. *Rehabilitation Psychology*,
62(2), <http://dx.doi.org/10.1037/rep0000134>
- Gleiss, M. S. & Sæther, E. (2021). *Forskningsmetode for lærerstudenter*.
Cappelen Damm AS
- Green, J. (2017). *Skilpadder hele veien ned*. Gyldendal
- Green, S., Davis, C., Kashmer, E., Marsh, E. & Straight, B. (2005). Living Stigma: The
Impact of Labeling, Stereotyping, Separation, Status Loss, and Discrimination in the
Lives of Individuals with Disabilities and Their Families. *Sociological Inquiry*, 75(2),
197-215. <https://doi.org/10.1111/j.1475-682X.2005.00119.x>
- Gubar, M. (2011). On not defining children's literature. Cambridge University Press, 126(1),
209-216. <https://www.jstor.org/stable/41414094>
- Grue, J. (2011). Discourse analysis and disability: Some topics and issues. *Discourse &
Society*, 22(5), 532-546. <https://doi.org/10.1177/0957926511405572>
- Grue, J. (2023, 14. mars). The disabled villain: why sensitivity reading can't kill off this ugly
trope. *The Guardian*, nyheter.
- Grue, L. (2004). *Funksjonshemmet er bare et ord: Forståelser, fremstillinger og erfaringer*.
Abstrakt forlag AS
- Grue, L. (2006). Funksjonshemming, retorikk og forståelse. Dokumentasjonssenterets

skriftserie 01/06. Oslo: Nasjonalt dokumentasjonssenter for personer med nedsatt funksjonsevne.

Haddon, M. (2003). *Den merkelige hendelsen med hunden den natten*. Bokklubben

Hausstätter, R. (2022). Utdanningens normalitetstradisjoner. I: H. Thuen, S. Myklestad & S. Vik (Red.), *Pedagogikkens idé og oppdrag* (s. 76–93). Fagbokforlaget. <https://doi.org/10.55669/oa010305>

Herrebrøden, M., Jensen, M. S. & Andreassen, R. (2021). Framstillinger av personer med funksjonsnedsettelse i norske lærebøker: Bidrag til en inkluderende skole? *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, 105, 312-324. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2987-2021-03-05>

Higgins, E. L., Raskind, M. H., Goldberg, R. J. & Herman, K. L. (2002). Stages of Acceptance of A Learning Disability: The Impact of Labeling. *Learning Disability Quarterly*, 25(1), 3-18. <https://doi.org/10.2307/1511187>

Holten, I. S. (2012). Kritisk diskursanalyse som arbeidsredskap. I A.E. Rønbeck (Red.) *Inspirert av Foucault: Diskusjoner om nyere pedagogisk empiri*. Fagbokforlaget.

Høgheim, S. (2020). *Masteroppgaven i GLU*. Fagbokforlaget

Johannessen, L. E. F. (2022). Utenfor academia: mot en utvidet forståelse av «abduktiv analyse» og teoriutvikling. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 6(2), 1-16. <https://doi.org/10.18261/nost.6.2.4>

Johnstone, C. (2004). Disability identity: Personal constructions and formalized supports. *Disability Studies Quarterly*, 24(4). <http://www.dsqu-sds.org/article/view/880/1055>

Jørgensen, M. W. & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde Universitetsforlag.

Koss, M. D. & Teale, W.H. (2009). What's Happening in YA Literature? Trends in Books

- for Adolescents. *Journal of Adolescent and Adult Literacy*, 52(7), 563–572.
<https://doi.org/10.1598/JAAL.52.7.2>
- Kurtts, S. A. & Gavigan, K. V. (2017). Understanding (dis)abilities through children’s literature. *Education Libraries*, 31(1), 23-31. <https://doi.org/10.26443/el.v31i3.259>
- Leahy, M. & Foley, B. (2018). Diversity in Children’s Literature. *World Journal of Educational Research*. <https://doi.org/10.22158/wjer.v5n2p172>
- Lid, I. M. (2017). Forestillinger om medborgerskap i lys av kjønn og funksjonsevne. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 41(3), 187-202.
<https://www.idunn.no/doi/10.18261/issn.1891-1781-2017-03-03>
- Lintner, T. (2011). Using “exceptional” children's literature to promote character education in elementary social studies classrooms. *The Social Studies*, 102(5), 200-203.
<https://doi.org/10.1080/00377996.2010.550955>
- Mpike, M. (2019). Diversity and positive representation in Nordic children's literature. I Josef N. (Red.), *Actualise Utopia* (s.53-70). Kulturrådet
- Nirje, B. (1994). The Normalization Principle and Its Human Management Implications. *SRV-VRS: The International Social Role Valorization Journal*, 1(2), 19-23.
- NOU 2005:8. (2005). *Likeverd og tilgjengelighet— Rettslig vern mot diskriminering på grunnlag av nedsatt funksjonsevne. Bedret tilgjengelighet for alle*. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2005-8/id390520/?ch=6>
- Nussbaum, M. (1997). *Cultivating humanity: A classical defence of reform in liberal education*. Harvard University Press
- Peters, S. J. (1993) *Education and disability in cross-cultural perspective*. Routledge
- Ravneberg, B. (2021). I R. Faye, E. M. Lindhardt, B. Ravneberg & V. Solbue (red.)

Hvordan forstå fordommer? Om kontekstens betydning – i barnehage, skole og samfunn. (s. 131-147). Universitetsforlaget.

<https://doi.org/10.18261/9788215041261-2021-06>

Sheyholislami, J. (2019). Critical Discourse Analysis. I J. Ingram og V. Elliot (red.), *Research Methods for Classroom Discourse* (s.43–56). Bloomsbury Academic.

<http://dx.doi.org/10.5040/9781350072695.ch-005>

Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitative metoder* (5. utg.). Fagbokforlaget

Savaria, E., Underwood, K. & Sinclair, D. (2011). "If only I had known...": young peoples participation in the construction of their learning disabilities. *International Journal of Special Education*, 26(3), 92-105. <https://doi.org/10.32920/ryerson.14649831.v1>

Utdanningsdirektoratet. (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/>

Utenriksdepartementet. (2022). *Likestilling for alle: Styrket innsats for inkludering av personer med nedsatt funksjonsevne i utviklingspolitikken (2022–2025)*. Regjeringen https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/likestilling_alle/id2901152/

Yuval-Davis, N. (2010). Theorizing identity: beyond the ‘us’ and ‘them’ dichotomy. *Patterns of prejudice*, 44(3), 261-280. <https://doi.org/10.1080/0031322X.2010.489736>